

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΛΥΣΙΣ

Είσαγωγή, μετάφραση και
ερμηνευτικά σημειώματα
ἀπό τόν
Ν. Μ. ΣΚΟΥΤΕΡΟΠΟΥΛΟ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ Α. ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ
ΑΘΗΝΑ 2009

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΣΚΗΝΗ (203a - 207b)

203a. Βάδιζα κατευθείαν από τήν Ἀκαδημία πρὸς τὸ Λύκειο στό δρόμο πού εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ τεῖχος καί ἀκριθῶς κάτω ἀπὸ τὸ τεῖχος· κι ὅταν ἔφτασα στή μικρὴ πύλη, στήν κρήνη τοῦ Πάνοπα, συνάντησα τυχαῖα τὸν Ἴπποθάλη τοῦ Ἱερώνυμου καί τὸν Κτήσιππο ἀπὸ τήν Παιανία μαζί μέ πολλοὺς ἄλλους νέους πού στέκονταν ἐκεῖ. Κι ὁ Ἴπποθάλης μόλις μέ εἶδε νά πλησιάζω, Ἐσωκράτη*, μοῦ εἶπε, 'πού πηγαίνεις; ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι;'

Ἔρχομαι ἀπὸ τήν Ἀκαδημία, εἶπα ἐγώ, καί πηγαίνω κατευθείαν στό Λύκειο.

Ἔλα κατευθείαν ἐδῶ, σ' ἐμᾶς', εἶπε ἐκεῖνος. Ἄν ἔρχεσαι πιό κοντά; Ἀξίζει τὸν κόπο'.

Ποῦ, εἶπα ἐγώ, σέ ποιούς ἐσᾶς;

Ἐδῶ', εἶπε, καί μοῦ ἔδειξε ἓνα περίφραγμα καί μιὰ πόρτα ἀνοιχτὴ ἀκριθῶς ἀπέναντι ἀπὸ τὸ τεῖχος. Περνοῦμε τὸν καιρὸ μας ἐδῶ', συνέχισε ὁ Ἴπποθάλης, ἔμεῖς καί ἄλλοι πάρα πολλοὶ καί ὠραῖοι'.

204 Τί ἀκριθῶς εἶναι τοῦτο τὸ μέρος; Τί κάνετε ἐδῶ;

Ἐἶναι παλαιστρα', εἶπε, τήν ἔχτισαν τώρα τελευταῖα καί περνοῦμε τὸν καιρὸ μας τίς πιό πολλές φορές συζητώντας; θά ἦταν χαρά μας ἂν συζητοῦσες κι ἐσύ μαζί μας'.

Πολύ ὠραῖα, εἶπα ἐγώ· καί ποιός διδάσκει ἐδῶ;

Ὁ φίλος σου ὁ Μίκκος*, ἀπάντησε, 'πού μιλάει ἐπαινετικά γιὰ σένα'.

* πρόσωπο πού δέν μνημονεύεται πουθενά ἄλλοῦ.

Μά τό Δία, εἶπα, πραγματικά δέν εἶναι ἀσήμαντος ὁ ἄνθρωπος, κάθε ἄλλο μάλιστα, εἶναι ἐπιδέξιος σοφιστής.

‘Θέλεις, λοιπόν, νά ἔρθεις μαζί μας, γιά νά δεῖς κι αὐτούς πού εἶναι μέσα;’

b Πρῶτα πρῶτα θά ἤθελα νά μάθω γιά ποιό λόγο θά μῶ, ποιός εἶναι ὁ ὄρατος.

‘Στόν καθένα μας, Σωκράτη’, ἀπάντησε αὐτός, ‘ἀρέσει καί κάποιος ἄλλος’.

Καί σ’ ἐσένα, Ἰπποθάλη, ποιός ἀρέσει; Γιά πές μου.

Στήν ἐρώτηση αὐτή κοκκίνισε. Καί ἐγώ τοῦ εἶπα: Ἰπποθάλη, γιέ τοῦ Ἰερώνυμου, δέν χρειάζεται πιά νά μοῦ πεις ἂν ἀγαπᾷς κάποιον ἢ ὄχι· γιατί τώρα ξέρω ὅτι δέν ἀγαπᾷς ἀπλῶς, ἀλλά σ’ ἔχει κυριέψει ὁ ἔρωτας. Ἐγώ βλέπεις, σ’ ὅλα τά ἄλλα εἶμαι ἀσήμαντος καί ἄχρηστος, ἔχω ὁμως τοῦτο τό, ἄς ποῦμε, θεϊκό χάρισμα: νά μπορῶ νά ξεχωρίζω γρήγορα ἐκεῖνον πού ἀγαπάει καί ἐκεῖνον πού ἀγαπιέται.

c Κι αὐτός, μόλις μέ ἄκουσε, κοκκίνισε ἀκόμη περισσότερο. Τότε ὁ Κτήσιππος τοῦ λέει, ‘Εἶναι πολύ ἀστεῖο, Ἰπποθάλη, νά κοκκινίζεις καί νά διστάζεις νά πεις τό ὄνομα στό Σωκράτη· ἂν μείνει ἔστω καί λίγο μαζί σου, θά ὑποφέρει ἀπό τίς πολλές φορές πού θά σέ ἀκούσει νά τό ἀναφέρεις. Ἐμᾶς τουλάχιστον, Σωκράτη, μᾶς ἔχει ξεκουφάνει, μᾶς ἔχει πάρει τά αὐτιά μέ τό Λύσι· ἂν τύχει μάλιστα καί τά ἔχει κοπανήσει λιγάκι, τότε πιά ξυπνᾶμε στόν ὕπνο μας καί νομίζουμε πῶς ἀκοῦμε τό ὄνομα τοῦ Λύσι. Κι ὅσα διηγεῖται, ὅταν κουβεντιάζουμε μαζί του, εἶναι βέβαια τρομερά ἀλλά ὄχι καί πάρα πολύ. Οὐαί καί ἀλλοίμονο ὁμως ὅταν ἀρχίζει νά μᾶς κατακλύζει μέ τά ποιήματα καί τά πεζά του. Καί τό πιό φοβερό ἀπ’ ὅλα: οἱ ὕμνοι πού τραγουδᾷ γιά τόν ἀγαπημένο του μέ ὑπέροχη φωνή, πού εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά τήν ἀκοῦμε καί νά τήν ὑπομένουμε. Κι ὁμως τώρα πού τόν ρωτᾷς ἐσύ, νά πού αὐτός κοκκινίζει’.

e Καθώς φαίνεται, εἶπα, αὐτός ὁ Λύσις πρέπει νά εἶναι

κάποιος πολύ νέος· τό συμπεραίνω ἀπό τό ὅτι δέν μπόρεσα νά καταλάβω ἀπό τό ὄνομά του ποιός εἶναι.

‘Συνήθως’, εἶπε, ‘δέν τόν λένε μέ τό δικό του ὄνομα, ἀλλά ἐξακολουθοῦν νά τόν ἀναφέρουν μέ τό ὄνομα τοῦ πατέρα του, ἐπειδή ὁ πατέρας του εἶναι πάρα πολύ γνωστός. Ἀλλιῶς εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ μορφή τοῦ παιδιοῦ αὐτοῦ κάθε ἄλλο παρά ἄγνωστη σοῦ εἶναι· ἀφοῦ καί μόνο ἀπ’ αὐτήν θά μπορούσε ὁ Λύσις νά εἶναι γνωστός’.

‘Ἄς ἀκούσουμε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, τίνος γιός εἶναι.

‘Εἶναι ὁ μεγαλύτερος γιός τοῦ Δημοκράτη ἀπό τήν Αἰξωνή’, εἶπε ἐκεῖνος.

‘Ἰποθάλη, εἶπα τότε ἐγώ, πόσο εὐγενικός καί ὠραῖος εἶναι τοῦτος ὁ ἔρωτάς σου. Γιά πές μου ὅμως, σέ παρακαλῶ, κι ἐμένα ὅσα λές σ’ αὐτούς ἐδῶ, γιά νά δῶ ἂν ξέρεις πῶς πρέπει νά μιλάει ὁ ἐραστής γιά τόν ἀγαπημένο του στόν ἴδιο ἢ στοῦς ἄλλους.

‘Δίνεις λοιπόν, Σωκράτη, ἔστω καί τήν παραμικρή σημασία σέ ὅσα λέει αὐτός ἐδῶ;’

Τί λοιπόν, εἶπα ἐγώ, τό ἀρνεῖσαι ὅτι εἶσαι ἐρωτευμένος μέ αὐτόν πού λέει ὁ Κτήσιππος;

“Ὅχι βέβαια”, ἀπάντησε, ‘ἀρνοῦμαι ὅμως ὅτι γράφω ποιήματα καί ἄλλα παρόμοια γιά τόν ἀγαπημένο μου’.

“Ἀρρωστος εἶναι”, εἶπε ὁ Κτήσιππος, ‘δέν ξέρει τί λέει, τά ‘χει χαμένα’.

b Κι ἐγώ τοῦ εἶπα, ‘Ἰποθάλη, δέν θέλω νά ἀκούσω οὔτε στίχους ἀπό τά ποιήματα οὔτε καμιά ὠδή πού ἴσως νά ἔχεις γράψει γιά τόν νέο, ἀλλά μόνο τό νόημά τους, γιά νά δῶ πῶς τόν πλησιάζεις.

“Υποθέτω, θά σοῦ τά πεῖ αὐτός ἐδῶ”, εἶπε ‘γιατί τά ξέρει καλά καί τά θυμᾶται, ἀφοῦ, καθώς λέει, ἔχει ξεκουφαθεῖ ἀκούγοντάς τα συνεχῶς’.

‘Μά τό θεό, πάρα πολύ’, εἶπε ὁ Κτήσιππος. ‘Κι εἶναι πραγματικά νά γελαῖς, Σωκράτη. Γιατί πῶς δέν εἶναι γιά γέλια πού ἐνῶ εἶναι ἐραστής καί ἔχει τό νοῦ του στό ἀγόρι

- c πιο πολύ από κάθε άλλον, ώστόσο δέν βρίσκει νά του πεί τίποτε ιδιαίτερο, πού θά μπορούσε ακόμη κι ένα μικρό παιδί νά τό έλεγε; Αύτά πού τραγουδάει όλόκληρη ή πόλη γιά τό Δημοκράτη καί τό Λύσι, τόν παππού του νέου, καί γιά όλους τούς προγόνους, γιά τά πλούτη τους, τά άλογά τους, τίς νίκες στους Δελφούς, στον Ίσθμό καί στη Νεμέα, στίς άρματοδρομίες καί στους ίππικούς άγώνες, αυτά τά ίδια γράφει καί λέει κι ό Ίποθάλης καί έκτός άπ' αυτά μερικά ακόμη πιο παμπάλαια πράγματα. Γιά νά καταλάβεις Σωκράτη, πριν λίγες μέρες μās περιέγραφε σε κάποιο ποίημά του τή φιλοξενία του Ήρακλη: πώς ό πρόγονός τους πού ήταν συγγενής μέ τόν Ήρακλη ύποδέχτηκε τόν Ήρακλη έχοντας ό ίδιος γεννηθεί από τό Δία καί τή θυγατέρα του ίδρυτή του δήμου τους, δηλαδή ό,τι ακριβώς ψέλνουν οι γριές κι άλλα πολλά παρόμοια, Σωκράτη. Νά τί λέει καί τραγουδάει αναγκάζοντάς μας νά τόν άκούμε'.

d Κι έγώ, όταν τά άκουσα αυτά, είπα: Καταγέλαστε Ίποθαλή, προτού νικήσεις, φτιάχνεις καί ψέλνεις έγκώμιο στον έαυτό σου;

΄Γιά τόν έαυτό μου, Σωκράτη', είπε εκείνος, 'ούτε ποιήματα γράφω ούτε ύμνους ψέλνω'.

Νομίζεις ότι δέν τό κάνεις, είπα έγώ.

"Αλλά τότε λοιπόν τί κάνω;" ρώτησε εκείνος.

- e Οί ύμνοι αυτοί, είπα, απευθύνονται προπάντων σ' έσένα. Γιατί, άν κερδίσεις τόν αγαπημένο σου πού είναι τόσο σπουδαίος, όλα όσα είπες κι έψαλλες γι' αυτόν θά γίνουν, στ' αλήθεια, τιμή δική σου καί έγκώμια νικητήρια, άφου κέρδισες τέτοιο φίλο. "Αν όμως σου ξεφύγει, όσο μεγαλύτερα έγκώμια είχες πεί γιά τό αγαπημένο σου πρόσωπο, τόσο πιο καταγέλαστος θά γίνεις, άφου θά έχεις στερηθεί τέτοια πολύτιμα αγαθά. "Οποιος λοιπόν, φίλε, έχει πείρα στον έρωτα δέν παινεύει τόν αγαπημένο προτού τόν κατακτήσει, γιατί σκέπτεται καί τήν κατάληξη πού μπορεί νά έχει αυτή ή ιστορία. Κι έπειτα, βλέπεις, αυτά τά

ὁμορφα ἀγόρια, ὅταν τὰ παινεύεις καί τὰ ἐκθειάζεις, γίνονται ἀλαζονικά καί περήφανα. "Ἡ μήπως δέν εἶναι ἔτσι; 'Βέβαια', εἶπε.

Καί ὅσο πιά περήφανα εἶναι, τόσο πιά δύσκολα μπορεῖ κανεῖς νά τὰ κατακτήσει.

'Φυσικά'.

Τί κυνηγός, λοιπόν, νομίζεις ὅτι εἶναι αὐτός πού στό κυνήγι ἀπάνω ἐρεθίζει τό θήραμα καί τό κάνει πιά δύσκολο;

b "Ἀσφαλῶς πολύ κακός'.

'Ἐπομένως εἶναι χοντρό λάθος νά ἀγριεύεις κάποιον μέ λόγια καί ᾠδές, ἀντί νά τόν σαγηνεύεις.

'Νομίζω'.

Πρόσεχε λοιπόν, Ἰπποθάλη, μήπως μέ ὅλα αὐτά πάθεις κι ἐσύ τό ἴδιο· παρόλο πού πραγματικά πιστεύω ὅτι ἕναν ἄνθρωπο πού μέ τὰ ποιήματά του θλάπτει τόν ἑαυτό του δέν θά τόν παραδεχόσουν γιά καλό ποιητή, ἀφοῦ ὁ μόνος του κάνει ζημιά στόν ἑαυτό του.

c "Ὅχι, μά τό Δία', εἶπε. 'Θά ἦταν πολύ παράλογο. Ἀλλά γι' αὐτό ἀκριβῶς, Σωκράτη, σοῦ φανερώνω τά αἰσθήματά μου καί σοῦ ζητῶ νά μοῦ δώσεις ὅποιαδήποτε συμβουλή ἔχεις, πῶς πρέπει νά μιλάει κανεῖς μέ τόν ἀγαπημένο του ἢ τί πρέπει νά κάνει γιά νά τοῦ γίνει ἀρεστός'.

Δέν εἶναι εὐκολο νά τό ἐκφράσω, ἀπάντησα· ἂν ὁμως μοῦ τόν ἔφερνες ἐδῶ νά κουβεντιάσουμε, ἴσως τότε μποροῦσα νά σοῦ δείξω τί πρέπει νά τοῦ λές, ἀντί γιά ὅσα αὐτοῖ ἰσχυρίζονται ὅτι λές καί τραγουδᾷς τώρα.

"Ἀλλά αὐτό", εἶπε, 'δέν εἶναι καθόλου δύσκολο. Ἄν μπεῖς στήν παλαιστρα μέ τόν Κτήσιππο καί καθήσεις ἐκεῖ καί ἀρχίσεις νά συζητᾷς, νομίζω ὅτι θά σέ πλησιάσει ὁ μόνος του –τοῦ ἀρέσει, ἀλήθεια, Σωκράτη, ὑπερβολικά νά ἀκούει συζητήσεις· κι ἐξάλλου, ἐπειδή τώρα γιορτάζουν τά Ἑρμαῖα, εἶναι ἀνακατεμένοι οἱ νέοι καί τά παιδιά– θά ἔρθει, λοιπόν, κοντά σου. Ἀλλά κι ἂν δέν ἔρθει, γνωρίζεις

τόν Κτήσιππο, τόν ξάδελφο τοῦ Μενέξενου· ὁ Μενέξενος εἶναι ὁ πῖο στενός φίλος τοῦ Λύσι. "Ἄς τόν φωνάξει, λοιπόν, ὁ Κτήσιππος, ἂν τυχόν δέν ἔρθει ὁ μόνος του'.

Αὐτό πρέπει νά κάνουμε, εἶπα. Καί παίρνοντας τόν
 e Κτήσιππο προχώρησα πρὸς τήν παλαίστρα. Οἱ ἄλλοι ἔρχονταν πίσω μας.

Μόλις μπήκαμε, βρήκαμε τά παιδιά νά ἔχουν τελειώσει τή θυσία, νά ἔχουν σχεδόν τελειώσει καί τόν τεμαχισμό τῶν σφαγίων καί νά παίζουν ἀστράγαλους, στολισμένοι ὄλοι. Οἱ περισσότεροι ἔπαιζαν ἔξω στήν αὐλή, μερικοί ὁμως ἔπαιζαν μονά ζυγά σέ μιά γωνιά τοῦ ἀποδυτηρίου μέ πάρα πολλούς ἀστράγαλους πού τοὺς ἔπαιρναν ἀπό κάτι καλαθάκια. Γύρω τους εἶχαν σταθεῖ ἄλλα παιδιά καί τοὺς
 207 κοιτοῦσαν. Ἀνάμεσά τους ἦταν κι ὁ Λύσις. Εἶχε σταθεῖ ἀνάμεσα στά παιδιά καί στοὺς νέους, εἶχε ἓνα στεφάνι στό κεφάλι του καί ἡ μορφή του ξεχώριζε· ἄξιος νά τόν πῆς ὄχι μόνον ὠραῖο, ἀλλά ὠραῖο καί καλό. Ἐμεῖς τραβηχτήκαμε καί καθίσαμε ἀκριβῶς ἀπέναντι –γιατί ἐκεῖ εἶχε ἡσυχία– κι ἀρχίσαμε κάποια συζήτηση μεταξύ μας. Ὁ Λύσις γύριζε συχνά πίσω καί μᾶς κοιτοῦσε· ἦταν φανερό ὅτι ἤθελε νά μᾶς πλησιάσει. Γιά κάμποσο δίσταζε καί δέν ἔπαιρνε ὁ μόνος του τό θάρρος νά ἔρθει. Τότε μπαίνει σέ
 b κάποια στιγμή ἀπό τό προαύλιο ὁ Μενέξενος πού ἔπαιζε ἐκεῖ καί μόλις εἶδε ἐμένα καί τόν Κτήσιππο, προχώρησε νά καθήσει δίπλα μας. Βλέποντάς τον ὁ Λύσις τόν ἀκολούθησε καί κάθησε κι αὐτός πλάι μας μαζί μέ τό Μενέξενο. Πλησιάσαν τότε καί οἱ ἄλλοι, κι ὁ Ἴπποθάλης, καθῶς ἔβλεπε πολλούς μαζεμένους ἐκεῖ, ἦρθε καί στάθηκε πίσω τους σ' ἓνα σημεῖο, ἀπό ὅπου –ὅπως πίστευε– ὁ Λύσις δέν θά τόν ἔβλεπε· γιατί φοβόταν μήπως ἐνοχληθεῖ ὁ Λύσις ἀπό τήν παρουσία του. Στάθηκε, λοιπόν, ἐκεῖ καί ἄκουγε.

"Ἦδη στήν ἀρχή τοῦ διαλόγου ἀκούμε δύο φορές ὅτι ὁ Σωκρά-

της βιάδιζε από την 'Ακαδημία στο Λύκειο, δηλαδή από τό ένα γυμναστήριο στο άλλο· ή τυχαία συνάντησή του με τόν Κτήσιππο και τόν 'Ιπποθάλη θά τόν ὀδηγήσει στο ἀποδυτήριο μιᾶς παλαίστρας ὅπου τελικά θά γίνει και ἡ συζήτηση μέ τά δύο παιδιά, τό Λύσι και τό Μενέξενο. 'Η ἐπιλογή αὐτοῦ τοῦ σκηنيκοῦ δέν φαίνεται συμπτωματική: 'Ο P. Friedländer, *Platon II* σ. 86, διαβλέπει κάποια ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στο χῶρο ὅπου διεξάγεται ὁ σωκρατικός διάλογος και σ' αὐτό πού συντελεῖται στήν ψυχή τῶν ἀνθρώπων κατά τή διάρκειά του: «'Η πνευματική πάλη και τό πνευματικό ξεγύμνωμα βρίσκουν στόν σκηνικό χῶρο τό ἐποπτειακό ἀντίστοιχό τους· μέ τόν τρόπο αὐτό ὑποδηλώνεται ἡ πλατωνική συμμετρία ἀνάμεσα στά σωματικά και τά ψυχικά σχήματα».

Χαρακτηριστικό τῆς εἰσαγωγικῆς σκηνῆς εἶναι ὁ ἐρωτικός τόνος τῆς συνομιλίας: Μόλις ὁ 'Ιπποθάλης προτείνει στο Σωκράτη νά τούς ἀκολουθήσει στήν παλαίστρα, αὐτός τόν ρωτᾷ: «Πρῶτα ἀπ' ὅλα θά ἤθελα νά ἀκούσω γιά ποιό λόγο θά μῶ, ποιός εἶναι ὁ ὥραϊός», 204b 1-2. Στόν σύγχρονο ἀναγνώστη προξενεῖ ἐντύπωση ἡ φυσικότητα μέ τήν ὁποία ἀντιμετωπίζεται ἀπό τόν Σωκράτη ἡ ἐρωτική διάθεση τοῦ 'Ιπποθάλη. «Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία» σημειώνει γιά τό πάθος τοῦ 'Ιπποθάλη ὁ G.M.A. Grube, *Platos Thought* σ. 92, «ὅτι θά ἦταν δυνατόν νά ἐκδηλωθεῖ μέ ἄσχημο τρόπο. Τό ἴδιο μπορεῖ στήν ἐποχή μας νά συμβεῖ και μέ τόν ἑτερόφυλο ἔρωτα. 'Ωστόσο τό συναίσθημα εἶναι φυσικό, και τά σκωπτικά και κάπως ἐπιτιμητικά λόγια τοῦ Κτήσιππου θά ἦταν δυνατόν νά θροῦν τό παράλληλό τους στίς συνομιλίες χιλιάδων νέων γιά τόν ἔρωτά τους μέ κάποια νέα κοπέλλα. 'Υπάρχει και μία ἀκόμη διαφορά», συνεχίζει ὁ Grube, «πού γιά μᾶς σήμερα εἶναι ἀκόμη πιό δυσάρεστη: 'Ο στόχος αὐτοῦ τοῦ ἔρωτα εἶναι ἕνα παιδί τῆς σχολικῆς ἡλικίας (208c) πού ἐξακολουθεῖ νά βρίσκεται ὑπό τήν ἐπίβλεψη τοῦ ἰδιαίτερου δούλου του (*παιδαγωγός*)— και πού ἐπομένως δέν εἶναι δυνατόν νά εἶναι μεγαλύτερο ἀπό δεκαεξή χρόνων. 'Αλλά και αὐτό εἶναι κάτι πού ἐπίσης εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά τό ἀποδεχτοῦμε».

Ὁ Σωκράτης ἀντιμετωπίζει μέ τή χαρακτηριστική εἰρωνία του τόν Ἴπποθάλη, ὅταν τόν ἐλέγχει γιά τόν ἀδέξιο τρόπο μέ τόν ὁποῖο προσπαθεῖ νά συγκινήσει τό Λύσι καί ὅταν προθυμοποιεῖται νά τοῦ δείξει ὁ ἴδιος τόν σωστό τρόπο (205e, 206c κ.έ.). Ἡ στάση καί οἱ προθέσεις τοῦ Σωκράτη γιά τούς νέους διέφεραν οὐσιαστικά ἀπό τό ἐρωτικό πάθος τοῦ Ἴπποθάλη γιά τό Λύσι, ὅπως διαφορετικός ἦταν καί ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ὁ Σωκράτης συναναστρεφόταν τούς νέους. «Εἶναι γνωστό», παρατηρεῖ σχετικά ὁ W.K.C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy*, τ. 3, σ. 398, «ὅτι οἱ ὁμορφοί νέοι ἀσκοῦσαν δυνατή ἐλξη στό Σωκράτη καί ὅτι ποτέ δέν ἦταν τόσο εὐτυχησμένοι, ὅσο ὅταν βρισκόταν ἀνάμεσά τους. Ἦξεραν ὁμως οἱ νέοι ὅτι ἡ μοναδική παρόρμηση πού θά ἔπαιρναν ἀπ' αὐτόν ἦταν ἡ γοητεία τῆς φιλίας καί τῆς συναναστροφῆς του καθῶς καί ὅτι θά δοκίμαζαν τή μαιευτική τέχνη του, πού ἔκανε τίς σκέψεις τους νά φαίνονται ὅτι κυλοῦν δέκα φορές πιο γρήγορα ἀπό πρῖν».

Γιά τό ψυχολογικό ἐξάλλου κλίμα τῶν σχέσεων τοῦ Σωκράτη μέ τούς νέους πάλι ὁ Grube, ὅπ.π. σ. 90, σημειώνει: «Ὅλη ἡ ἀτμόσφαιρα τῶν συναντήσεων του μέ νέους ἀνθρώπους ἔχει μιὰ χροιά ἐρωτισμοῦ σάν αὐτή πού ἐμεῖς –οἱ περισσότεροι τουλάχιστον ἀπό ἐμᾶς– τή συνδέουμε μέ τήν παρουσία νέων γυναικῶν. Μιλάει μαζί τους ὅπως θά μιλοῦσε σήμερα σέ ὁμορφα καί ἐξυπνα κορίτσια ἓνας ἡλικιωμένος ἄνδρας, πού τόν ἐλκύει δυνατά ἡ γυναικεία ὁμορφιά, ἀλλά ἔχει καί τέλεια αὐτοκυριαρχία. Τή σεξουαλική σχέση, κατά κανόνα, δέν θά τή σκεφτόταν· ἀλλά τήν ἐρωτική ἐλξη –ἂν γνῶριζε τόν ἑαυτό του τό μισό ἀπ' ὅσο ὁ Σωκράτης καί ἂν εἶχε τή μισή τιμιότητά του– θά ἦταν ὁ τελευταῖος πού θά τήν ἀρνιόταν».

ΣΥΝΤΟΜΗ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΣΩΚΡΑΤΗ - ΜΕΝΕΞΕΝΟΥ
(207b-d)

Γυρίζοντας εγώ τότε στό Μενέξενο τόν ρώτησα: Γιέ τοῦ
c Δημοφώντα, ποιός ἀπό τούς δύο σας εἶναι πιό μέγανος;
‘Σ’ αὐτό δέν συμφωνοῦμε’, εἶπε.

Τότε λοιπόν, εἶπα, θά διαφωνεῖτε καί γιά τό ποιός ἀπό
τούς δύο εἶναι πιό γενναῖος.
‘Καί βέβαια διαφωνοῦμε’.

Κι ἀκόμα, γιά τό ποιός εἶναι πιό ὁμορφος; Γέλασαν
τότε καί οἱ δύο.

Φυσικά, εἶπα, δέν θά σᾶς ρωτήσω ποιός εἶναι πιό
πλούσιος· γιατί εἶστε φίλοι. Ἔτσι δέν εἶναι;
‘Ἀσφαλῶς εἴμαστε’, εἶπαν.

Λένε, λοιπόν, ὅτι καί τά ἀγαθά τῶν φίλων εἶναι κοινά·
ἔτσι σ’ αὐτό τουλάχιστον δέν θά φιλονικεῖτε, ἂν βέβαια
εἶναι ἀληθινά ὅσα λέτε γιά τή φιλία σας.

d “Ἦθελα ὕστερα νά τούς ρωτήσω ποιός ἀπό τούς δύο
εἶναι πιό δίκαιος καί πιό σοφός, ἀλλά στό μεταξύ ἤρθε
κάποιος καί πῆρε τό Μενέξενο λέγοντας ὅτι τόν ζητοῦσε ὁ
παιδοτρίβης· νομίζω πῶς ἦταν κάποιος ἱεροποιός. Ἔτσι ὁ
Μενέξενος ἔφυγε.

Ἐδῶ ἀκούγεται γιά πρώτη φορά ἡ λέξη *φιλία* ἡ ὁποία θά γίνε
ὁ πυρήνας τῆς συζήτησης πού θ’ ἀκολουθήσει. Σ’ αὐτή τή σύν-
τομη σκηνή βλέπουμε γιά μιά στιγμή ἀπέναντι στό Σωκράτη τά
δύο παιδιά, τό Μενέξενο καί δίπλα του τό Λύσι. Πρῶτοῦ προ-
χωρήσει ἡ συζήτηση στό οὐσιαστικό μέρος της, εἶναι ἀπαραί-

τητη ή παρουσίαση μιᾶς πολύ ἀπλῆς μορφῆς φιλίας, σάν αὐτή πού συνδέει τό Λύσι με τό Μενέξενο: Μιά ἀπλοϊκή φιλική συναναστροφή δύο παιδιῶν πού ἀμιλλῶνται ποιός ἀπό τούς δύο εἶναι πιό θαρραλέος ἢ πιό μεγάλος, ἀλλά καί πού δέχονται ὡς ἐντελῶς αὐτονόητη τή φιλία τους (207c 8-9). Ὁ P. Friedländer, ὄπ.π. σ. 86, παρατηρεῖ: «Ὅπως ὁ Χαρμίδης, πρὶν ἀρχίσει ἡ συζήτηση γιά τή σωφροσύνη, παρουσιάζεται στή φυσική του σωφροσύνη, ἔτσι κι ἐδῶ μᾶς ἐμφανίζονται καί οἱ δύο ὡς φίλοι με τή φυσική ἔννοια τῆς λέξης, πρὶν ἡ φιλία γίνει ἀντικείμενο τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ. Ἐκεῖ ἀρκοῦσε μόνο ὁ Χαρμίδης, γιατί ἡ σωφροσύνη εἶναι τρόπος συμπεριφορᾶς ἑνός ἀνθρώπου. Ἐδῶ ὅμως εἶναι ἀπαραίτητοι καί ὁ Λύσις καί ὁ Μενέξενος, ἐπειδή ἡ φιλία εἶναι κάτι πού συντελεῖται ἀνάμεσα σέ δύο ἀνθρώπους».

Ἡ συνομιλία σταματᾶ ἀπότομα ἀπό ἐξωτερική αἰτία καί ἡ σκηνή διακόπτεται με τήν ἀποχώρηση τοῦ Μενέξενου. Κατά τόν Hoerber, *Plato's Lysis, Phronesis* (1959) σ. 20, με αὐτό τό τέχνασμα ὁ Πλάτων θέλει νά κάνει πιό αἰσθητή τήν παρουσία τοῦ Ἰποθάλη, πού παρακολουθεῖ σχεδόν κρυμμένος τή σκηνή, ἐπειδή φοβᾶται μήπως τόν ἀντιληφθεῖ ὁ Λύσις καί ἐνοχληθεῖ ἀπό τήν παρουσία του.

ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΗ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΣΩΚΡΑΤΗ - ΛΥΣΙ
(207d-210e)

Τότε ρώτησα τό Λύσι: Δέν είναι ἀλήθεια, Λύσι, ὅτι ὁ πατέρας σου καί ἡ μητέρα σου σέ ἀγαποῦν πάρα πολύ; –Καί θέβαια, εἶπε αὐτός. –Καί θά ἤθελαν, λοιπόν, νά εἶσαι ὅσο τό δυνατό πιό εὐτυχισμένος· δέν εἶναι ἔτσι; –Ἀσφαλῶς. –Πιστεύεις ὅτι μπορεῖ νά εἶναι εὐτυχισμένος ἕνας ἄνθρωπος πού θρίσκειται στήν κατάσταση τοῦ δούλου καί δέν τοῦ ἐπιτρέπουν νά κάνει τίποτε ἀπ' ὅσα ἐπιθυμεῖ; –Μά τό Θεό, ὄχι θέβαια, εἶπε. –Ἐπομένως, ἂν ὁ πατέρας σου καί ἡ μητέρα σου σέ ἀγαποῦν καί ποθοῦν τήν εὐτυχία σου, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι εἶναι ἔτοιμοι νά κάνουν τά πάντα γιά νά σέ κάνουν εὐτυχισμένο. –Ἀσφαλῶς, εἶπε. –Σοῦ ἐπιτρέπουν, λοιπόν, νά κάνεις ὅ,τι σοῦ ἀρέσει καί δέν σέ μαλώνουν οὔτε σέ ἐμποδίζουν νά κάνεις ὅ,τι θέλεις. –Ναί, Σωκράτη, μέ ἐμποδίζουν καί μάλιστα πάρα πολύ. –Τί λές; εἶπα ἐγώ. Παρόλο πού θέλουν νά εἶσαι εὐτυχισμένος, σέ ἐμποδίζουν νά κάνεις ὅ,τι σοῦ ἀρέσει; Γιά πές μου σέ παρακαλῶ τό ἐξῆς: Ἄν θελήσεις νά ἀνεβείς σέ κάποιο ἄρμα τοῦ πατέρα σου καί νά κρατήσεις τά χαλινάρια τήν ὥρα τοῦ ἀγώνα, δέν θά σέ ἀφήσουν; –Βεβαιότατα, εἶπε, δέν θά μέ ἀφήσουν. –Ἄλλά τότε, ποιόν θά ἀφήσουν; –Ἐπάρχει κάποιος ἡνίοχος πού παίρνει μισθό ἀπό τόν πατέρα μου. –Τί λές; Ἐπιτρέπουν σ' ἕναν ὑπηρέτη καί ὄχι σ' ἐσένα νά κάνει ὅ,τι θέλει μέ τά ἄλογα καί τοῦ δίνουν μάλιστα καί χρήματα γι' αὐτό; –Φυσικά, εἶπε. –Ἄλλά νομίζω, ὅτι θά σέ ἀφήνουν νά ὀδηγεῖς τό ζευγάρι τά μουλάρια καί θά μπο-

ρεῖς, ἂν θέλεις, νά πάρεις τό μαστίγιο καί νά τά χτυπᾶς.
 –Ποῦ νά μέ ἀφήσουν, ἔκανε αὐτός. –Τί λοιπόν; εἶπα ἐγώ·
 δέν ἐπιτρέπουν σέ κανένα νά τά χτυπάει; –Βέβαια, στόν
 ἡμιονηγό. –Ποῦ εἶναι δοῦλος ἢ ἐλεύθερος; –Δοῦλος, εἶπε.
 –Ὡστε λοιπόν, καθὼς φαίνεται, ἔχουν ἀκόμη καί σέ ἓνα
 δοῦλο πιό μεγάλη ἐμπιστοσύνη παρά σ' ἑσένα, τό παιδί
 τους, ἀφοῦ τοῦ ἐμπιστεύονται τά ὑπάρχοντά τους περισσό-
 τερο ἀπ' ὅ,τι σέ σένα καί τόν ἀφήνουν νά κάνει ὅ,τι θέλει,
 ἐνώ ἑσένα σέ ἐμποδίζουν. Δέν εἶναι ἔτσι; Γιά πές μου ὁμως
 καί τοῦτο: Ἐσένα τόν ἴδιο σέ ἀφήνουν νά εἶσαι κύριος τοῦ
 ἑαυτοῦ σου ἢ οὔτε αὐτό στό ἐπιτρέπουν; –Ἀσφαλῶς δέν
 μοῦ τό ἐπιτρέπουν, εἶπε. –Ἀλλά ποιός σέ διευθύνει; –Αὐ-
 τός, ὁ παιδαγωγός, εἶπε. –Μήπως εἶναι κι αὐτός δοῦλος; –Φυσι-
 σικά· εἶναι δικός μας δοῦλος. –Τί φοβερό, εἶπα ἐγώ, ἓνας
 ἐλεύθερος νά διευθύνεται ἀπό ἓνα δοῦλο. Καί τί ἀρμοδιό-
 τητες ἔχει ὁ παιδαγωγός πάνω σου; –Νά μέ πηγαίνει στό
 σχολεῖο, εἶπε. –Ἀλλά μήπως καί τούς δασκάλους δέν τούς
 ἔχεις κι αὐτούς στό κεφάλι σου; –Βεβαιότατα. –Μόνος
 του, λοιπόν, ὁ πατέρας σου ἔχει θάλει τόσους ἀνθρώπους
 νά σέ ἐλέγχουν καί νά σέ διευθύνουν. Ὅταν ὁμως γυρίσεις
 στό σπίτι, στή μητέρα σου, ἐκείνη σέ ἀφήνει νά κάνεις ὅ,τι
 θέλεις, νά παίζεις ἐλεύθερα μέ τά μαλλιά ἢ μέ τόν ἀργα-
 λειό, ὅταν ὑφαίνει; Γιατί δέν φαντάζομαι βέβαια νά μή σοῦ
 ἐπιτρέπει νά πιάσεις τή σαῖτα ἢ τό χτένι ἢ ὅποιοδήποτε
 ἄλλο ἐργαλεῖο τῆς ὑφαντουργίας. –Τότε ὁ Λύσις γέλασε
 καί, Μά τούς θεούς, εἶπε, ὄχι μόνο δέν μοῦ ἐπιτρέπει ἀλλά
 θά ἔτρωγα καί ξύλο, Σωκράτη, ἂν τά ἀγγίξα αὐτά τά ἐργα-
 λεῖα. –Γιά τό ὄνομα τοῦ θεοῦ, εἶπα τότε ἐγώ, μήπως τούς
 ἔχεις κάνει κανένα κακό; –Μά τό Δία, ὄχι, εἶπε ἐκεῖνος.

Γιατί, λοιπόν, σοῦ θάζουν τόσο φοβερά ἐμπόδια καί
 δέν σέ ἀφήνουν γά εἶσαι εὐτυχισμένος καί νά κάνεις ὅ,τι
 θέλεις, ἀλλά σέ ὑποχρεώνουν ἀπό τό πρωί ὡς τό βράδυ νά
 ὑπακούεις πάντοτε σέ κάποιον ἄλλο καί, μέ δυό λόγια, νά
 μή μπορεῖς νά κάνεις σχεδόν τίποτε ἀπ' ὅσα ἐπιθυμεῖς;

Ἐσένα λοιπόν, καθώς φαίνεται, οὔτε ὄλα αὐτά τὰ πλούσια ἀγαθά σοῦ χρησιμεύουν σέ τίποτα, ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἄλλοι τὰ ἔχουν στή διάθεσή τους περισσότερο ἀπό ἐσένα, ἀλλά οὔτε καί τὰ ἔξοχα σωματικά χαρίσματά σου –ἀφοῦ καί τό σῶμα σου κάποιος ἄλλος τό ἐξουσιάζει καί τό φροντίζει. Ἔτσι λοιπόν, Λύσι, δέν ἔχεις καμία ἐξουσία σέ κανένα πράγμα, οὔτε μπορεῖς νά ἐκπληρώσεις ἔστω κάποια ἐπιθυμία σου. –Αὐτό, Σωκράτη, συμβαίνει, ἐπειδή δέν ἔχω ἀκόμη μεγαλώσει. –Φοβάμαι ὅτι δέν ὀφείλονται σ' αὐτό οἱ ἀπαγορεύσεις πού σοῦ ἔχουν ἐπιβάλει, γιατί τοῦτο τουλάχιστον, πιστεύω, στό ἐπιτρέπει ὁ πατέρας σου καί ἡ μητέρα σου χωρίς νά περιμένουν τήν ἐνηλικίωσή σου: ὅταν, δηλαδή, χρειάζονται κάποιον γιά νά τούς διαθάσει ἢ νά τούς γράψει κάτι, τότε τή δουλειά αὐτή τήν ἀναθέτουν, νομίζω, πρῶτα πρῶτα σ' ἐσένα κι ὄχι στούς ἄλλους ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ. Ἔτσι δέν εἶναι; –Βεβαιότατα, εἶπε. –Καί μπορεῖς, λοιπόν, ἐδῶ νά γράφεις ὅποιο γράμμα θέλεις πρῶτο κι ὅποιο θέλεις δεύτερο· τό ἴδιο γίνεται καί μέ τήν ἀνάγνωση. Κι ὅταν πάλι πιάνεις τή λύρα, δέν φαντάζομαι νά σοῦ ἀπαγορεύει οὔτε ὁ πατέρας σου οὔτε ἡ μητέρα σου νά τεντώσεις ἢ νά χαλαρώσεις ὅποια χορδή θέλεις καί νά παίζεις μέ τό δάχτυλο ἢ μέ τό πλῆκτρο. Ἡ μήπως σοῦ τό ἀπαγορεύουν; –Ἀσφαλῶς, ὄχι. –Ποιό, λοιπόν, μπορεῖ νά εἶναι τό αἴτιο, Λύσι, πού ἐδῶ δέν σέ ἐμποδίζουν, ἐνῶ ἐκεῖ, σ' αὐτά πού λέγαμε πρίν λίγο, σέ ἐμποδίζουν; –Νομίζω, εἶπε, ὅτι τοῦτο γίνεται, ἐπειδή αὐτά ἐδῶ τὰ πράγματα τὰ ξέρω, ἐνῶ ἐκεῖνα ὄχι. –Πολύ ὥραϊα, εἶπα ἐγώ, καλέ μου φίλε. Ἐπομένως, δέν περιμένει ὁ πατέρας σου νά γίνεις ἐνήλικος γιά νά σοῦ τὰ ἐπιτρέψει ὄλα, ἀλλά ἀπό τήν ἡμέρα πού θά νομίσει ὅτι μπορεῖς πιά νά σκέπτεσαι καλύτερα ἀπό τόν ἴδιο θά σοῦ ἐμπιστευτεῖ καί τόν ἑαυτό του καί τό σπίτι του. –Τό πιστεύω, εἶπε. –Ὠραῖα, εἶπα ἐγώ. Πές μου ὅμως, δέν ἰσχύει καί γιά τό γείτονα ὁ ἴδιος κανόνας σέ σχέση μ' ἐσένα, ὅπως καί γιά τόν πατέρα σου; Δέν θά σοῦ

- d ἐμπιστευτεῖ τό σπίτι του νά τό διευθύνεις, ὅταν πιστέψει ὅτι ἐσύ ξέρεις πιά καλά ἀπ' αὐτόν νά διευθύνεις ἕνα σπίτι, ἢ μήπως θά προτιμήσει νά τό διευθύνει ὁ ἴδιος του; –Νομίζω ὅτι θά ἀναθέσει σ' ἐμένα τή φροντίδα τοῦ σπιτιοῦ του. –'Αλλά δέν νομίζεις ὅτι καί οἱ Ἀθηναῖοι θά σοῦ ἐμπιστευτοῦν τίς ὑποθέσεις τους, ὅταν καταλάβουν ὅτι μπορείς νά σκέπτεσαι σωστά; –'Ασφαλῶς. –'Αλλά πρὸς θεοῦ, συνέχισα ἐγώ, δέν θά κάνει ἄραγε τό ἴδιο ἀκόμη καί ὁ βασιλιάς τῆς Περσίας; Ὅταν λ.χ. βράζουν κρέας, θά ἐπιτρέψει στόν μεγαλύτερο γιό του, τό διάδοχο τοῦ θρόνου τῆς Ἀσίας, νά ρίξει στό ζουμί ὅ,τι θέλει ἢ σ' ἐμᾶς, ἂν ὑποθέσουμε ὅτι πᾶμε ἐκεῖ καί τοῦ ἀποδείξουμε πῶς ξέρουμε νά μαγειρεύουμε πιά καλά ἀπό τό γιό του; –Σ' ἐμᾶς ἀσφαλῶς, εἶπε. –Καί δέν θά τόν ἀφήσει τό γιό του νά ρίξει τό παραμικρό στό φαῖ, ἐμᾶς ὅμως, ἀκόμη κι ἂν πιάνουμε μιά χούφτα ἀλάτι, θά μᾶς ἄφηνε νά τό ρίξουμε μέσα. –Φυσικά. –"Ἄν πάλι ὁ γιός του πάθαινε κάτι στό μάτι, θά τόν ἄφηνε τάχα ὁ πατέρας του –πού ξέρεῖ ὅτι ὁ γιός του δέν εἶναι γιατρός– νά θάζει τά χέρια του στό μάτι ἢ θά τόν ἐμπόδιζε; –Θά τόν ἐμπόδιζε. –'Εμᾶς ὅμως, ἂν μᾶς περνοῦσε γιά γιατρούς, εἶμαι βέβαιος πῶς δέν θά μᾶς ἐμπόδιζε ἀκόμη καί νά τοῦ ἀνοίξουμε λίγο τά μάτια καί νά τοῦ τά πασπαλίσουμε μέ στάχτη, μιά καί θά νόμιζε ὅτι ξέρουμε τί κάνουμε. –Δίκιο ἔχεις. –'Επομένως σ' ἐμᾶς καί ὄχι στόν ἑαυτό του ἢ στό γιό του θά ἐμπιστευτεῖ καί ὅλα τά ἄλλα πράγματα, στό ὅποια θά τοῦ φανοῦμε πιά ἐμπειροί ἀπό τόν ἴδιο καί ἀπό τό γιό του. –'Αναγκαστικά, εἶπε.
- 210 Ἔτσι εἶναι λοιπόν, ἀγαπητέ Λύσι, συνέχισα ἐγώ. Σέ
- b ὅσα πράγματα ἔχουμε γνώσεις θά μᾶς ἐπιτρέπουν ὅλοι, εἴτε Ἕλληνες εἶναι εἴτε θάρβαροι, εἴτε ἄνδρες εἴτε γυναῖκες, νά κάνουμε ὅ,τι θέλουμε, καί δέν πρόκειται νά μᾶς ἐμποδίσει κανένας, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπό τή θέλησή του, ἀλλά θά εἶμαστε ἐλεύθεροι καί θά διευθύνουμε ἄλλους καί ὅλα αὐτά τά πράγματα θά εἶναι δικά μας, δηλαδή θά ἔχουμε

- ωφέλεια απ' αυτά. Για όσα όμως πράγματα θά έχουμε
 άγνοια όχι μόνο δέν θά μᾶς ἐπιτρέψει κανένας νά κάνουμε
 αυτό πού νομίζουμε ὅτι πρέπει νά γίνει, ἀλλά ὅλοι τους θά
 προσπαθοῦν μέ κάθε τρόπο νά μᾶς ἐμποδίσουν· καί όχι
 μόνο οἱ ξένοι ἀλλά καί ὁ πατέρας μας καί ἡ μητέρα μας καί
 οἱ ἀκόμα πιό δικοί μας απ' αὐτούς, ἂν ὑποθέσουμε ὅτι
 ὑπάρχουν. Κι ἐμεῖς θά εἴμαστε ὑποχρεωμένοι σέ σχέση μέ
 αὐτά τά πράγματα νά ὑπακούουμε σέ ἄλλους. Συμφωνεῖς
 ὅτι εἶναι ἔτσι; –Συμφωνῶ. –Εἶναι, λοιπόν, ποτέ δυνατό νά
 γίνουμε φίλοι μέ κάποιον ἄνθρωπο καί νά αἰσθανθεῖ κα-
 νείς ἀγάπη γιά μᾶς σέ σχέση μέ πράγματα, στά ὅποια εἴ-
 μαστε ἄχρηστοι; –Ὁχι βέβαια, εἶπε. –Συνεπῶς, στό βαθμό
 πού εἶναι κανείς ἄχρηστος δέν εἶναι ἀγαπητός σέ κανένα,
 ἄρα οὔτε κι ἐσύ στόν πατέρα σου. –Πραγματικά, εἶπε.
 –Ἐπομένως, παιδί μου, ἂν ἀποκτήσεις πολλές γνώσεις καί
 ἱκανότητες, τότε ὅλοι θά εἶναι φίλοι σου καί ὅλοι θά εἶναι
 δικοί σου, ἀφοῦ θά εἶσαι χρήσιμος καί ἄξιος. Διαφορετικά
 δέν θά σέ ἀγαπάει οὔτε ὁ πατέρας σου οὔτε ἡ μητέρα σου
 οὔτε οἱ συγγενεῖς σου οὔτε κανένας ἄλλος. Εἶναι ποτέ δυ-
 νατόν, Λύσι, νά ἔχει κανείς μεγάλη ἰδέα γιά τόν ἑαυτό του
 σέ σχέση μέ πράγματα, στά ὅποια εἶναι ἀκόμη ἀνίδεος;
 –Ἄδύνατον, ἀπάντησε. –Ἀφοῦ λοιπόν χρειάζεσαι δά-
 σκαλο, σημαίνει ὅτι δέν ξέρεις ἀκόμη ἀρκετά πράγματα.
 –Εἶναι ἀλήθεια, εἶπε. –Καί ἐφόσον ἐξακολουθεῖς νά θρι-
 σκεσαι σέ ἄγνοια, δέν εἶναι δυνατόν νά περηφανεύεσαι.
 –Ἀληθινά, Σωκράτη, δέν νομίζω ὅτι μπορῶ νά εἶμαι πε-
 ρήφανος.
 Κι ἐγώ μόλις τόν ἄκουσα νά τό λέει αὐτό κοίταξα πρός
 τόν Ἴπποθάλη καί παρά λίγο νά κάνω μιᾶ γκάφα. Μοῦ
 ἤρθε δηλαδή νά τοῦ πῶ, "Ἐτσι πρέπει, Ἴπποθάλη, νά μιλάει
 κανείς μέ τόν ἀγαπημένο του: νά τόν ταπεινώνει καί νά τόν
 μειώνει κι ὄχι νά τοῦ σηκώνει τά μυαλά καί νά τόν κακο-
 μαθαίνει, ὅπως ἐσύ. Ἄλλά καθῶς τόν εἶδα ἀνήσυχο καί
 ταραγμένο ἀπό τά λεγόμενα θυμήθηκα ὅτι δέν ἤθελε νά

τόν αντιληφθεῖ ὁ Λύσις. Συγκρατήθηκα, λοιπόν, καί δέν εἶπα τίποτε.

Ὅπως εἶδαμε στήν εἰσαγωγική σκηνή, ὁ Σωκράτης ἀναλαμβάνει νά δείξει στόν Ἴπποθάλη –πού κρυμμένος κάπου πρὸς τά πίσω (207b 4-7) παρακολουθεῖ μέ ἀγωνία ὅσα γίνονται γύρω του (210e 5-6)– πῶς πρέπει νά συμπεριφέρεται στό ἀγαπημένο πρόσωπο γιά νά κερδίσει τή φιλία του. Ἐπιχειρεῖ, λοιπόν, τώρα ὁ Σωκράτης νά ταπεινώσει τόν νεαρό Λύσι, νά τοῦ φανερώσει τήν ἀμάθειά του, ὥστε νά τόν κάνει πιο εὐάλωτο στόν ἔραστή (210e 2-4). Πίσω ὅμως ἀπ' αὐτό τόν ἐπιφανειακό στόχο κρύβεται ἡ βαθύτερη, γνήσια παιδαγωγική διάθεση τοῦ Σωκράτη γιά τό νέο: Στή συνομιλία τους, πού ἀρχίζει μέ τό θέμα τῆς φιλίας (207d 5-6) καί καταλήγει πάλι σ' αὐτό (209c 5 κ.έ.), ἐπισημαίνεται μέ ἀπλές καί σύντομες προτάσεις, στίς ὁποῖες συνεχῶς ἐπανέρχονται λέξεις καί φράσεις ὅπως *ἐπίστασθαι*, *φρονεῖν*, *βέλτιον φρονεῖν*, *ἱκανῶς φρονεῖν*, *ὀρθῶς φρονεῖν*, ὅτι ἀπαραίτητος ὅρος τῆς φιλίας εἶναι ἡ γνώση καί ὅτι ἐπακόλουθο αὐτῆς τῆς γνώσης εἶναι ἡ ἐλευθερία (210b-d). Γιατί οὐσιαστικά τά λόγια τοῦ Σωκράτη ἀποσκοποῦν νά γεννήσουν στήν ψυχῇ τοῦ Λύσι καί τῶν ἄλλων νέων, πού παρακολουθοῦν τή συζήτηση, τόν πόθο τῆς γνώσης. Ἐτσι αὐτό πού τελικά δίνει ὁ Σωκράτης δέν εἶναι δεῖγμα ἐρωτικῆς ἀποτελεσματικότητας, ἀλλά εἶναι μάθημα ὑπεύθυνης παιδαγωγικῆς συναναστροφῆς ὄριμου ἀνδρα μέ νέους ἀνθρώπους.

Μέ τόν παιδαγωγικό χαρακτήρα τῆς προτρεπτικῆς συνομιλίας Σωκράτη - Λύσι συνδέεται ἄμεσα μιά σαφῆς ἀπολογητική διάθεση. Ὅπως καί σέ ἄλλους σωκρατικούς διαλόγους τοῦ Πλάτωνα, λ.χ. στό *Λάχη* ἢ τό *Χαρμίδη*, προβάλλεται καί ἐδῶ ἡ παιδαγωγική ὄψη τῆς προσωπικότητας τοῦ Σωκράτη, ὅπως ἐκδηλωνόταν στήν καθημερινή σχέση του μέ τούς νέους, γιά νά δειχτεῖ ἀκόμη μιά φορά ὅτι ὄχι μόνο δέν διέφθειρε ὁ Σωκράτης τούς νέους ἀλλ' ἀπεναντίας τούς ὠφελοῦσε. Σ' αὐτή τήν ἀπολογητική διάθεση ἀποδίδει ὁ H. v. Arnim, *Platos Jugenddialoge und die Entstehungszeit des Phaidros* σ. 69, καί τόν «καθαρά σωκρατικό»

χαρακτήρα τῆς συνομιλίας. «'Ο στόχος αὐτός», παρατηρεῖ, «ἦταν δυνατόν νά ἐπιτευχθεῖ μόνο ἂν ὁ Πλάτων περιέγραφε τόν πραγματικό Σωκράτη καί τοῦ ἔβαζε στό στόμα λόγους πού πραγματικά ἀνταποκρίνονταν στή διδασκαλία του». Γιά τοῦτο κατά τόν ν. Arnim, ὅπ.π., ἡ προτρεπτική συνομιλία Σωκράτη - Λύσι δέν περιέχει «κανένα ἀπολύτως καθαρά πλατωνικό διανόημα». Ἀλλά καί ἄλλοι ἐρευνητές ἔχουν ἐπισημάνει τόν σωκρατικό χαρακτήρα αὐτῆς τῆς συνομιλίας. Ὁ G.M.A. Grube, *Platos Thought* σ. 216, παρατηρεῖ ὅτι ἐδῶ διατυπώνεται «στήν πιά ἀπλή μορφή τῆς» ἡ χαρακτηριστική σωκρατική πεποιθήση ὅτι ἡ ἀρετή εἶναι γνώση. Ὁ W.K.A. Guthrie, *A History of Greek Philosophy*, τ. IV σ. 144, ἐπισημαίνει τήν ἰδιαίτερη ἐπιμονή μέ τήν ὁποία ἐπανερχεται σ' αὐτή τήν ἐνότητα, ἀλλά καί σέ ὁλόκληρο τό διάλογο, τό καθαρά σωκρατικό μοτίβο τοῦ ὠφελιμισμού (Πρβλ. Guthrie, ὅπ.π. τ. III σ. 462-7 ὅπου ἀναπτύσσεται ἀναλυτικά αὐτό τό μοτίβο). Ὁ V. Schoplick, *Der platonische Dialog Lysis* σ. 25, παρατηρεῖ πόσο συχνές εἶναι σ' αὐτή τή συνομιλία οἱ χαρακτηριστικά σωκρατικές ἀναφορές στίς ἐπιμέρους περιοχές τῆς ἐξειδικευμένης γνώσης: *ἐν τούτοις, ἐν αὐταῖς, εἰς ἃ, περὶ αὐτά, ἐν αὐτοῖς, ἐν οἷς, καθ' ὅσον*.

Ὁ K. Glaser, *Gang und Ergebnis des platonischen Lysis*, *Wiener Studien* (1935) σ. 48, σημειώνει ὅτι στή συνομιλία Σωκράτη - Λύσι βασικές ἔννοιες –πού θά τίς συναντήσουμε καί στήν παραπέρα διερεύνηση τοῦ προβλήματος– ὅπως: *φίλος, οἰκεῖος, ἀγαθός, χρῆσιμος*, ἀπαντοῦν στόν γραμματικό τύπο τοῦ ἀρσενικοῦ γένους πού ἀντικατοπτρίζει πιστότερα τόν ἐμπειρικό χαρακτήρα τῆς σωκρατικῆς συνομιλίας, ἐνῶ στίς ἀμέσως ἐπόμενες ἐνότητες θά συναντήσουμε τίς ἴδιες ἔννοιες στόν –πιά ἀφηρημένο– οὐδέτερο τύπο: *φίλον, οἰκεῖον*, κλπ. Καί καθὼς οἱ γνῶμες πού διατυπώνονται σ' αὐτή τήν προτρεπτική - σωκρατική συνομιλία οὐσιαστικά θά ἐπιθεβαιωθοῦν στό διαλεκτικό - πλατωνικό μέρος τοῦ διαλόγου, γίνεται φανερό, κατά τόν K. Glaser, ἡ πρόθεση τοῦ Πλάτωνα νά δείξει τή βαθύτερη συμφωνία τῆς σωκρατικῆς καί τῆς δικῆς του ἄποψης. «'Η σωκρατική λύση», παρατηρεῖ

συμπερασματικά ό K. Glaser, όπ.π. σ. 49, «...άνυψώνεται και 'αίρεται', (wird aufgehoben) μέ τήν έννοια ότι συμπεριλαμβάνεται και συμπεριέχεται στην πλατωνική».

Ή συνομιλία Σωκράτη - Λύσι δέν ξεπερνά τίς νοητικές δυνάμεις ενός παιδιού τής ηλικίας του Λύσι. Ή συζήτηση ξεκινάει από τήν άπλοική πίστη του Λύσι ότι εύτυχία είναι νά μπορείς νά κάνεις ό,τι θέλεις (207e), ενώ παράλληλα όλα σχεδόν τά παραδείγματα πού αναφέρει ό Σωκράτης προέρχονται από τήν περιοχή τών καθημερινών έμπειριών του νεαρού συνομιλητή του. Ώστόσο δύσκολα θά ύποστήριζε κανείς ότι ό Πλάτων σκόπιμα προσαρμόζει τή συνομιλία στά μέτρα του Λύσι, άφου στην έξέλιξη του διαλόγου θά θιγούν δύσκολα προβλήματα και θά άναπτυχθούν σύνθετα έπιχειρήματα πού πρόδηλα ξεπερνούν τίς νοητικές δυνατότητες ενός παιδιού αύτης τής ηλικίας. (Πρβ. W.K.C. Guthrie, όπ.π. τ. 4 σ. 144).

ΣΥΝΤΟΜΗ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΣΩΚΡΑΤΗ - ΛΥΣΙ

(211a-d)

211

Στό μεταξύ ήρθε πάλι ὁ Μενέξενος καί κάθησε δίπλα στό Λύσι, στή θέση ἀπό τήν ὁποία εἶχε σηκωθεῖ προηγουμένως. Τότε ὁ Λύσις, χωρίς νά τό καταλάβει ὁ Μενέξενος, μοῦ ψιθύρισε μέ παιδική ἀφέλεια ἀλλά καί πολύ φιλικά: Σωκράτη, αὐτά πού λές σ' ἐμένα νά τά πεῖς καί στό Μενέξενο.

Αὐτά θά τοῦ τά πεῖς ἐσύ, Λύσι, ἀπάντησα ἐγώ· γιατί τά ἄκουγες μέ πολύ μεγάλη προσοχή.

Πραγματικά, εἶπε.

- b Προσπάθησε, λοιπόν, νά τά συγκρατήσεις ὅσο μπορείς καλύτερα, γιά νά τοῦ τά πεῖς ὅλα μέ λεπτομέρειες. Κι ἂν ξεχάσεις κάτι, ρώτησέ με πάλι τήν πρώτη φορά πού θά μέ ξανασυναντήσεις.

Σέ βεβαιώνω, Σωκράτη, εἶπε, ὅτι αὐτό θά τό κάνω, ἀκριβῶς ὅπως τό λές. Ἀλλά πές του τώρα τίποτε ἄλλο, γιά νά ἀκούω κι ἐγώ, ὥσπου νά ἔρθει ἡ ὥρα νά φύγουμε.

Ἄφου μοῦ τό ζητᾶς ἐσύ, πρέπει νά τό κάνω, ἀπάντησα. Κοίταξε ὁμως νά μέ βοηθήσεις, ἂν ὁ Μενέξενος προσπαθήσει νά μοῦ φέρνει ἄντίθετα ἐπιχειρήματα· ἤ μήπως δέν τό ξέρεις ὅτι τοῦ ἀρέσει νά προβάλλει ἀντιρρήσεις στίς συζητήσεις.

- c Ναι, μά τό Δία, πάρα πολύ, εἶπε. Γι' αὐτό κι ἐγώ θέλω νά συζητήσεις μαζί του.

Γιά νά γελοιοποιηθῶ; ρώτησα.

“Όχι, προς θεοῦ, ἔκανε αὐτός, ἀλλά γιά νά τοῦ δώσεις ἓνα καλό μάθημα.

Πῶς ὅμως; εἶπα ἐγώ. Δέν εἶναι τόσο εὐκολο· εἶναι φοβερός ἄνθρωπος, μαθητής τοῦ Κτήσιππου. Εἶναι μάλιστα κι ὁ ἴδιος ὁ Κτήσιππος ἐδῶ –δέν τόν βλέπεις;

Μή σέ νοιάζει γιά κανένα, Σωκράτη, εἶπε. Μίλησε μαζί του.

Ἐνῶ ἐμεῖς λέγαμε αὐτά μεταξύ μας, ὁ Κτήσιππος εἶπε: Γιατί τά κρατᾶτε ὅλα γιά τόν ἑαυτό σας καί δέν ἀφήνετε νά d ἀκούσουμε κι ἐμεῖς τί λέτε;

Σωστά, εἶπα, πρέπει νά δώσουμε καί σέ σᾶς κάτι. Ὁ φίλος μου δέν καταλαβαίνει κάποιο σημεῖο σ’ αὐτά πού εἶπα, λέει ὅμως πῶς ἔχει τήν ἐντύπωση ὅτι ὁ Μενέξενος τό ξέρει καί μοῦ ζητάει νά τόν ρωτήσω.

Γιατί λοιπόν δέν τόν ρωτᾶς; εἶπε ἐκεῖνος.

Θά τόν ρωτήσω, τοῦ εἶπα ἐγώ.

Ὁ Μενέξενος ἐπιστρέφει στό ἀποδυτήριο τῆς παλαιστρας καί ξανακάθεται ἀμέσως δίπλα στό φίλο του (211a 1-2). Μέ αὐτό τόν τρόπο ὑπογραμμίζεται ἄλλη μιά φορά ἡ φυσικότητα τῆς φιλικῆς σχέσης τῶν δύο παιδιῶν. Ὁ Μενέξενος θά εἶναι καί ὁ ἐπόμενος συνομιλητής τοῦ Σωκράτη 211d 6 κ.έ. Μέ τήν ἀλλαγὴ αὐτῆ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀποσύνδεση τῆς προτρεπτικῆς συνομιλίας Σωκράτη - Λύσι ἀπό τήν κυρίως διερεύνηση τοῦ θέματος τῆς φιλίας πού ἀρχίζει ἀμέσως.

ΕΡΙΣΤΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΩΚΡΑΤΗ - ΜΕΝΕΞΕΝΟΥ
(211d-213d)

Ἀπάντησέ μου, Μενέξενε, σ' αὐτό πού θά σέ ρωτήσω.
Ἀπό τά παιδικά μου κιόλας χρόνια ἔχω καί ἐγώ ἕναν πόθο
ὅπως ἄλλωστε κάθε ἄνθρωπος. Ὁ ἕνας θέλει νά ἀποκτήσει
e ἄλογα, ὁ ἄλλος σκυλιά, ὁ ἄλλος χρήματα, ὁ ἄλλος τιμές.
Ἐμένα αὐτά δέν μέ συγκινοῦν, ἔχω ὅμως ἕνα πραγματικέ
πάθος νά ἀποκτήσω φίλους, καί θά προτιμοῦσα νά βρῶ ἕνα
καλό φίλο παρά τό πιό καλό ὀρτύκι, ἢ τό πιό καλό πετει-
νάρι, στ' ἀλήθεια, πιό πολύ θά ἤθελα ἕνα φίλο καλό παρῆ
ἕνα ἄλογο καί ἕνα σκύλο. Νομίζω, μά τήν ἀλήθεια, ὅτι
περισσότερο κι ἀπό ὄλο τό χρυσάφι τοῦ Δαρείου ἢ καί ἀπέ-
τόν ἴδιο τόν Δαρεῖο θά προτιμοῦσα ἕνα φίλο. Τόσο πολί
μου ἀρέσουν οἱ φίλοι. Βλέποντας λοιπόν ἐσᾶς, δηλαδὲ
212 ἐσένα καί τό Λύσι, ἔχω ἐκπλαγεῖ καί σᾶς καλοτυχίζω ποί
ἂν καί εἴσαστε τόσο νέοι ὥστόσο μπορέσατε νά ἐξασφα-
λίσετε γρήγορα καί εὐκολα τοῦτο τό ἀπόκτημα –καί ἐσι
πού ἔκανες τό Λύσι τόσο στενό φίλο σου καί ἐκεῖνοι
ἐσένα. Ἐγώ ὅμως εἶμαι τόσο μακριά ἀπό αὐτό τό ἀπό-
κτημα, ὥστε δέν ξέρω κἀν πῶς γίνεται κανεὶς φίλος μέ τό
ἄλλο καί γι' αὐτό ἀκριθῶς θέλω νά ρωτήσω ἐσένα, ἐπειδὴ
εἶσαι ἔμπειρος σ' αὐτά τά πράγματα.

Γιὰ πές μου λοιπόν: Ὄταν κάποιος ἀγαπᾷ κάποιον
b ποιός ἀπό τούς δύο εἶναι φίλος τοῦ ἄλλου; αὐτός ποι
ἀγαπᾷ ἐκεῖνου πού ἀγαπιέται ἢ αὐτός πού ἀγαπιέται ἐκεί-
νου πού ἀγαπᾷ; ἢ δέν ὑπάρχει καμία διαφορά; –Ἐγώ του
λάχιστον, εἶπε, νομίζω ὅτι δέν ὑπάρχει καμία διαφορά

–Πῶς τό ἐννοεῖς αὐτό; ἀπάντησα ἐγώ· ἀρκεῖ, δηλαδή, νά ἀγαπᾶ μόνο ὁ ἕνας ἀπό τούς δύο τόν ἄλλο, καί τότε εἶναι καί οἱ δύο φίλοι; –Σ' ἐμένα τουλάχιστον, εἶπε, ἔτσι φαίνεται. –Δέν εἶναι ὅμως δυνατό, ρώτησα ἐγώ, νά ἀγαπάει κάποιος χωρίς νά τοῦ ἀνταποδίδουν τήν ἀγάπη; –Εἶναι δυνατό. –Δέν εἶναι ἐπίσης δυνατό ἀκόμη καί νά μισεῖται κάποιος, ἐνῶ ἀγαπάει; Ὅπως λ.χ. συμβαίνει καμιά φορά μέ τούς ἐραστές πού νομίζουν ὅτι οἱ ἀγαπημένοι τους τούς μισοῦν· ἐνῶ δηλαδή ἀγαποῦν μέ ὄλη τή δύναμη τῆς ψυχῆς τους, ἐντούτοις ἄλλοι ἀπ' αὐτούς νομίζουν ὅτι τό ἀγαπημένο πρόσωπο δέν ἀνταποδίδει τήν ἀγάπη τους καί ἄλλοι ὅτι ἀκόμη καί τούς μισεῖ· ἤ μήπως πιστεύεις ὅτι αὐτό πού λέω δέν εἶναι ἀληθινό; –Καί πάρα πολύ ἀληθινό μάλιστα, εἶπε. –Στήν περίπτωση γιά τήν ὁποία μιλάμε, ὁ ἕνας ἀγαπάει κι ὁ ἄλλος ἀγαπιέται· ἔτσι δέν εἶναι; –Ναί. –Ποίος, λοιπόν, ἀπό τούς δύο εἶναι φίλος τοῦ ἄλλου; αὐτός πού ἀγαπᾶ ἐκείνου πού ἀγαπιέται –εἶτε τόν ἀγαπᾶ καί ἐκείνος εἶτε τόν μισεῖ– ἤ αὐτός πού ἀγαπιέται ἐκείνου πού ἀγαπᾶ; ἤ μήπως καί σ' αὐτή τήν περίπτωση δέν εἶναι δυνατό νά θεωρηθεῖ κανένας ἀπό τούς δύο φίλος, ἐφόσον δέν ὑπάρχει καί ἀπό τούς δύο ἀμοιβαία ἀγάπη τοῦ ἑνός γιά τόν ἄλλο; –Ἐτσι φαίνεται τουλάχιστον. –Φτάνουμε, λοιπόν, τώρα σέ μιά ἄποψη διαφορετική ἀπό ἐκείνη πού εἶχαμε προηγουμένως; τότε νομίζαμε ὅτι, ἂν ὁ ἕνας ἀπό τούς δύο ἀγαπᾶ τόν ἄλλο, εἶναι δυνατόν νά θεωροῦνται καί οἱ δύο φίλοι, ἐνῶ τώρα μᾶς φαίνεται ὅτι, ἐφόσον δέν ὑπάρχει μεταξύ τους ἀμοιβαία ἀγάπη, δέν εἶναι δυνατόν νά θεωρηθεῖ κανένας ἀπό τούς δύο φίλος. –Περίπου, εἶπε. –Δέν ὑπάρχει, ἐπομένως, φιλικό πράγμα γι' αὐτόν πού ἀγαπᾶ, ἂν δέν ἀνταποδίδει κι ἐκεῖνο τήν ἀγάπη. –Ἐτσι φαίνεται. –Συνεπῶς δέν ὑπάρχουν στήν πραγματικότητα οὔτε φίλιπποι, ἀφοῦ τά ἄλογα δέν μποροῦν νά τούς ἀνταποδώσουν τήν ἀγάπη, οὔτε φίλοι τῶν ὀρτυκιῶν, οὔτε φίλοι τῶν σκύλων, τοῦ κρασιοῦ, τῆς γυμναστικῆς, οὔτε καί φιλόσοφοι, ἐφόσον

δέν τούς ἀγαπᾶ μέ τή σειρά της καί αὐτούς ἢ σοφία. Ἡ
 μήπως τά ἀγαποῦν ὄλ' αὐτά οἱ ἄνθρωποι, παρόλο ὅτι αὐτά
 e δέν εἶναι ἀγαπητά, καί ἔχει, ἔτσι, ἄδικο ὁ ποιητής πού
 εἶπε:

εὐτυχησμένοις ὅποιος ἔχει παιδιά πού τόν ἀγαποῦν
 κι ἄλογα μονώνυχα καί σκυλιά λαγωνικά
 καί φίλο ἀπό ξένο τόπο στό σπίτι του*

–Δέν νομίζω, εἶπε ἐκεῖνος. –Πιστεύεις, δηλαδή, ὅτι τά λό-
 για τοῦ ποιητῆ εἶναι σωστά; –Ναί. –Ἐπομένως, Μενέξενε,
 φιλικό σ' ἐκεῖνον πού ἀγαπᾶ εἶναι, καθώς φαίνεται, αὐτό
 πού ἀγαπιέται, ἄσχετα ἂν ἀνταποδίδει τήν ἀγάπη ἢ ἂν μι-
 σεῖ ἐκεῖνον πού τό ἀγαπᾶ· ὅπως λ.χ. συμβαίνει μέ τά πολύ
 μικρά παιδιά πού δέν αἰσθάνονται ἀκόμη ἀγάπη ἢ καί πού
 213 μισοῦν τή μητέρα τους ἢ τόν πατέρα τους, ὅταν τά τιμω-
 ροῦν, καί πού ὠστόσο παρά τό μίσος αὐτό οἱ γονεῖς τους
 τά λατρεύουν ἀκριθῶς ἐκεῖνες τίς στιγμές περισσότερο
 ἀπό κάθε ἄλλη φορά. –Νομίζω, εἶπε, ὅτι ἔτσι εἶναι. –Ἀπό
 αὐτό, λοιπόν, τό παράδειγμα φαίνεται ὅτι φίλος δέν εἶναι
 αὐτός πού ἀγαπᾶ, ἀλλά αὐτός πού ἀγαπιέται. –Ἔτσι φαίνε-
 ται. –Κι ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ἐχθρός εἶναι αὐτός πού
 μισεῖται, κι ὄχι αὐτός πού μισεῖ. –Ἔτσι φαίνεται. –Ἐπομέ-
 b νως πολλοί ἄνθρωποι ἀγαπιοῦνται ἀπό τούς ἐχθρούς καί
 μισοῦνται ἀπό τούς φίλους, καί οἱ ἐχθροί τούς αἰσθάνον-
 ται φίλους ἐνῶ οἱ φίλοι τούς θεωροῦν ἐχθρούς, ἂν δε-
 χτοῦμε ὅτι φίλος εἶναι αὐτός πού ἀγαπιέται καί ὄχι αὐτός
 πού ἀγαπᾶ. Ἄν καί εἶναι πολύ παράλογο ἢ καλύτερα νο-
 μίζω ὅτι εἶναι ἀδύνατο νά εἶναι κάποιος φίλος τοῦ ἐχθροῦ
 του καί ἐχθρός τοῦ φίλου του. –Φαίνεται, Σωκράτη, ὅτι
 ἔχεις δίκαιο, εἶπε ὁ Μενέξενος. –Ἀφοῦ λοιπόν τοῦτο εἶναι
 ἀδύνατο, φαίνεται ὅτι αὐτό πού ἀγαπᾶ εἶναι φίλο ἐκεῖνου

* Σόλων 21, 2.

πού αγαπιέται. –Σωστά. –Κι ὅτι ἐκείνο πού μισεῖ εἶναι ἐχθρικό στό μισούμενο. –Κατανάγκη. –Θά ὑποχρεωθοῦμε, λοιπόν, νά παραδεχτοῦμε ὅσα παραδεχτήκαμε καί στίς προηγούμενες περιπτώσεις, ὅτι, δηλαδή, πολλές φορές εἶναι δυνατό νά εἶναι κάτι φίλο τοῦ μή φίλου ἢ ἀκόμη καί τοῦ ἐχθροῦ, ὅταν ἀγαπᾶ κάτι πού δέν τοῦ ἀνταποδίδει τήν ἀγάπη ἢ ὅταν ἀγαπᾶ κάτι τό ὁποῖο μισεῖ αὐτό πού τό ἀγαπᾶ. –Ἐτσι φαίνεται. –Λοιπόν τί θά κάνουμε τώρα, εἶπα ἐγώ, ἀφοῦ οὔτε ἐκείνοι πού ἀγαποῦν εἶναι φίλοι οὔτε ἐκείνοι πού ἀγαπιούνται οὔτε ἐκείνοι πού ἀγαποῦν καί συνάμα ἀγαπιούνται; Καί ποιές ἄλλες περιπτώσεις φιλικῶν σχέσεων μποροῦμε νά ἀναφέρουμε ἐκτός ἀπ' αὐτές; –Μά τό θεό, Σωκράτη, εἶπε, ἐγώ τουλάχιστον δέν μπορῶ νά θρῶ καμία ἄλλη. –Μήπως, Μενέξενε, εἶπα τότε, ὁ τρόπος τῆς ἔρευνάς μας ἦταν ἐντελῶς λανθασμένος; –Ἐγώ τουλάχιστον, Σωκράτη, τό νομίζω, εἶπε ὁ Λύσις, καί μόλις τό εἶπε κοκκίνισε· μοῦ φάνηκε, δηλαδή, ὅτι ἡ παρατήρηση αὐτή τοῦ ξέφυγε χωρίς νά τό θέλει, γιατί ἦταν ὑπερβολικά ἀφοσιωμένος στά λεγόμενα κι αὐτή ἡ προσοχή του ἦταν ὀλοφάνερη ὄση ὥρα παρακολουθοῦσε τή συζήτηση.

Ἡ συζήτηση Σωκράτη - Μενέξενου, μέ τήν ὁποία ὁ διάλογος μπαίνει στήν κύρια φάση του, παρουσιάζει τά τυπικά γνωρίσματα τοῦ σωκρατικοῦ ἐλέγχου. Ὁ Σωκράτης θέτει ἀρχικά στό συνομιλητή του μιά γενική ἐρώτηση πού σχεδόν πάντοτε ἀνήκει στή σφαῖρα τῆς Ἠθικῆς. Συνήθως τοῦ ζητᾶ νά ὀρίσει κάποια ἐπιμέρους ἀρετή λ.χ. τί εἶναι ἀνδρεία, τί εἶναι σωφροσύνη, τί εἶναι εὐσέβεια, ἢ, ὅπως ἐδῶ, νά προσδιορίσει μιά συγκεκριμένη ἠθική σχέση. Γιά τήν πορεία τοῦ ἐλέγχου βλ. R. Robinson, *Plato's Earlier Dialectic*, Oxford 1953 σ. 6 κ.έ.

Ἡ συνομιλία Σωκράτη - Μενέξενου καταλήγει σέ ἀδιέξοδο, ἐπειδή σκόπιμα μένει οὐσιαστικά ἀνεξέταστη ἡ πιο σημαντική ἀπό τίς πιθανές λύσεις τοῦ προβλήματος. Τό ἀρχικό ἐρώτημα πού

ἀπευθύνει ὁ Σωκράτης στὸν νεαρό συνομιλητὴ του, 212a 8 κ.έ., εἶναι: «Ὅταν κάποιος (ὁ X) ἀγαπᾷ κάποιον (τὸν Y), ποιὸς ἀπὸ τοὺς δύο εἶναι φίλος τοῦ ἄλλου; 1. ὁ X τοῦ Y; 2. ὁ Y τοῦ X; ἢ, 3. καὶ οἱ δύο συνάμα, δηλαδή καὶ ὁ X τοῦ Y καὶ ὁ Y τοῦ X;» Παρατηροῦμε ὅτι στὴ διατύπωση τοῦ ἐρωτήματος γίνεται λόγος μόνο γιὰ τὴ διάθεση τοῦ X ἀπέναντι στὸν Y χωρὶς νὰ διευκρινίζεται ἡ ἀντίδραση τοῦ Y, πού μπορεῖ νὰ εἶναι εἴτε θετικὴ εἴτε ἀρνητικὴ. Λίγο πιο κάτω (212b 4) –ἀφοῦ ὅμως πιά ὁ Μενέξενος, πού ἀντλεῖ τίς παραστάσεις του γιὰ τὴ φιλία ἀπὸ τὴ δικὴ του ἀμοιβαία φιλικὴ σχέση μέ τὸ Λύσι, ἔχει ἤδη δώσει μιὰ πρώτη ἀπάντηση στὸ ἀρχικὸ ἐρώτημα– γίνεται κάποια μετατόπιση πρὸς τὸ μέρος τοῦ Y («...ἀρκεῖ δηλαδή νὰ ἀγαπᾷ μόνον ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο τὸν ἄλλο;») καὶ μόνο στὸν ἐπόμενο στίχο, 212b 5, ἡ στάση τοῦ Y ἀποτελεῖ πιά δεδομένο στοιχεῖο τοῦ προβλήματος: «Δέν εἶναι ὅμως δυνατόν, ῥώτησα ἐγώ, νὰ ἀγαπᾷ κανεὶς χωρὶς νὰ τοῦ ἀνταποδίδουν τὴν ἀγάπη;». Ἄλλὰ καθὼς τοῦτο τὸ στοιχεῖο δέν περιεχόταν στὸ ἐρώτημα τοῦ Σωκράτη, ὅπως ἀρχικὰ διατυπώθηκε, (212a 8-b1), διακρίθηκαν ἀναγκαστικά τρεῖς μόνο περιπτώσεις, οἱ 1. - 3., ὡς δυνατὲς ἀπαντήσεις τοῦ ἐρωτήματος. Ὑστερα, ὅμως, ὅταν πιά ἀρχίζει νὰ συνεξετάζεται καὶ ἡ στάση τοῦ Y, τὸ φάσμα τῶν δυνατοτήτων διευρύνεται σημαντικά. Πραγματικά, πέρα ἀπὸ τὴ δυνατὴ ἀπάντηση 1., δηλαδή ὅτι «ὁ X εἶναι φίλος τοῦ Y», μποροῦμε νὰ διακρίνουμε δύο ἀκόμη ἀπαντήσεις: τὴν 1.1., ὅπου ὁ Y ἀνταποκρίνεται στὴ φιλία τοῦ X καὶ τὴν ἀνταποδίδει, καὶ τὴν 1.2., ὅπου ὁ Y ἀποκρούει τὴ φιλία τοῦ X. Ὅμοια καὶ ἡ 2. ἀπάντηση («ὁ Y εἶναι φίλος τοῦ X») εἶναι δυνατόν νὰ διευρυνθεῖ στὴ 2.1. καὶ 2.2. ἀνάλογα μέ τὴ θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ, ἀντίστοιχα, στάση τοῦ Y ἀπέναντι στὸν X. (Φυσικά, οἱ περιπτώσεις 1.1. καὶ 2.1. ταυτίζονται). Ἔτσι λοιπόν, προκύπτει ὁ ἀκόλουθος πίνακας τῶν δυνατῶν ἀπαντήσεων στὴν ἀρχικὴ ἐρώτηση «ποιὸς εἶναι φίλος ποιοῦ» (στήλη A), ἐάν συνεξεταστεῖ ἡ στάση τοῦ Y ἀπέναντι στὸν X (στήλη B. Τὸ σημεῖο τοῦ διαλόγου, στὸ ὁποῖο ἀνασκευάζεται ἡ καθεμιὰ ἀπάντηση δίνεται στὴ στήλη Γ):

	(Α)	(Β)	(Γ)
1. :	ό Χ του Υ	δέν λαμβάνεται υπ' όψη	213b 5-c 5
1.1.:	ό Χ του Υ	ό Υ ανταποδίδει τή φιλία	-
1.2.:	ό Χ του Υ	ό Υ δέν ανταποδίδει τή φιλία	212b 2-d2*
2. :	ό Υ του Χ	δέν λαμβάνεται υπ' όψη	212e - 213b 5
2.1.:	ό Υ του Χ	ό Υ ανταποδίδει τή φιλία	-
2.2.:	ό Υ του Χ	ό Υ δέν ανταποδίδει τή φιλία	212b ₂ - d2*
3. :	καί ό Χ του Υ, καί ό Υ του Χ	δηλώνεται ότι είναι αδιάφορη	212b ₂ - d2*
3.1 καί			
3.2.:		δέν υπάρχουν άφοϋ δηλώνεται ότι ή στάση του Υ είναι αδιάφορη	

* έμμεσα, κατά συμπερασμό.

Είηαι, λοιπόν, φανερό (στήλη Γ) ότι τελικά οί περιπτώσεις τής άμοιθαίας φιλικής σχέσης (1.1. καί 2.1.) μένουν έντελώς άνεξέταστες.

ΕΞΕΤΑΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΦΙΛΙΑ
(213e - 216b)

Θέλοντας λοιπόν να ξεκουράσω τό Μενέξενο, αλλά κι επειδή αισθάνθηκα κάποια εύχαρίστηση για τήν κλίση του άλλου στή φιλοσοφία, άλλαξα κι ἄρχισα να ἀπευθύνομαι στό Λύσι. Νομίζω Λύσι, τοῦ εἶπα, πώς εἶναι θάσιμο αὐτό πού λές, ὅτι δηλαδή ἂν ἡ προηγούμενη εξέταση εἶχε γίνει σωστά, ἴσως να μήν καταλήγαμε σέ τέτοια ἀποτυχία. Ἄς τόν ἀφήσουμε λοιπόν τοῦτο τό δρόμο –γιατί πραγματικά αὐτή ἡ θεωρητική ἔρευνα μου φαίνεται δύσκολη, σάν δρόμος δύσβατος– κι ἄς πᾶμε ἐκεῖ πού εἶχαμε στραφεῖ κι προηγουμένως, στούς ποιητές, πού πραγματικά τοῦς ἔχουμε σάν πατέρες τῆς σοφίας καί ὁδηγοῦς μας. Οἱ ποιητές, λοιπόν, διατυπώνουν μιά, καθώς πιστεύω, ὄχι ἀσημαντη ἀποψη σχετικά μέ τό ποιοί εἶναι φίλοι: ὑποστηρίζουν ὅτι τοῦς φίλους τοῦς κάνει ὁ ἴδιος ὁ θεός, ὁδηγώντας τόν ἕνα κοντά στόν ἄλλο. Νομίζω μάλιστα ὅτι τό ἐκφράζουν κάπως ἔτσι:

πάντα ὁ θεός φέρνει τόν ὅμοιο κοντά στόν ὅμοιο*

b καί τοῦ τόν γνωρίζει· ἢ μήπως δέν ἔτυχε να τοῦς ἀκούσεις αὐτούς τοῦς στίχους; –Ναί, τοῦς ξέρω, εἶπε. –Μήπως, ἐπίσης, ἔτυχε να προσέξεις ὅτι καί στά ἔργα τῶν πιό μεγάλων σοφῶν λέγονται ἀκριβῶς τά ἴδια, δηλαδή, ὅτι ἀναγκα-

* Ὀδύσσεια 17, 218.

στικά τό ὅμοιο εἶναι πάντοτε φίλο μέ τό ὅμοιό του; Ἐννοῶ βέβαια αὐτούς πού ἐρευνοῦν καί γράφουν γιά τά προβλήματα τῆς φύσης καί τοῦ σύμπαντος. -Ἀλήθεια λές, εἶπε. -Λοιπόν, ρώτησα ἐγώ, εἶναι σωστό αὐτό πού λένε; -Ἴσως, ἀπάντησε. -Ἴσως, εἶπα τότε ἐγώ, νά εἶναι σωστό τό μισό, ἴσως ὅμως καί ὀλόκληρο, καί νά μή τό καταλαβαίνουμε. Πιστεύουμε δηλαδή ὅτι ὅσο περισσότερο ὁ κακός πλησιάζει καί συναναστρέφεται τόν κακό, τόσο περισσότερο τόν μισεῖ. Γιατί κάνει ἀδικίες· καί δέν εἶναι ποτέ δυνατό ὅσοι ἀδικοῦν καί ἀδικοῦνται νά εἶναι συνάμα καί φίλοι. Ἡ μήπως δέν εἶναι ἔτσι; -Ναί, εἶπε. -Συνεπῶς τό μισό ἀπό αὐτό πού ὑποστηρίζουν οἱ ποιητές δέν εἶναι δυνατό νά εἶναι ἀληθινό, ἐφόσον βέβαια οἱ κακοί θεωρηθοῦν ὅμοιοι μεταξύ τους. -Σωστά. -Νομίζω ὅμως ὅτι οἱ ποιητές ἐννοοῦν πῶς μόνο οἱ ἀγαθοί εἶναι ὅμοιοι μεταξύ τους, ἐνῶ ἀπεναντίας γιά τούς κακοῦς -ὅπως ἄλλωστε καί γενικότερα λέγεται γι' αὐτούς- πιστεύουν ὅτι δέν εἶναι ὅμοιοι οὔτε κἀν μέ τόν ἴδιο τόν ἑαυτό τους, ἀλλά ὅτι εἶναι ἄστατοι καί εὐμετάβλητοι. Καί ὅτι δῆποτε εἶναι ἀνόμοιο καί διαφορετικό ἀπό τόν ἑαυτό του πολύ δύσκολα μπορεῖ νά γίνει ὅμοιο ἢ φιλικό μέ κάτι ἄλλο· ἢ μήπως δέν συμφωνεῖς; -Συμφωνῶ, εἶπε. -Νομίζω, λοιπόν, καλέ μου φίλε, ὅτι αὐτό ὑπονοοῦν ὅσοι λένε ὅτι τό ὅμοιο εἶναι φιλικό μέ τό ὅμοιο. Ὑποστηρίζουν, δηλαδή, ὅτι φίλος εἶναι ἀποκλειστικά ὁ ἀγαθός μέ τόν ἀγαθό, ἐνῶ, ἀντίθετα, ὁ κακός δέν πιάνει ποτέ φιλία οὔτε μέ τόν ἀγαθό οὔτε μέ τόν κακό. Δέν νομίζεις κι ἐσύ ὅτι ἔτσι εἶναι; -Κοῦνησε τό κεφάλι καταφατικά. -Συνεπῶς ξέρουμε πιά ποιοί εἶναι οἱ φίλοι: φαίνεται καθαρά ἀπό τή συζήτησή μας ὅτι φίλοι εἶναι οἱ ἀγαθοί. -Βεβαιότατα, εἶπε.

Κι ἐγώ αὐτό πιστεύω, εἶπα, μολονότι αἰσθάνομαι ὅτι ὑπάρχουν ἐδῶ μερικές δυσκολίες. Ἔλα, λοιπόν, νά δοῦμε ποιές, μά τήν ἀλήθεια, εἶναι οἱ ὑποψίες μου. Εἶναι ὁ ὅμοιος -στό μέτρο πού εἶναι ὅμοιος- φίλος μέ τόν ὅμοιο

του καί χρήσιμος; Ἡ ἄς τό διατυπώσω καλύτερα ἔτσι: ποιά ὠφέλεια ἢ ποιά βλάβη θά μπορούσε νά προξενήσει ὅποιο-δῆποτε ὁμοιο πράγμα στό ὅποιοδῆποτε ὁμοιό του, τήν ὁποία αὐτό δέν θά μπορούσε νά τήν προξενήσει καί μόνο του στόν ἑαυτό του; Ἡ: τί θά ἦταν δυνατό νά πάθει ἀπό τό ὁμοιό του, πού δέν θά μπορούσε νά τό κάνει καί μόνο του στόν ἑαυτό του; Πῶς, λοιπόν, εἶναι δυνατό νά ἀγαπηθοῦν ἀμοιβαῖα τά ὁμοια, ἀφοῦ δέν μποροῦν νά προσφέρουν καμία βοήθεια τό ἕνα στό ἄλλο; Εἶναι δυνατό; –Ὁχι. –Καί πῶς μπορεί νά εἶναι φίλος ὅποιος δέν ἀγαπιέται; –Μέ κανένα τρόπο. –Ἐπομένως, ὁ ὁμοιος δέν εἶναι δυνατό νά εἶναι φίλος τοῦ ὁμοίου. Ὁ ἀγαθός ὅμως θά μπορούσε νά εἶναι φίλος τοῦ ἀγαθοῦ, στό μέτρο θέθαια πού εἶναι ἀγαθός καί ὄχι στό μέτρο πού εἶναι ὁμοιος μέ αὐτόν. Ἐτσι δέν εἶναι; – Ἴσως. – Ἄλλά καί κάτι ἄλλο: ὁ ἀγαθός, στό βαθμό πού εἶναι ἀγαθός, δέν εἶναι καί ἰκανός νά ἐπαρκεῖ στίς ἀνάγκες τοῦ ἑαυτοῦ του; – Ναί. – Καί χάρη αὐτή τήν ἐπάρκειά του δέν ἔχει τήν ἀνάγκη κανενός. –Χωρίς ἀμφιβολία. –Καί ὅποιος δέν ἔχει τήν ἀνάγκη κανενός δέν ἀγαπᾷ καί κανέναν. –Φυσικά. –Καί ὅποιος δέν ἀγαπᾷ δέν αἰσθάνεται καί φιλία. – Βέθαια. – Καί ὅποιος δέν αἰσθάνεται φιλία δέν εἶναι φίλος. – Πραγματικά, δέν φαίνεται νά εἶναι. – Γιατί λοιπόν, νά σκεφτοῦμε ὅτι οἱ ἀγαθοί μπορεί κἄν νά γίνουν φίλοι τῶν ἀγαθῶν, ἀφοῦ οὔτε ὅταν λείπουν εἶναι ποθητοί ὁ ἕνας στόν ἄλλο –μιά καί ἐπαρκοῦν στίς ἀνάγκες τους ἀκόμη καί ὅταν ὁ ἕνας εἶναι μακριά ἀπό τόν ἄλλο– οὔτε πάλι ὅταν εἶναι παρόντες χρειάζονται ὁ ἕνας τόν ἄλλο; Πῶς θά μπορούσαμε νά τοὺς κάνουμε νά ἐκτιμήσουν τήν ἀξία μιᾶς φιλικῆς σχέσης μεταξύ τους; –Μέ κανένα τρόπο, εἶπε. – Ἀφοῦ, λοιπόν, δέν ἐκτιμᾷ ὁ ἕνας τόν ἄλλο, δέν εἶναι δυνατό νά εἶναι καί φίλοι. –Σωστά.

Πρόσεξε τώρα, Λύσι, νά θροῦμε τό λάθος μας: γιατί ποθᾶμαι, ὅτι ἔχουμε πέσει ἐντελῶς ἔξω. –Πῶς ἔτσι; εἶπε.

–“Άκουσα κάποτε –και τώρα μου ξανάρχεται στή μνήμη– κάποιον νά λέει ὅτι τό ὅμοιο εἶναι ἐντελῶς ἐχθρικό μέ τό ὅμοιό του και οἱ ἀγαθοί μέ τούς ἀγαθούς· κι ἔφερνε μάλιστα μάρτυρα τόν Ἡσίοδο* λέγοντας ὅτι

καί κεραμεύς κεραμεῖ κοτέει ** και αἰοιδός αἰοιδῶ
καί πτωχός πτωχῶ

- d και ἰσχυριζόταν ὅτι και σ' ὅλες γενικά τίς ἄλλες περιπτώσεις συμβαίνει ἀναγκαστικά ἀκριθῶς τό ἴδιο, δηλαδή τά ἐντελῶς ὅμοια εἶναι γεμάτα φθόνο, ἀντιζηλία κι ἐχθρα τό ἕνα γιά τό ἄλλο, ἐνῶ ἀντίθετα, τά ἐντελῶς ἀνόμοια εἶναι γεμάτα φιλία. Ἔτσι, λ.χ. ὁ φτωχός εἶναι ἀναγκαστικά φίλος μέ τόν πλούσιο κι ὁ ἀδύνατος μέ τόν ἰσχυρό, ἐπειδή περιμένει τή βοήθειά του, και ὁ ἄρρωστος μέ τό γιατρό και ὁ ἀμαθής αισθάνεται ἀγάπη και φιλία γι' αὐτόν πού ἔχει
- e γνώσεις. Κι ἔφτανε μάλιστα στό σημεῖο νά διακηρύσσει ὅτι εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατο τό ὅμοιο νά εἶναι φίλο μέ τό ὅμοιό του και ὅτι στήν πραγματικότητα συμβαίνει τό ἀντίστροφο, δηλαδή μόνο ἀνάμεσα σέ ἐντελῶς ἀντίθετα εἶναι δυνατό νά ὑπάρξει φιλία στόν ὑψιστο βαθμό. Γιατί κάθε πράγμα αισθάνεται ἐπιθυμία γιά τό ἀντίθετό του και ὄχι γιά τό ὅμοιό του. Ἔτσι λ.χ. τό ξερό ἀναζητεῖ τό ὑγρό, τό πικρό ἀναζητεῖ τό γλυκό, τό ὀξύ τό ἀμβλύ, τό κενό τήν πλήρωση, τό γεμάτο τό ἀδειασμα και ἡ ἀρχή αὐτή ἰσχύει γιά ὅλα γενικά τά πράγματα, δηλαδή τό ἀντίθετο ἀποτελεῖ γιά τό ἀντίθετό του τροφή, ἐνῶ τό ὅμοιο δέν ἔχει νά ἀπολαύσει τίποτε ἀπό τό ὅμοιό του. Και πρέπει νά πῶ, φίλε μου, πῶς ἔδινε τήν ἐντύπωση ἀξιόλογου ἀνθρώπου καθὼς τά ἔλεγε αὐτά· μιλοῦσε ὁμορφα. Ἐμεῖς, ὅμως, συνέχισα, τί

* Ἔργα και Ἡμέραι 25.

** κοτέω: ἔχω πάθος ἐναντίον κάποιου.

έχουμε νά ποῦμε γι' αὐτά; –Κρίνοντας τουλάχιστον ἀπό ὅσα ἄκουσα, εἶπε ὁ Μενέξενος, νομίζω ὅτι ἔχει δίκιο. –Νά παραδεχτοῦμε, λοιπόν, ὅτι τὸ ἀντίθετο εἶναι κατεξοχήν φίλο μέ τὸ ἀντίθετό του; –Βέβαια. –Πολύ καλά, εἶπα ἐγώ. Δέν εἶναι ὅμως παράξενο, Μενέξενε; Θά πέσουν ἀμέσως χαιρέκακα ἐπάνω μας αὐτοὶ οἱ πανέξυπνοι ἄνθρωποι πού ξέρουν τόσο καλά τήν τέχνη τῆς ἀντιλογίας καί θά μᾶς ρωτήσουν, ἂν ἡ ἔχθρα δέν εἶναι τὸ ἄκρο ἀντίθετο τῆς φιλίας. Τί θά τοὺς ἀπαντήσουμε; Δέν θά ἀναγκαστοῦμε νά παραδεχτοῦμε, ὅτι εἶναι σωστό; –Θά ἀναγκαστοῦμε. –Ἐπομένως, θά ὑποστηρίζουν ἐκεῖνοι, ὁ ἔχθρός εἶναι φίλος μέ τὸ φίλο ἢ, ἀντίστροφα, ὁ φίλος μέ τὸν ἔχθρό. –Οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο εἶναι σωστό, εἶπε. –Ἄλλά τὸ δίκαιο εἶναι φίλο μέ τὸ ἄδικο, ἢ ἡ σωφροσύνη μέ τήν ἀκολασία, ἢ, ἀκόμα, τὸ ἀγαθὸ μέ τὸ κακὸ· ἔτσι δέν εἶναι; –Δέν νομίζω ὅτι εἶναι ἔτσι. –Κι ὅμως, ἀπάντησα ἐγώ, ἂν δεχτοῦμε, ὅτι ἓνα πράγμα εἶναι φιλικὸ μέ κάποιο ἄλλο, μόνο ἐφόσον ὑπάρχει ἀνάμεσά τους αὐτὴ ἡ σχέση τῆς ἀντίθεσης, ἀναγκαστικά θά εἶναι κι αὐτὰ φιλικὰ μεταξύ τους. –Κατ' ἀνάγκη. –Συνεπῶς οὔτε τὸ ὅμοιο εἶναι φιλικὸ μέ τὸ ὅμοιο οὔτε τὸ ἀντίθετο μέ τὸ ἀντίθετο. –Πραγματικά, δέν φαίνεται.

ἽΟ Σωκράτης ἐπιχειρεῖ τώρα νά προσεγγίσει τὸ θέμα ἀπὸ ἄλλη πλευρά: προτείνει στοὺς συνομιλητές του νά ἐξετάσουν τίς γνώμες, πού ἔχουν διατυπώσει γιὰ τὴν φιλία οἱ ποιητές καί οἱ φιλόσοφοι. Φανερὴ εἶναι ἡ εἰρωνικὴ διάθεση γιὰ τοὺς ποιητές («...πού τοὺς ἔχουμε σάν πατέρες τῆς σοφίας καί ὁδηγούς μας», 214a 1-2). Δέν εἶναι εὐκόλο νά προσδιοριστεῖ σέ ποιούς ἀκριβῶς ἀναφέρεται ὁ Σωκράτης στό 214b 2, γενικά πάντως οἱ ἀπόψεις πού συζητοῦνται στήν πιὸ πάνω ἐνότητα βρίσκονται στό κλίμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἐμπεδοκλῆ καί τοῦ Ἀναξαγόρα. Σέ σύγκριση μέ τήν προηγουμένη συζήτηση Σωκράτη - Μενέξενου παρατηροῦμε μιὰ τάση νά ἀναχθεῖ τὸ πρόβλημα σέ γενικότερες ἀρχές. Ἡ διερεύνηση ἀφήνει γρήγορα τὸ ἔδαφος τῶν ποιητικῶν ἀποσπασμάτων καί τῆς

λαϊκής σοφίας για να ύψωθεί στο επίπεδο της αφηρημένης σκέψης.

Ἡ ἄποψη ὅτι ἡ φιλική σχέση ἀναπτύσσεται ἀνάμεσα σὰ ὅμοια ἀνασκευάζεται τμηματικά. Ἀρχικά ἀπομονώνεται ἓνα σκέλος της: ἡ φιλία ἀνάμεσα στοὺς κακοὺς (214b 7 κ.έ.), καὶ ὑποστηρίζεται ὅτι μιὰ τέτοια φιλική σχέση εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατη. Πρόκειται γιὰ βασική πεποίθηση τοῦ Πλάτωνα πού τή συναντοῦμε καί στό *Γοργία*, 507e (πρβ. καί *Πολιτεία*, 352e 7), γιὰ τοῦτο ἡ ἀνασκευαστική ἐπιχειρηματολογία εἶναι χαρακτηριστικά σύντομη (214b 8 - c 5). Ἡ τελική ἀναίρεση τῆς ἄποψης ὅτι ἡ φιλία ἀναπτύσσεται μεταξύ ὁμοίων συντελεῖται σέ δύο φάσεις: στήν πρώτη ἀπ' αὐτές ἡ συζητούμενη ἄποψη ἀντικρούεται ἀπό τήν πλευρά τοῦ ὁμοίου (214e 2 - 215a 4), στή δεύτερη φάση ἀπό τήν πλευρά τοῦ ἀγαθοῦ (215a 4 - 215c 2). Καί στίς δύο ὁμως ἀνασκευές δεσπόζει τό στοιχεῖο τῆς ὠφελιμότητας πού ἐμφανίζεται ὡς μοναδικός καί ἀπαραίτητος ὅρος γιὰ τή σύναψη φιλικῆς σχέσης; *Εἶναι ὁ ὁμοῖος... φίλος μέ τόν ὁμοῖό του καί χρήσιμος;* (214e 4); *ποιά ὠφέλεια ἢ ποιά βλάβη θά μπορούσε νά προξενήσει ὁποιοδήποτε ὁμοῖο πράγμα στό ὁποιοδήποτε ὁμοῖό του;* (214e 5-7); *πῶς εἶναι δυνατό νά ἀγαπηθοῦν ἀμοιβαῖα τά ὁμοῖα, ἀφοῦ δέν μποροῦν νά προσφέρουν καμία βοήθεια τό ἓνα στό ἄλλο;* (215a 1-2). Πρβ. καί 215a 6 ὅπου ἡ αὐτάρκεια τοῦ ἀγαθοῦ θεμελιώνεται οὐσιαστικά σέ ὠφελιμιστική βάση.

Χαρακτηριστική εἶναι καί σ' αὐτή τήν ἐνότητα ἡ συντομία τῶν σωκρατικῶν ἐπιχειρημάτων. Οἱ συζητούμενες ἀπόψεις ἀντικρούονται μέ ὅσο τό δυνατό λιγότερες προτάσεις. Τά παιδιά δέν ἀκοῦν γιὰ πρώτη φορά τίς ἀπόψεις πού διατυπώνονται (214b 2) οὔτε δίνουν τήν ἐντύπωση ὅτι δυσκολεύονται νά τίς παρακολουθήσουν.

Στήν ἐνότητα αὐτή παρατηροῦμε μιὰ ἰδιαίτερα ἄκαμπτη χρήση τῶν βασικῶν ἐννοιῶν της ὅπως, *ὁμοῖος* (214e 3 κ.έ.), *ἀγαθός* (215a 4 κ.έ.), *ἀντίθετος* (215e 3 κ.έ.): Σέ ὁλόκληρη τήν ἀνασκευαστική ἐπιχειρηματολογία του ὁ Σωκράτης τίς χρησιμοποιεῖ μέ ἀπόλυτο τρόπο ἀγνοώντας κάθε ἐνδιάμεση κατάσταση, ὅπως

λ.χ. τοῦ ἐν μέρει ὁμοίου, τοῦ ὡς αὐτόν τό βαθμό ὁμοίου, τοῦ ἀπό αὐτῆ τήν ἀποψη ὁμοίου, τοῦ δυνάμει ὁμοίου, τοῦ κατ' ἀρχήν ὁμοίου. Κατά τόν ἴδιο τρόπο οἱ ἀγαθοί στό σωκρατικό ἐπιχείρημα (215a 4 κ.έ.) εἶναι ἀπόλυτα ἀγαθοί, τά ἀντίθετα (ἐναντιώτατον, 215e 3 κ.έ.) εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἀντίθετα.

ΠΟΛΟΙ ΤΗΣ ΦΙΛΙΑΣ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΑΓΑΘΟ ΚΑΙ ΤΟ ΟΥΔΕΤΕΡΟ
(216c - 217a)

- c "Ας εξετάσουμε ακόμη και τούτο, μιά και είναι πιθανό ότι τό φιλικό εξακολουθεϊ νά μᾶς διαφεύγει καί ουσιαστικά δέν εἶναι τίποτε ἀπ' ὅσα ἔχουμε ἀναφέρει ὡς τώρα. Ἴσως ἡ φιλική σχέση ἀναπτύσσεται βασικά ἀνάμεσα στό ἀγαθό καί σ' αὐτό πού δέν εἶναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό. –Πῶς, εἶπε, τό ἐννοεῖς αὐτό; –Μά τό θεό, ἀπάντησα, οὔτε κι ἐγώ ξέρω· πραγματικά μοῦ φέρνουν ἴλιγγο οἱ δυσκολίες πού ὑπάρχουν σ' αὐτή τήν πρόταση. Φαίνεται πῶς εἶναι σωστή ἐκείνη ἡ παλαιά παροιμία πού λέει ὅτι φιλικό εἶναι τό ὁμορφο· ἔτσι κι ἀλλιῶς μοιάζει μέ κάτι ἀπαλό, λειο, d στιλπνό. Κι ἴσως γι' αὐτό ξεγλιστράει εὐκολα καί τό χάνουμε ἀπ' τά μάτια μας, ἐπειδή, ὑποθέτω, ἔχει αὐτές ἀκριβῶς τίς ιδιότητες. Ὑποστηρίζω, δηλαδή, ὅτι τό ἀγαθό εἶναι ὄραϊο. Δέν τό νομίζεις κι ἐσύ; –Συμφωνῶ. –Λέγω λοιπόν –καί βασίζομαι σέ κάποια διαίσθησή μου– ὅτι τό ἀγαθό καί τό ὄραϊο πρέπει νά εἶναι φιλικό μέ αὐτό πού δέν εἶναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό. Κι ἄκουσε πού βασίζω τήν εἰκασία μου. Νομίζω ὅτι κατά βάση ὑπάρχουν τρία εἶδη: τό ἀγαθό, τό κακό, κι αὐτό πού δέν εἶναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό. Ἐσύ τί νομίζεις; –Κι ἐγώ τό ἴδιο, εἶπε. –Νομίζω ἐπίσης ὅτι δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει φιλική σχέση οὔτε ἀνάμεσα σέ δύο ἀγαθά, οὔτε ἀνάμεσα σέ δύο κακά, οὔτε ἀνά- e μεσα στό ἀγαθό καί στό κακό· σύμφωνα μέ τήν ἐξέταση πού κάναμε προηγουμένως ἀποκλείονται καί οἱ τρεῖς αὐτές περιπτώσεις. Ἀπομένει λοιπόν, ἡ ἐξῆς περίπτωση, ἐφό-

σον, θέβαια, δεχτούμε ότι τό φιλικό είναι κάτι ύπαρκτό: Αὐτό πού δέν είναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό είναι φιλικό ἢ μέ τό ἀγαθό ἢ μέ κάτι πού καί αὐτό δέν είναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό. Κι ὅσο γιά τό κακό, μέ τοῦτο δέν θά γινόταν κανένas φίλος. –Σωστά. –Οὔτε ὅμως καί τό ὅμοιο μέ τό ὅμοιο, ὅπως ἄλλωστε εἶπαμε καί μόλις πρὶν λίγο. Δέν είναι ἔτσι; –Ναί. –Ἐπομένως, δέν είναι δυνατό αὐτό πού δέν είναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό νά είναι φιλικό μέ αὐτό πού ἐπίσης δέν είναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό. –Ἀσφαλῶς ὄχι. –Κατά συνέπεια ἡ μόνη δυνατή περίπτωση είναι τό ἀγαθό νά γίνει 217 φιλικό μέ αὐτό πού δέν είναι οὔτε κακό οὔτε ἀγαθό, καί μόνο μέ αὐτό. –Ἀναγκαστικά, καθῶς φαίνεται.

Τό ἀδιέξοδο, στό ὁποῖο κατέληξε ἡ προηγούμενη συζήτηση ὑποχρεώνει τό Σωκράτη νά προχωρήσει σέ πιό λεπτές διακρίσεις. Σ' ἐκείνη τή συζήτηση εἶχε πρὸς στιγμή ἐπισημανθεῖ ὁ ρόλος τῆς ἐπιθυμίας– πού γεννιέται ἀπό τήν ἔλλειψη καί τή στέρηση *κάτι-νος*– στή φιλική σχέση (215e 1 κ.έ., πρβ. καί 217a 7 κ.έ.). Ἐπειδή ὅμως θεωρήθηκε δεδομένη ὄχι μόνο ἡ ἀπόλυτη αὐτάρκεια τοῦ ἀγαθοῦ (215a 6 κ.έ.) ἀλλά καί ἡ ἀπόλυτη ἠθική ἀδυναμία τοῦ κακοῦ (214b 8 κ.έ.), ὁ ρόλος τῆς ἐπιθυμίας οὐσιαστικά μηδενίστηκε: Ὁ ἀγαθός, ὡς ἀπόλυτα αὐτάρκης, δέν είναι δυνατό νά αἰσθάνεται καμία ἔλλειψη, ἐνῶ ὁ κακός, ἐξαιτίας τῆς ἀπόλυτης ἠθικῆς ἀδυναμίας του, δέν είναι δυνατό νά αἰσθανθεῖ τή στέρηση τοῦ ἀγαθοῦ οὔτε, ἐπομένως, νά ποθήσει τό ἀγαθό.

Ἡ δυσκολία αἶρεται μέ τή διάκριση τῶν *τριῶν γενῶν*, στό 216d 5-7, ὅπου ἐπισημαίνεται μιᾶ ἐνδιάμεση κατηγορία, πού ὁ Σωκράτης προσπαθεῖ νά τήν προσδιορίσει μέ μιᾶ ἀμφίπλευρη ἀρνηση: *αὐτό πού δέν είναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό*. Τό ἐνδιάμεσο αὐτό γένος, τό ὁποῖο είναι κακό στό βαθμό πού ἀπέχει ἀπό τό ἀγαθό καί, συνάμα, ἀγαθό στό βαθμό πού τείνει νά κατακτήσει τό ἀγαθό, μπορεῖ νά αἰσθάνεται τή στέρηση τοῦ ἀγαθοῦ, νά πάσχει ἐξαιτίας τῆς ἔλλειψῆς του καί νά ἐπιθυμεῖ νά τό κατακτήσει. Τό ζητούμενο, λοιπόν, ἐντοπίζεται ἀνάμεσα στά δύο ἄκρα. Προτείνεται

ἔτσι ἀπό τόν Σωκράτη νά ἐξεταστεῖ μήπως φορέας τῆς φιλικῆς διαθέσεως εἶναι αὐτή ἀκριβῶς ἡ ἐνδιάμεση κατάσταση (216c 1-3).

Ὁ Σωκράτης εἰσάγει τή νέα ἄποψή του σάν εἰκασία καί μάντευμα, (216d3, d5) πού τοῦ προξενεῖ ἴλιγγο ἐξαιτίας τῶν λογικῶν δυσκολιῶν πού συνακολουθοῦν (216c 5). Εἶναι ἓνα νεῦμα τοῦ Πλάτωνα ὅτι αὐτό πού πρόκειται νά διατυπωθεῖ τώρα εἶναι ιδιαίτερα σημαντικό: πραγματικά, δέν εἶχαν ὡς τώρα διαφοροποιηθεῖ ἀξιολογικά οἱ πόλοι τῆς φιλικῆς σχέσης. Τό ὑποκείμενο τῆς φιλίας, ὁ *φιλῶν*, δέν συσχετιζόταν ἀξιολογικά μέ τό ἀντικείμενό της, τόν *φιλούμενον* ἢ φιλία ξετυλιγόταν στή θέση τῆς ἀξιολογικῆς ἰσοτιμίας τῶν δύο πόλων της. Καθώς ὅμως στό σημεῖο αὐτό τοῦ διαλόγου ἐπιχειρεῖται νά προσδιοριστεῖ ὡς φορέας τῆς φιλικῆς διαθέσεως ἐκεῖνο τό ἐνδιάμεσο γένος, πού χαρακτηρίστηκε ὡς «οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό», καί πού ἔλκεται ἀπό τό ἀγαθό, αὐτόματα ἡ φιλική σχέση ἀποκτᾶ σαφή ἀξιολογικό προσανατολισμό πού θά τόν διατηρήσει ὡς τό τέλος τῆς συζήτησης.

ΑΙΤΙΟ ΤΗΣ ΦΙΛΙΑΣ ΕΙΝΑΙ Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ
(217a - 218c)

- "Αραγε παιδιά, μπορούμε νά βασιστοῦμε στό συμπέρασμα μας αὐτό; "Ἄς πάρουμε γιά παράδειγμα τό σῶμα. "Όταν εἶναι γερό δέν ἔχει ἀπολύτως καμία ἀνάγκη ἀπό ἰατρική βοήθεια, λειτουργεῖ κανονικά καί κανένας ἄνθρωπος, ὅσο εἶναι ὑγιής, δέν γίνεται φίλος τοῦ γιατροῦ γιά χάρη τῆς ὑγείας του. Δέν εἶναι ἔτσι; –Κανένας. –'Ο ἄρρωστος ὅμως θά γίνει φίλος τοῦ γιατροῦ ἐξαιτίας τῆς ἀρρώστιας του.
- b –'Ασφαλῶς. –Καί ἡ ἀρρώστια, εἶναι ὅπωςδήποτε κάτι κακό, ἐνῶ ἡ ἰατρική κάτι ὠφέλιμο καί καλό. –Ναί. –Τό σῶμα ὅμως καθαυτό δέν εἶναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό. –Πραγματικά. –Κι ἀναγκάζεται τό σῶμα νά δέχεται καί νά ἀγαπάει τήν ἰατρική ἐξαιτίας τῆς ἀρρώστιας. –Μάλιστα. –Συνεπῶς αὐτό πού δέν εἶναι οὔτε κακό οὔτε ἀγαθό γίνεται φίλο τοῦ ἀγαθοῦ λόγω τῆς παρουσίας κάποιου κακοῦ. –'Ἐτσι φαίνεται. –Εἶναι ὅμως φανερό, ὅτι τοῦτο συμβαίνει πρὶν ἢ παρουσία τοῦ κακοῦ προλάβει καί τό κάνει κι αὐτό τό ἴδιο κακό. Γιατί ἂν τύχει νά γίνει κακό, δέν θά μπορεῖ πιά νά αἰσθάνεται ἐπιθυμία καί ἀγάπη γιά τό ἀγαθό, ἀφοῦ,
- c ὅπως ἔχουμε ἤδη πει, τό κακό δέν μπορεῖ νά εἶναι φίλο τοῦ ἀγαθοῦ. –Πραγματικά εἶναι ἀδύνατο. –Προσεῖτε τώρα τί λέω. Ὑποστηρίζω δηλαδή ὅτι σέ ὀρισμένες περιπτώσεις πού κάποιο πράγμα χαρακτηρίζεται ἀπό τήν παρουσία κάτινος ἄλλου τό πράγμα ἐκεῖνο ἄλλοτε εἶναι ὁμοιο μέ αὐτό πού ὑπάρχει μαζί του κι ἄλλοτε ὄχι. "Όταν λ.χ. ἀλείψουμε ἓνα ὀποιοδήποτε πράγμα μέ κάποιο χρῶμα, αὐτό τό χρῶμα

κατά κάποιο τρόπο υπάρχει επάνω στο αντικείμενο που
 αλείφτηκε. –Βέβαια. –Δέν είναι λοιπόν τό αντικείμενο
 αυτό ὁμοιο ὡς πρός τό χρώμα μέ ὅ,τι τοῦ βάλαμε επάνω
 d του; –Δέν καταλαβαίνω τί ἐννοεῖς, εἶπε ἐκεῖνος. –“Ἄς τό πῶ
 τότε διαφορετικά. “Ἄν αλείψει κάποιος τά ξανθά μαλλιά
 σου μέ ἄσπρη βαφή, τότε τί ἀπό τά δυό θά συμβεῖ: τά
 μαλλιά σου θά εἶναι ἢ θά φαίνονται λευκά; –Θά φαίνονται,
 εἶπε αὐτός. –Κι ὅμως θά υπάρχει επάνω τους λευκός χρω-
 ματισμός. –Ναί. –Παρόλο τοῦτο ὅμως τά μαλλιά σου δέν
 θά εἶναι δυνατό μέ κανένα τρόπο νά χαρακτηριστοῦν
 λευκά, ἀλλά παρά τήν παρουσία τοῦ λευκοῦ χρώματος θά
 εἶναι τόσο λίγο λευκά ὅσο καί μαῦρα. –Πραγματικά.
 –“Ὅταν ὅμως φίλε μου ἔρθουν τά γερατεῖά καί σοῦ τά
 ἄσπρίσουν, τότε τά μαλλιά σου θά γίνουν σάν κι αὐτό πού
 e υπάρχει επάνω τους, δηλαδή λευκά λόγω τῆς παρουσίας
 τοῦ λευκοῦ χρώματος. –Ἀσφαλῶς. –Νά λοιπόν ποιό εἶναι
 τό ἐρώτημά μου: “Ὅταν σέ κάποιο πράγμα υπάρχει καί κάτι
 ἄλλο, τό πράγμα ἐκεῖνο γίνεται ὁμοιο μέ αὐτό τό ἄλλο; ἢ
 ἐξαρτᾶται ἀπό τόν τρόπο τῆς παρουσίας τοῦ ἄλλου, μέ
 ἀποτέλεσμα ἄλλοτε νά εἶναι ὁμοιο καί ἄλλοτε ὄχι; –Μᾶλ-
 λον τό δεύτερο συμβαίνει, εἶπε. –Ἐπομένως κι αὐτό πού
 δέν εἶναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό, ὅταν βρίσκεται μαζί μέ
 κάτι κακό, ἄλλοτε δέν γίνεται καί τό ἴδιο κακό, ἄλλοτε
 ὅμως γίνεται. –Βέβαια. –“Ὅταν λοιπόν, παρά τήν παρουσία
 κάποιου κακοῦ, δέν ἔχει γίνει ἀκόμη κακό, αἰσθάνεται
 ἐπιθυμία γιά τό ἀγαθό ἀκριβῶς λόγω τῆς παρουσίας τοῦ
 κακοῦ. “Ὅταν ὅμως ἡ παρουσία τοῦ κακοῦ ἔχει ἀποτέλεσμα
 νά τό κάνει καί αὐτό κακό, χάνει τήν ἐπιθυμία καί τήν
 218 ἀγάπη γιά τό ἀγαθό. Γιατί τώρα πιά δέν εἶναι «οὔτε ἀγαθό
 οὔτε κακό» ἀλλά κακό. Καί, ὅπως εἶδαμε, τό κακό δέν
 μπορεῖ νά αἰσθανθεῖ φιλία γιά τό ἀγαθό. –Πραγματικά δέν
 μπορεῖ. –Γι’ αὐτό ἀκριβῶς μπορούμε τώρα νά ποῦμε ὅτι οἱ
 σοφοί, εἴτε θεοί εἴτε ἄνθρωποι, δέν αἰσθάνονται πιά φιλία
 γιά τή σοφία· ὅπως ἐπίσης δέν αἰσθάνονται φιλία γι’ αὐτήν

- καί ὅσοι ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ἀμάθειάς τους, εἶναι δυνατό νά χαρακτηριστοῦν κακοί. Γιατί πραγματικά, κανένας κακός καί ἀμαθής δέν ἀγαπᾷ τή σοφία. Μένουν, λοιπόν, μόνο ὅσοι ἐνῶ ἔχουν τοῦτο τό κακό, δηλαδή τήν ἔλλειψη γνώσεων, ὥστόσο δέν ἔχουν γίνει ἀκόμη ἐντελῶς ἀλόγιστοι καί μωροί ἐξαιτίας του, ἀλλά ἐξακολουθοῦν νά ἔχουν ἐπίγνωση τῆς ἀγνοιάς τους. Ἔτσι, λοιπόν, ἀγάπη γιά τή σοφία ἔχουν μόνο ὅσοι εἶναι «οὔτε ἀγαθοί οὔτε κακοί» γιατί, καθῶς φάνηκε ἀπό τή συζήτηση πού προηγήθηκε, οὔτε τό ὅμοιο μπορεῖ νά εἶναι φίλο μέ τό ὅμοιό του οὔτε τό ἀντίθετο μέ τό ἀντίθετό του. Τό θυμόσαστε, ἔτσι δέν εἶναι; –Βέβαια, εἶπαν καί οἱ δύο. –Ἐπομένως, Λύσι καί Μενέξενε, τώρα πιά ἔχουμε βρεῖ ποιό εἶναι τό φιλικό καί ποιό δέν εἶναι: Μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι σχετικά καί μέ τήν ψυχή
- c καί μέ τό σῶμα ἀλλά καί γενικά παντοῦ, ἐκεῖνο πού δέν εἶναι οὔτε κακό οὔτε ἀγαθό εἶναι φιλικό μέ τό ἀγαθό ἐξαιτίας τῆς παρουσίας κάποιου κακοῦ. –Παντοῦ καί πάντοτε, εἶπαν καί οἱ δύο, καί παραδέχτηκαν ὅτι ἔτσι ἔχουν τά πράγματα.

Ἡ ἄποψη πού διατυπώθηκε προηγουμένως συμπληρώνεται τώρα μέ τήν προσθήκη ἑνός αἰτίου: Τό οὐδέτερο στρέφεται πρός τό ἀγαθό καί ἀποζητάει τή φιλία του ἐξαιτίας τῆς παρουσίας κάποιου κακοῦ (217b 4-6). Ἡ ἐγκυρότητα τῆς νέας ἄποψης δοκιμάζεται σέ δύο ἐντελῶς διαφορετικές περιοχές: τοῦ ἀνθρώπινου σώματος (217a-b), καί τοῦ πνεύματος (218a-b). Καί στή μιά καί στήν ἄλλη περίπτωση ἡ παρουσία κάποιου κακοῦ (νόσος - ἀγνοία) ἀποτελεῖ τήν ἀντικειμενική αἰτία τῆς φιλικῆς ἔλξης πού αἰσθάνεται τό οὐδέτερο γιά τό ἀγαθό.

Παράλληλα γίνεται διάκριση δύο διαφορετικῶν τρόπων παρουσίας μιᾶς ιδιότητος σέ κάποιο πράγμα. Στή διάκριση αὐτή ὁ Σωκράτης ἐπιχειρεῖ νά ξεχωρίσει τήν ἐπιφανειακή σύνδεση τῆς ιδιότητος μέ τό ἀντικείμενο ἀπό τήν οὐσιαστική καί καθοριστική συνύφανσή της μέ αὐτό. Ἔτσι λ.χ. ἂν κάποιος θάψει λευκά τά

ξανθά μαλλιά του Λύσι, ή σύνδεση του λευκού χρώματος με αυτά θά είναι έξωτερική, περιστασιακή, φαινομενική· άπλως θά ύπάρχει λευκότητα (217d 5), χωρίς ώστόσο, έξαιτίας αύτης τής επιφανειακής συνύπαρξης του λευκού χρώματος, νά άλλοιώνεται ή ξανθή φυσική άπόχρωση των μαλλιών, τά όποια θά φαίνονται μόνο, αλλά δέν θά είναι λευκά. Άπεναντίας, όταν ό Λύσις θά έχει γεράσει και τά μαλλιά του θά έχουν άσπρίσει, τότε ή λευκότητα θά συνδέεται άξεχώριστα με τίς άλλες ιδιότητες των μαλλιών του (λ.χ. τήν πυκνότητα, τό σχήμα, τό μήκος κλπ.), ή παρουσία τής λευκότητας θά είναι καθοριστική, τά μαλλιά του Λύσι θά είναι λευκά.

Είναι καταρχήν ένδιαφέρον ότι αύτή ή διάκριση παρεμβάλλεται (217c 3 κ.έ.) σχεδόν συμπτωματικά με τή μορφή μιås διευκρίνισης του Σωκράτη: ή παρουσία του κακού σ' αύτό πού δέν είναι ούτε άγαθό ούτε κακό, δέν προϋποθέτει μιá έξωτερική, όργανική σύνδεση με τό κακό, ίκανή νά άλλοιώσει τή φύση τής ένδιάμεσης ποιότητας και νά τή μεταβάλει σε κακή, γιατί τότε αύτή ή ένδιάμεση ποιότητα θά ταυτιζόταν με τό κακό και δέν θά μπορούσε πιά, σύμφωνα με όσα είχαν δεχθεί προηγουμένως (214c κ.έ., d 6-7), νά συνάψει καμία φιλική σχέση (217b 6 - c 2).

Όυσιαστικά όμως έτσι τυχαία και εύκαιριακά εισάγεται στή συζήτηση μιá σημαντική έννοια τής πλατωνικής όντολογίας. Μέ τον όρο *παρουσία* εκφράζεται ό συσχετισμός τής ιδέας με τίς επίμερους πραγματώσεις της στον αίσθητό κόσμο: Τό όμορφο σώμα δονείται άπό τήν παρουσία τής όμορφιάς, ή άγαθή ψυχή πλημμυρίζει άπό τήν παρουσία τής άρετής. *Μέθεξις, κοινωνία, μετάσχεσις, έξις* είναι σχεδόν παράλληλοι πλατωνικοί όροι γιά τήν ίδια έννοια. «...ότι ούκ άλλο τι ποιεί αύτό καλόν ή ή εκείνου του καλού είτε παρουσία είτε κοινωνία». *Φαίδων* 100d, «άλλ' ού δικαιοσύνης έξει και παρουσία τοιαύτην αύτων εκάστην γίνεσθαι και των έναντίων τήν έναντίον;» *Σοφιστής* 247a 5 –γιά νά περιοριστούμε σε δύο μόνο παραδείγματα. Καί είναι ένδιαφέρον ότι αύτή ή σημαντική διαλεκτική σφήνα –γιά τήν όποία ό P. Shorey, *What Plato Said* σ. 117 σημειώνει πώς φανερώνει είτε τήν ένότητα τής πλατωνικής σκέψης είτε ότι ό Λύσις δέν άνήκει στους πρώιμους πλατωνικούς

διαλόγους- χάνεται άμέσως από τόν όρίζοντα τής συζήτησης.

Όστόσο από τήν άλλη πλευρά ό G. Vlastos, *Platonic Studies* σ. 35-37, άμφισβητεί ότι ό Πλάτων χρησιμοποιεί έδω τήν τεχνική γλώσσα τής θεωρίας τών ιδεών μιλώντας για τήν «παρουσία» μιås ποιότητας σε κάποιο πράγμα. Ό Vlastos παραθέτει τρία χωρία από τόν Όμηρο (*Όδύσσεια* 17, 347, αιδώς ούκ άγαθή κεκρημένω άνδρι παρείναι), τόν Αίσχύλο (*Πέρσαι* 391, φόβος θαρθάροις παρῆν) και τό Δημόκριτο (B 235, τό έπιθυμείν άεί τών αυτών πάρεστι [έχουν διαρκώς τήν έπιθυμία τών ίδιων πραγμάτων]) για νά δείξει πόσο παλιά και συνηθισμένη στόν ποιητικό και τόν πεζό λόγο είναι ή χρήση του ρήματος *πάρειμι* άκριβώς μέ τή σημασία πού τό συναντάμε στό *Λύσι*, και ύποστηρίζει ότι ό καθένας θά μπορούσε νά χρησιμοποιήσει αυτή τή λέξη προκειμένου νά έκφράσει ό,τι και ό Πλάτων όταν άντιδιαστέλλει τούς δύο τρόπους τής παρουσίας τής λευκότητας στά μαλλιά του Λύσι. Έτσι, λοιπόν, ό ίσχυρισμός ότι οί λέξεις *πάρειμι* και *παρουσία* έχουν έδω τεχνική σημασία άποτελεί κατά τόν G. Vlastos λήψη του ζητουμένου.

Χαρακτηριστική είναι ή όμοιότητα τών λόγων του Σωκράτη στό 218a 2-6, μέ τά λόγια τής Διοτίμας στό *Συμπόσιο*, 204a 1-6. Άντιπαραθέτουμε τά δύο χωρία, τό δεύτερο στή μετάφραση του Ίωάννου Συκουτρή, *Πλάτωνος Συμπόσιον*, Άθήναι 1949² σ. 144.

«Γιά τούτο άκριβώς μπορούμε τώρα νά ποϋμε ότι οί σοφοί, είτε θεοί είτε άνθρωποι, δέν φιλοσοφούν πιά: όπως δέν φιλοσοφούν και όσοι έξαιτίας τής μεγάλης άμάθειάς τους είναι δυνατόν νά χαρακτηριστούν κακοί: γιατί πραγματικά, κανένας κακός και άμαθής δέν άγαπάει τή σοφία».

Λύσις, 218a 2-6

«Θεός κανένας δέν φιλοσοφεί, ούτε ποθει σοφός νά γίνει, άφοϋ είναι: όμοίως και οίσοδηποτ' άλλος είναι σοφός, δέν φιλοσοφεί. Άφ' έτέρου ούτε οί μωροί φιλοσοφούν, ούτε ποθούν σοφοί νά γίνουν. Διότι αυτό άκριβώς είναι τό κακόν τής μωρίας, τό ότι, χωρίς νά είναι κανείς ώραϊος και καλός και φρόνιμος, είναι ίκανοποιημένος από τόν έαυτόν του...».

Συμπόσιον, 204a 1-6

ΤΟ «ΠΡΩΤΟΝ ΦΙΛΟΝ» ΑΙΤΙΟ ΚΑΙ ΤΕΛΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ
ΚΑΘΕ ΦΙΛΙΑΣ (218c - 221d)

Ἄλλά κι ἐγὼ εἶχα μεγάλη χαρά, σάν τόν κυνηγὸ πού
χαίρεται γι' αὐτὸ πού πάει νά πιάσει. Ὑστερα ὁμως, δέν
ξέρω πῶς, ἄρχισε νά περνᾶ ἀπὸ τὸ μυαλό μου μιὰ παρά-
ξενη ὑπόψια, ὅτι τὰ συμπεράσματα, στὰ ὁποῖα εἶχαμε
καταλήξει, δέν ἦταν σωστά, καὶ τοῦτο μέ γέμισε ἀμέσως
λύπη. Τούς εἶπα τότε, Πῶ πῶ, Λύσι καὶ Μενέξενε, μοῦ
φαίνεται ὅτι ὁ θησαυρὸς πού βρήκαμε εἶναι ἄνθρακας.

d Γιατί αὐτό; ρώτησε ὁ Μενέξενος.

Φοβᾶμαι, εἶπα ἐγώ, ὅτι ὅσα εἶπαμε γιὰ τὸ φιλικὸ πρά-
γμα μοιάζουν μέ κούφιους ἀνθρώπους.

Πῶς αὐτό; εἶπε.

Ἄς τὸ δοῦμε ἔτσι, εἶπα. Ἐκεῖνος πού εἶναι φίλος, εἶναι
φίλος κάτινος ἢ ὄχι; – Ἀναγκαστικά, εἶπε. – Ἀκόμη: εἶναι
φίλος χωρὶς νά ἀποβλέπει σέ τίποτε καὶ χωρὶς νά ὑπάρχει
κανένας λόγος νά εἶναι φίλος ἢ, ἀπεναντίας, εἶναι φίλος
γιὰ χάρη κάποιου σκοποῦ καὶ ἐξαιτίας κάποιου πράγμα-
τος; – Γιὰ χάρη κάποιου σκοποῦ καὶ ἐξαιτίας κάποιου πρά-
γματος. – Ἐκεῖνο τὸ πράγμα, πού γιὰ χάρη του ὁ φίλος
εἶναι φίλος τοῦ φίλου, εἶναι κι αὐτὸ φιλικὸ ἢ δέν εἶναι οὔτε
φιλικὸ οὔτε ἐχθρικό; – Δέν μπορῶ, εἶπε, νά σέ παρακολου-

e θήσω. – Φυσικά, εἶπα ἐγώ. Ἴσως τὸ καταλάβεις ἂν τὸ δια-
τυπώσω ὡς ἐξῆς, νομίζω ἄλλωστε ὅτι ἔτσι θά καταλάβω κι
ἐγὼ πιὸ καλά τί θέλω νά πῶ. Τώρα δά λέγαμε ὅτι ὁ ἄρρω-
στος εἶναι φίλος τοῦ γιατροῦ· ἔτσι δέν εἶναι; – Ναί. – Εἶναι
λοιπὸν φίλος τοῦ γιατροῦ ἐξαιτίας κάποιας ἀρρώστιας καὶ

- 219 για χάρη της υγείας; –Ναί. –‘Η άρρώστια είναι κάτι κακό; –‘Ασφαλώς. –Καί ή υγεία; ρώτησα ἐγώ· είναι καλό, κακό ή οὔτε τό ένα οὔτε τό ἄλλο; –Καλό, εἶπε. –Λέγαμε λοιπόν, μού φαίνεται, ὅτι ἐξαιτίας τῆς ἀρρώστιας, δηλαδή ἐξαιτίας τοῦ κακοῦ, τό σῶμα, πού καθαυτό δέν είναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό, γίνεται φίλο τῆς ἰατρικῆς, ή ὁποία είναι κάτι καλό. Κι ἀπό τήν ἄλλη μεριά ὅτι ή ἰατρική ἔχει κατακτήσει αὐτή τή φιλία τοῦ σώματος χάρη τῆς υγείας, πού κι αὐτή είναι κάτι καλό. Δέν είναι ἔτσι; –Ναί. –Καί ή υγεία είναι ή δέν είναι κάτι φιλικό καί ἀγαπητό; –Εἶναι. –‘Η ἀρρώστια ὁμως εἶναι κάτι γιά τό ὁποῖο αἰσθανόμαστε ἀπέχθεια. –Βεβαιότατα. –‘Επομένως, αὐτό πού δέν είναι οὔτε κακό οὔτε ἀγαθό αἰσθάνεται φιλία γιά τό ἀγαθό ἐξαιτίας τοῦ κακοῦ καί τοῦ μισητοῦ καί γιά χάρη τοῦ ἀγαθοῦ καί τοῦ φιλικοῦ. –Εἶναι φανερό. –Συνεπῶς τό φιλικό είναι φιλικό γιά χάρη τοῦ φιλικοῦ καί ἐξαιτίας τοῦ ἐχθρικοῦ. –‘Ετσι φαίνεται.

- b Πολύ καλά, εἶπα ἐγώ. Μιά καί φτάσαμε ὡς ἐδῶ ἄς προσέξουμε, παιδιά, μήν πέσουμε σέ πλάνη. Καταρχήν ἀφήνω κατά μέρος ὅτι ή συζήτησή μας κατέληξε στό συμπέρασμα πῶς τό φιλικό είναι φιλικό τοῦ φιλικοῦ –πού σημαίνει δηλαδή πῶς ἓνα ὁμοιο πράγμα είναι φιλικό μέ τό ὁμοιό του, ἐνῶ προηγουμένως εἶπαμε ὅτι αὐτό είναι ἀδύνατο. Ἄς ἐξετάσουμε ὁμως τό ἐξῆς, γιά νά μή μᾶς παραπλανήσει αὐτό πού λέμε τώρα. Ἐποστηρίζουμε ὅτι ή ἰατρική είναι ἀγαπητή γιά χάρη τῆς υγείας. –Ναί. –‘Αλλά ή υγεία δέν είναι κι αὐτή κάτι φιλικό; –Βεβαιότατα. –Κι ἀφοῦ είναι φιλικό, θά εἶναι φιλικό γιά χάρη κάτινος ἄλλου. –Ναί. –Πού κι αὐτό θά εἶναι φιλικό, ἐφόσον βέβαια θά ἰσχύσουν ὅσα δεχτήκαμε προηγουμένως. –Βεβαιότατα. –Δέν θά εἶναι ὁμως κι ἐκεῖνο μέ τή σειρά του φιλικό γιά χάρη κάποιου ἄλλου φιλικοῦ καί ἀγαπητοῦ πράγματος; –Ναί. –Δέν είναι, λοιπόν, ἀναγκαῖο εἶτε νά ἀποκάμουμε ἀκολουθώντας ἀδιάκοπα αὐτόν τό δρόμο εἶτε νά καταλή-
- c

ξουμε σέ μιά πρώτη ἀρχή πού δέν θά χρειάζεται πιά νά ἀναχθεῖ σέ κάποιο ἄλλο φιλικό πράγμα, ἀλλά θά ἔχει φτάσει στό πρωταρχικό φιλικό, σ' αὐτό πού γιά χάρη του εἶναι φιλικά ὅλα ἐκεῖνα τά ἄλλα, στά ὁποῖα δώσαμε αὐτό τό χαρακτηρισμό; –Κατανάγκη. –Αὐτό ἀκριβῶς λέω: Φοβᾶμαι, δηλαδή μήπως ὅλα τά ἄλλα πού γιά χάρη ἐκείνου τά χαρακτηρίσαμε ἀγαπητά καί φιλικά, καθὼς εἶναι κάτι σάν ἀπεικονίσεις καί ὁμοιώματά του, μᾶς ἐξαπατοῦν, ἐνῶ στήν πραγματικότητα ἀληθινά φιλικό καί ἀγαπητό εἶναι ἐκεῖνο, τό πρωταρχικό. Ἄς δοῦμε τό ζήτημα ἀπό τήν ἐξῆς πλευρά: Ὅταν κάποιος ἀποδίδει μεγάλη σημασία σέ κάτι, ὅπως λ.χ. συμβαίνει καμιά φορά μέ ἕναν πατέρα, γιά τόν ὁποῖο τίποτε ἀπολύτως δέν εἶναι τόσο σημαντικό ὅσο τό παιδί του. Δέν εἶναι δυνατό ὁ πατέρας αὐτός νά θεωρήσει πολύ σημαντικό καί κάτι ἄλλο, ἀκριβῶς ἐπειδὴ τό παιδί του εἶναι γι' αὐτόν τό πᾶν; Ἄν λ.χ. ἔβλεπε ὅτι ὁ γιός του εἶχε πιεῖ κώνειο, ἄραγε δέν θά θεωροῦσε πολύτιμο τό κρασί, ἐφόσον πίστευε ὅτι τό κρασί θά σώσει τό παιδί του; –Ἀσφαλῶς, εἶπε. –Καί δέν θά γινόταν τό ἴδιο καί μέ τό κύπελλο, στό ὁποῖο θά ἦταν τό κρασί; –Βέβαια, εἶπε. –Σ' αὐτή τήν περίπτωση, λοιπόν, δέν θά ἔκανε καμία διάκριση ἀνάμεσα σ' ἕνα πῆλινο ποτήρι καί στό γιό του, ἢ ἀνάμεσα σέ μιά μικρή ποσότητα κρασιοῦ καί στό γιό του; Ἡ μήπως τό πράγμα ἔχει ὡς ἐξῆς: ὅλη αὐτή ἡ ἐκτίμηση δέν ἀπευθύνεται στά πράγματα πού γίνονται γιά χάρη κάτινος ἄλλου, ἀλλά σ' ἐκεῖνο ἀκριβῶς τό ἄλλο πού γιά χάρη του γίνονται ὅλα αὐτά. Καί λέμε, βέβαια, συχνά ὅτι ἀποδίδουμε πολλή ἀξία στό χρυσάφι ἢ στό ἀσήμι, ἴσως ὅμως τοῦτο δέν εἶναι ἀλήθεια, ἀλλά οὐσιαστικά πάνω ἀπ' ὅλα τά ἄλλα θάζουμε ἐκεῖνο –ὀτιδήποτε κι ἂν εἶναι αὐτό– γιά χάρη τοῦ ὁποῖου χρησιμοποιοῦμε καί τό χρυσάφι καί ὅλα τά ἄλλα ἀντικείμενα. –Συμφωνοῦμε; –Καί πολύ μάλιστα. –Δέν μποροῦμε, λοιπόν, νά ποῦμε ὅτι τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τή φιλία; Ὅταν, δηλαδή, λέμε ὅτι ἕνα πράγμα μᾶς εἶναι ἀγαπητό καί φιλικό

- b για χάρη κάποιου άλλου πράγματος πού κι αυτό είναι αγαπητό, φαίνεται ότι τούτο είναι μόνο και μόνο τρόπος του λέγειν· γιατί αληθινά φιλικό και αγαπητό φαίνεται ότι είναι αποκλειστικά εκείνο, στο οποίο καταλήγουν όλες αυτές οι άς τίς πούμε φιλίες. –Φαίνεται, είπε, ότι έτσι είναι. –Συνεπώς τό αληθινά αγαπητό και φιλικό δέν είναι αγαπητό για χάρη κάποιου άλλου αγαπητού πράγματος. –Σωστά.

- ‘Επομένως δέν υπάρχει κανένας λόγος νά επανερχόμεστε σέ τούτο: Είναι πιά φανερό ότι τό αγαπητό πράγμα δέν είναι αγαπητό για χάρη κάποιου άλλου επίσης αγαπητού και φιλικού πράγματος. Τό αγαθό όμως είναι αγαπητό και φιλικό; –Κατά τή γνώμη μου είναι. –Μήπως τό αγαθό είναι αγαπητό εξαιτίας του κακού; Μήπως άραγε τό πράγμα έχει ως έξής: “Αν από τίς τρείς κατηγορίες πού λέγαμε, δηλαδή τό αγαθό, τό κακό και αυτό πού δέν είναι ούτε αγαθό ούτε κακό, απομείνουν οι δύο και θγει τό κακό από τή μέση παύοντας νά έρχεται σέ οποιαδήποτε έπαφή μέ τό σώμα, μέ τήν ψυχή και μέ οτιδήποτε άλλο από όσα είπαμε ότι δέν είναι ούτε κακά ούτε αγαθά, μήπως τότε τό αγαθό δέν θά μās είναι πιά χρήσιμο; Μήπως θά έχει γίνει πιά άχρηστο; Γιατί καθώς δέν θά υπάρχει τίποτε πού νά μās βλάπτει δέν
- d θά έχουμε πιά καμία ανάγκη για βοήθεια. “Έτσι, θά γίνει όλοφάνερο ότι εξαιτίας του κακού αγαπούσαμε τό αγαθό και είμαστε φίλοι του, επειδή τό θεωρούσαμε θεραπευτικό μέσο κατά του κακού, πού είναι κάτι σάν άρρώστια· κι όταν δέν υπάρχει άρρώστια, δέν υπάρχει και ανάγκη για γιατρικό. “Ωστε, λοιπόν, εξαιτίας του κακού αγαπάμε τό αγαθό έμεις πού είμαστε ανάμεσα στο κακό και στο αγαθό: Τό αγαθό καθαυτό δέν είναι σέ τίποτε ώφέλιμο; –Φαίνεται, είπε, ότι έτσι είναι. –‘Επομένως, εκείνο τό αγαπητό πράγμα, στο οποίο κατέληγαν όλα τά άλλα (είπαμε τότε ότι ήταν φιλικά και αγαπητά για χάρη κάποιου άλλου αγαπητού πράγματος) δέν μοιάζει καθόλου μέ αυτά έδω. Γιατί
- e

αυτά χαρακτηρίστηκαν φιλικά εξαιτίας κάποιου άλλου φιλικού και αγαπητού πράγματος, ενώ το αληθινά φιλικό και αγαπητό φαίνεται πώς έχει έντελως αντίθετο χαρακτήρα: στή συζήτησή μας φάνηκε καθαρά ότι είναι αγαπητό εξαιτίας κάποιου έχθρικού πράγματος· κι αν το έχθρικό φύγει από τη μέση, θά πάψει, καθώς φαίνεται, να μᾶς είναι και αυτό αγαπητό. –Δέν νομίζω, είπε, αν κρίνω τουλάχιστον απ' ὅσα λέμε τώρα. –Πές μου, είπα, μά τήν ἀλήθεια σέ παρακαλῶ: Ἄν τό κακό χαθεῖ έντελῶς, τί ἀπό τά δύο πρόκειται νά συμβεῖ; Δέν θά ὑπάρχει πιά οὔτε πείνα οὔτε δίψα οὔτε καμία ἄλλη παρόμοια κατάσταση ἢ θαρρεῖς πώς θά ὑπάρχει πείνα, ἀφοῦ θά ὑπάρχουν οἱ ἄνθρωποι καί τά ἄλλα ζῶα, ἀλλά δέν θά εἶναι βλαβερή; καί τό ἴδιο θά γίνεται μέ τή δίψα καί τίς ἄλλες ἐπιθυμίες, πού ὁμως δέν θά εἶναι κακές, ἀφοῦ τό κακό θά ἔχει χαθεῖ έντελῶς; Ἡ μήπως τό ἐρώτημα αὐτό, δηλαδή τί θά ὑπάρχει τότε καί τί δέν θά ὑπάρχει, εἶναι γελοῖο; Γιατί ποιός, ἀλήθεια, μπορεῖ νά ξέρει; Ἐκεῖνο ὁμως πού ἀκόμη καί τώρα μποροῦμε νά ποῦμε μέ βεβαιότητα εἶναι ὅτι ὑπάρχουν περιπτώσεις πού ἡ πείνα εἶναι βλαβερή, καί ἄλλες πού εἶναι ὠφέλιμη. Δέν εἶναι ἔτσι; –Βέβαια. –Κατά τόν ἴδιο τρόπο καί ἡ δίψα καί ὅλες οἱ παρόμοιες ἐπιθυμίες εἶναι δυνατό ἄλλοτε νά εἶναι ὠφέλιμες γι' αὐτόν πού τίς αἰσθάνεται, ἄλλοτε ἐπιζήμιες καί ἄλλοτε νά μή εἶναι οὔτε τό ἓνα οὔτε τό ἄλλο. –Ἀκριβῶς ἔτσι. –Λοιπόν, ἂν χαθοῦν έντελῶς ὅλα τά κακά, ὑπάρχει κάποιος λόγος πού ἐπιβάλλει ὅτι μαζί τους θά χαθοῦν καί ὅσα δέν εἶναι κακά; –Ὅχι. –Ἐπομένως, οἱ ἐπιθυμίες πού δέν εἶναι οὔτε ἀγαθές οὔτε κακές θά ἐξακολουθοῦν νά ὑπάρχουν καί ὅταν τά κακά θά ἔχουν χαθεῖ. –Ἐτσι φαίνεται. Κι ὅταν κάποιος ἐπιθυμεῖ καί ἔχει ἔρωτα γιά κάτι, εἶναι ποτέ δυνατό νά μήν αἰσθάνεται φιλία γιά τοῦτο τό πράγμα πού τό ἐπιθυμεῖ καί τό ἀγαπᾷ; –Δέν νομίζω. –Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι καί ὅταν θά ἔχουν χαθεῖ τά κακά, θά ἐξακολουθοῦν νά ὑπάρχουν ὀρισμένα ἀγαπητά πράγματα.

–Ναί. –“Αν ὅμως τό κακό ἦταν πραγματικά ἢ αἰτία πού ὀρισμένα πράγματα εἶναι φιλικά καί ἀγαπητά, ἔπρεπε νά μήν ὑπάρχει πιά κανένα φιλικό πράγμα ἀπό τή στιγμή πού τό κακό θά ἔχει χαθεῖ. Γιατί, ἀφοῦ δέν θά ὑπάρχει πιά ἢ αἰτία, δέν εἶναι δυνατό νά ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει αὐτό πού ὀφειλόταν σ’ ἐκείνη τήν αἰτία. –Αὐτό εἶναι σωστό. –Ἐμεῖς ἔχουμε δεχτεῖ ὅτι τό φιλικό αἰσθάνεται φιλία γιά κάτι ἐξαιτίας κάτινος ἄλλου· καί μᾶς φάνηκε, τότε τουλάχιστον*, ὅτι ἐκεῖνο πού δέν εἶναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό αἰσθάνεται φιλία γιά τό ἀγαθό ἐξαιτίας τοῦ κακοῦ. Ἔτσι
 d δέν εἶναι; –Ναί. –Καθώς ὅμως φαίνεται τώρα, ἄλλη εἶναι ἢ αἰτία γιά τήν ὁποία ἀγαπᾶ κανεῖς καί ἀγαπιέται. –Ἔτσι φαίνεται.

Ἡ ἄποψη πού διατυπώθηκε στό τέλος τῆς προηγούμενης ἐνότητας (218c 1-2) συμπληρώνεται ἐδῶ μέ τήν προσθήκη ἑνός τελικοῦ αἰτίου: Ὁ Σωκράτης ὑποστηρίζει ὅτι ἐκτός ἀπό τήν παρουσία κάποιου κακοῦ, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου τό ποιοτικά οὐδέτερο ὑποκείμενο στρέφεται φιλικά στό ἀγαθό, πρέπει νά δεχτοῦμε ὅτι ὑπάρχει καί κάποιος συγκεκριμένος στόχος, γιά χάρι τοῦ ὁποίου συντελεῖται αὐτός ὁ φιλικός προσανατολισμός. Διαμορφώνεται ἔτσι μιά πρόταση: *αὐτό πού δέν εἶναι οὔτε κακό οὔτε ἀγαθό εἶναι φίλο μέ τό ἀγαθό ἐξαιτίας τοῦ κακοῦ καί γιά χάρι τοῦ ἀγαθοῦ καί τοῦ φιλικοῦ*, 219a 6 - b 2· ἡ πρόταση αὐτή δίνει πρὸς στιγμή τήν ἐντύπωση ὅτι λύνει ἱκανοποιητικά τό ἐξεταζόμενο πρόβλημα, μολονότι στή συζήτηση αἰωρεῖται πάντοτε ἡ ἀτοπιότητα ὑποψία, 218c 6, τοῦ Σωκράτη. Ἀμέσως ὅμως μετά τή διατύπωση αὐτῆς τῆς ὀλοκληρωμένης θέσης ἀρχίζει ἡ τμηματική ἀναίρεσή της. Ἀρχικά ὁ Σωκράτης παρατηρεῖ ὅτι ἂν δεχτοῦμε πῶς ἡ φιλική σχέση ἀπαραίτητα περιέχει καί ἕνα τελικό αἶτιο αὐτόματα ὀρθώνεται μιά ἀξεπέραστη δυσκολία: Κάθε φιλία θά παραπέμπει ἀναγκαστικά σέ μιά ἄλλη πού καθὼς κι αὐτή θά

* 217b 4-6.

περικλείει ἐξ ὀρισμοῦ ἓνα τελικό αἴτιο θά παραπέμπει κι αὐτή μέ τή σειρά της σέ κάποια ἄλλη φιλική σχέση κ.ο.κ. ὡς τό ἄπειρο, χωρίς πουθενά νά διαφαίνεται κάποιο τέλος σ' αὐτή τήν ἄλυσίδα τῶν φιλικῶν παραπομπῶν. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Guthrie, ὀπ.π. IV σ. 149, γιά πρώτη φορά ἐδῶ ὁ Πλάτων ἐπισημαίνει τή δυσκολία τῆς ἀναγωγῆς στό ἄπειρο (*regressus in infinitum*), ἀπό τήν ὁποία ἀργότερα στόν *Παρμενίδη* θά ἀντληθοῦν ἐπιχειρήματα κατά τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν.

Ἡ φιλοσοφική οἰκονομία τῆς ἔννοιας τοῦ πρώτου φίλου ἔγκειται στό ὅτι αἶρει ἀκριβῶς αὐτό τό λογικό ἀδιέξοδο. Τό *πρῶτον φίλον* εἶναι μιᾶ ὑπέρατη ἀρχή πού ἀγαπιέται καί ποθεῖται ὄχι σχετικά, δηλαδή ὡς μέσο γιά τήν κατάκτηση κάτινος ἄλλου, ἀλλά ἀπόλυτα, γιά ὅ,τι ἡ ἴδια εἶναι· μιᾶ ἀρχή πού θεμελιώνει τή φιλία σέ ἀπόλυτη βάση χωρίς νά χρειάζεται πιά ἡ προσφυγή σέ κάτι ἄλλο –πέρα ἀπό τά δικά της ὄρια– γιά νά τή στηρίξει καί νά τή συντηρήσει.

Ἔχει παρατηρηθεῖ (V. Schoplick, *Der platonische Dialog Lysis* σ. 54), ὅτι τό *πρῶτον φίλον* δέν φαίνεται νά εἶναι ὁ ἀνώτατος ἀναβαθμός μιᾶς ἐνιαίας ἱεραρχικῆς κλίμακας, μιᾶ τελική κορυφή τῆς τάξης τοῦ εἶναι, ἀλλά ἀντίθετα ὅτι ἀνήκει σέ ἀνώτερο καί οὐσιαστικά διαφορετικό ὄντολογικό ἐπίπεδο. Τήν ἐντύπωση αὐτή ἐνισχύει, ἴσως, καί τό παράδειγμα πού φέρνει ὁ Σωκράτης, 219d 5 κ.έ., ἀπό τό χῶρο τῆς ἐμπειρίας. Σ' αὐτό φαίνεται ποιά θεμελιακή διαφορά ὑπάρχει ἀνάμεσα στά ὑπό ὄρους ἀγαπητά πράγματα (κρασί, κύπελλο), πού μόνο συμβατικά καί κατ' ἐπίφαση χαρακτηρίζονται φιλικά (*ρήματι φαινόμεθα λέγοντες αὐτό*, 220b 1), καί στό *τῶ ὄντι φίλον*, 220b 1-2, πού στό συγκεκριμένο παράδειγμα εἶναι τό δηλητηριασμένο παιδί.

Αὐτόματα προβάλλει τό ἐρώτημα: Πῶς σχετίζεται τό *πρῶτον φίλον* μέ τή θεωρία τῶν ἰδεῶν; ποιά εἶναι ἡ θέση του στήν πλατωνική ὄντολογία; Ἡ ἀπάντηση σ' αὐτό τό ἐρώτημα συνδέεται ἀφενός μέ τό γενικότερο πρόβλημα τῆς ἐξέλιξης τῆς πλατωνικῆς σκέψης καί ἀφετέρου μέ τό πρόβλημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς θέσης τοῦ *Λύσι* στή σειρά τῶν πλατωνικῶν διαλόγων. Ἐρευνητές

ὅπως οἱ Grote, Wilamowitz, Grube, Guthrie κ.ἄ. πού δέχονται τή γενετική ἄποψη καί διακρίνουν στούς διαλόγους τίς κύριες ἀνεκτικτικές φάσεις τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, διστάζουν νά συνδέσουν ἀπευθείας τό *πρῶτον φίλον* τοῦ *Λύσι* μέ τή θεωρία τῶν ἰδεῶν καί νά τό ταυτίσουν μέ τήν ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, ἐπειδή πιστεύουν ὅτι στήν πρώιμη συγγραφική περίοδο τοῦ Πλάτωνα, στήν ὁποία γενικά τοποθετεῖται ὁ *Λύσις*, δέν ἔχει ἀκόμη διαμορφωθεῖ ἡ θεωρία τῶν ἰδεῶν. Ἔτσι ὁ Grote, *Plato and the Other Companions of Socrates* I 523, ὑποστηρίζει ὅτι τό *πρῶτον φίλον* «πλησιάζει τήν ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ ἀλλά δέν ταυτίζεται μέ αὐτή». Ὁ Wilamowitz, *Platon* II 75, ἀπό τή μιά ἐπισημαίνει ὅτι οἱ ἐκφράσεις πού χρησιμοποιοῦνται γιά τό *πρῶτον φίλον* καί τήν *παρουσία* μοιάζουν μέ τή φρασεολογία τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν, ἀπό τήν ἄλλη ὁμως ρητά ἀμφισβητεῖ ὅτι ὁ Πλάτων ὅταν ἔγραφε τό *Λύσι* εἶχε ἤδη ἀποκρυσταλλώσει τήν ἄποψη του γιά τήν ὑπαρξη ἑνός ἰδατοῦ κόσμου. Καί ὑποστηρίζει ἀκόμη ὁ Wilamowitz ὅτι ὁ Πλάτων στό διάλογο δέν ἀναφέρει τίποτε περισσότερο γιά τό *πρῶτον φίλον* ἀκριβῶς ἐπειδή δέν εἶχε ἀκόμη διαμορφώσει τή θεωρία τῶν ἰδεῶν. Ἀλλά καί ὁ Grube, *Plato's, Thought* σ. 8, διαβλέπει στό κείμενο αὐτῆς τῆς ἐνότητας τό «καθαρό δεῖγμα ἑνός ἀργά ἀναπτυσσόμενου λεξιλόγιου». Ἐπίσης ὁ Guthrie, *A History of Greek Philosophy*, τ. IV σ. 152, ὑποστηρίζει πῶς ὅσοι πιστεύουν ὅτι στό *Λύσι* ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ ἔχει ἤδη διαμορφωθεῖ καί ὅτι ταυτίζεται μέ τό *πρῶτον φίλον*, ἔχουν παρασυρθεῖ ἀπό φραστικές ὁμοιότητες· παραδέχεται ὁμως ὅτι «μιά ἀπό τίς μεγαλύτερες δυσκολίες τῆς γενετικῆς ἐρμηνείας τῆς πλατωνικῆς σκέψης ἔγκειται στό ὅτι οἱ αὐτοὶ ὅροι ἀπαντοῦν σέ διαφορετικούς διαλόγους μέ διαρκῶς μεγαλύτερο βάθος καθώς ἡ πλατωνική σκέψη ἐξελίσσεται ἀπό τή σωκρατική φάση τῆς στή φάση τῆς ὀριμότητας». Εἰδικότερα γιά τό *πρῶτον φίλον* ὁ Guthrie πιστεύει ὅτι «θά συναιρεθεῖ τελικά στήν ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ», ἀλλά ὅτι δέν εἶναι ἄ κ ὀ μ η «ἡ αἰτία τῆς ἀλήθειας, τῆς γνώσης καί τοῦ ὄντος... γιά τήν ὁποία διαβάζουμε στήν *Πολιτεία*, 508e - 509b». Γιατί κατὰ τόν Guthrie, ὅπ.π. 153, στό *Λύσι* ὁ Πλάτων βρίσκεται

ἀκόμη στο ἀρχικό στάδιο τῆς πορείας πού μέ ἀφετηρία τή σωκρατική πίστη στήν ὑπαρξη ἀπόλυτων ἠθικῶν ἀξιῶν θά καταλήξει στή θεωρία τῶν ἰδεῶν.

Ἐπίσης ὁ G. Vlastos, *Platonic Studies* σ. 36-37, ἀποκλείει ἐντελῶς ὅτι τό *πρῶτον φίλον* ἔχει ὑπερβατική ἀξία καί σχετίζεται κατά ὁποιοδήποτε τρόπο μέ τήν πλατωνική ὄντολογία. Ὁ Γρ. Βλαστός ὑποστηρίζει ὅτι σέ κανένα σημεῖο τοῦ διαλόγου ἡ συζήτηση δέν ξεφεύγει ἀπό τό ἐπίπεδο τῶν ἀτομικά προσδιορισμένων, ἐμπειρικῶν ἀγαθῶν, πού εἶναι ἐνταγμένα στό πλέγμα 'μέσα - σκοπός'.

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ἔχουμε τοὺς ἐρευνητές πού πιστεύουν ὅτι γιά ὅλα τά θεμελιακά ζητήματα ὁ Πλάτων εἶχε ἤδη νωρίς διαμορφώσει – στίς γενικές γραμμές τους– τίς ἀπόψεις πού ἐκθέτει στά ἔργα τῆς ὄριμης καί τῆς γεροντικῆς ἡλικίας, καί ὅτι οἱ τυχόν διαφοροποιήσεις ἀπό αὐτές τίς ἀρχικές καί σχεδόν ὀριστικές ἀπόψεις του ἀφοροῦν μόνο σέ δευτερεύοντα σημεῖα. Σέ σχέση μέ τό *Λύσι*, καί εἰδικότερα μέ τό τμήμα τοῦ διαλόγου πού ἐξετάζουμε ἐδῶ, εἶναι πρόδηλο ὅτι ἡ ἀποψη τῆς ἐνότητας τῆς πλατωνικῆς σκέψης ἐπιτρέπει τή σύνδεση αὐτοῦ τοῦ τμήματος μέ τή θεωρία τῶν ἰδεῶν. Ἔτσι, λ.χ. ἀπό τοὺς παλαιότερους ἐρευνητές ὁ v. Arnim, *Platos Jugenddialoge und die Entstehungszeit des Phaidros* σ. 53, χαρακτηριστικά βεβαιώνει ὅτι «βρισκόμαστε σέ ἕδαφος γνησιότατα πλατωνικό» καί ταυτίζει τό *πρῶτον φίλον* μέ τήν ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, σημειώνοντας παράλληλα ὅτι ὁ Πλάτων ἐκφράζεται ἐδῶ μέ τρόπο πού «δέν ἀφήνει νά διαφανεῖ τό εἰδικό φιλοσοφικό θάρος τῆς ἀποψῆς του». Ἐνδιαφέρον ἔχουν τά παραδείγματα παράλληλης χρήσης ὄρων τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν στό *Λύσι* καί σέ ὑστερότερους πλατωνικούς διαλόγους, ὅπως τά παραθέτει ὁ Schorlick, *Der platonische Dialog Lysis* σ. 55, πού – ὅμοια μέ τοὺς περισσότερους νεώτερους ἐρευνητές– θεωρεῖ δεδομένη τή σχέση τῆς ἐξεταζόμενης ἐνότητας τοῦ *Λύσι* μέ τή θεωρία τῶν ἰδεῶν:

εἶδωλα, 219d 3

: *εἶδωλα ἀρετῆς* (*Συμπόσιο* 212e 4, *Πολιτεία* 516a 7)

ἐκεῖνο αὐτό, 220b 2	: ἐκεῖνα αὐτά (Φαίδων 103c 1) τοῦτο ἐκεῖνο (Συμπόσιο 210e 5) τὰ αὐτά ἐκεῖνα (Πολιτεία 511a 1).
(τελευτᾶν εἰς), τε- λευτῶσιν, 220b 3	: τελευταία ἢ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα (Πολιτεία 517b).

Ἄκόμη περισσότερο προχωρεῖ ὁ H. - J. Krämer, πού συστηματικά ἀναζητεῖ στοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους ἵχνη τῆς ἀγραφῆς διδασκαλίας* τοῦ Πλάτωνα. Ὁ Krämer, *Arete bei Plato und Aristoteles* σ. 499 κ.έ., ὑποστηρίζει ὅτι σέ τοῦτο τό κεντρικό σημεῖο τοῦ *Λύσι* (218c - 220b) «δέν ὑποδηλώνεται ἡ θεωρία τῶν ἰδεῶν, ἀλλά αὐτό τοῦτο τό θεμέλιο τοῦ εἶναι (Seinsgrund)» ὅπ.π. σ. 500, δηλαδή ὁ πυρήνας τῶν πλατωνικῶν ἀγράφων δογμάτων. Καί συνεχίζει: «Ὁ τρόπος τῆς ἀνόδου πρὸς ἓνα ἔσχατο καί ἀνυπέρβατο Ἀπόλυτο, εἶναι βασικά ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ὅπως στό *Συμπόσιο* καί τὴν *Πολιτεία*. Ὅπως ἐκεῖ, ἔτσι καί στό *Λύσι* τό Ἀπόλυτο αὐτό -σύμφωνα μέ τὴν ὄντολογική, ἀξιολογική καί ἐπιστημολογική θέση του- δέν εἶναι μιά τυχαία Ἰδέα, ἀλλά Ἄρχή (Prinzip) ὑπὸ τὴν ἔννοια τοῦ ὄντολογικοῦ, ἀξιολογικοῦ καί γνωσιολογικοῦ θεμελίου. Δεδομένου ὅτι τό *φίλον* ὀρίζεται ὡς *ἀγαθόν* καί *καλόν* (216d), ἔπεται ὅτι τό *πρῶτον φίλον* εἶναι συνάμα *πρῶτον ἀγαθόν* καί *πρῶτον καλόν* καί συνεπῶς ταυτίζεται μέ τό *ἀγαθόν αὐτό* τῆς *Πολιτείας* καί τό *καλόν αὐτό* τοῦ *Συμποσίου*. Καθὼς ὁμως αὐτά τὰ δύο ἀποτελοῦν ὄψεις τοῦ ὄντολογικοῦ θεμελίου, δηλαδή τοῦ Ἐνός, ἔπεται ὅτι καί ἡ ἀρχή, τό *πρῶτον* τοῦ *Λύσι* δέν εἶναι ἀπὸ τὴν οὐσία του τίποτε ἄλλο παρά ἀκριβῶς αὐτό τό πρωταρχικό ὄντολογικό θεμέλιο (Urgrund), τό Ἐν», ὅπ.π. σ. 500.

Θά προσπαθῆσουμε νά παρακολουθήσουμε τὴν πορεία τῶν νοημάτων σ' αὐτὴ τὴν κρίσιμη καμπὴ τοῦ διαλόγου.

* Πρβ. σχετικὰ J. Wipperfurth, *Das Problem der ungeschriebenen Lehre Platons*. Darmstadt 1972. Στὴν πολὺ κατατοπιστικὴ εἰσαγωγὴ του ὁ Wipperfurth ἐκθέτει τίς προσπάθειες πού ἔχουν γίνεῖ ὡς τώρα γιὰ τὴν ἀναστήλωση τῆς ἀγραφῆς διδασκαλίας τοῦ Πλάτωνα καί πού ἀπώτερο στόχο τους ἔχουν τὴ διεύρυνση τοῦ ὀρίζοντα τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας καί τὴ συνολικότερη θεώρησή της.

Παρατηρούμε καταρχήν ότι από τό 219b 8 ως τό 220b 5 τό κείμενο επιδέχεται δύο διαφορετικές έρμηνείες. Σύμφωνα μέ τήν πρώτη, ή παραπεμπτική σειρά τών φιλικών πραγμάτων, γιά τήν όποία γίνεται λόγος στό 219c 5 - d 5 και ή όποία καταλήγει σέ κάποιο *πρώτον φίλον*, μπορεί νά έκληφθει ως μία σειρά ανάμεσα σέ πολλές άλλες παρόμοιες πού ή καθεμιά τους καταλήγει και σέ κάποιο διαφορετικό *πρώτον φίλον*. Στο πλαίσιο αυτής τής έρμηνευτικής έκδοχής οί φράσεις *τά άλλα... πάντα*, 219d 1, *τάλλα πάντα* 219d 3, *όσα... φίλα*, στό 220a 7 αναφέρονται στά μέλη τής αυτής και μόνο σειράς, ή φράση *πάσαι αύται αί...φιλίαι*, 220b 2-3 αναφέρεται στίς επιμέρους φιλίες τής αύτής πάντοτε σειράς· τέλος, *τά είδωλα*, 219d 3 είναι τά διαφορετικά άπεικάσματα του ένός και μοναδικού φιλικού πράγματος στό όποιο τείνουν όλα τά άλλα φιλικά πράγματα τής αύτής σειράς. Σύμφωνα μέ αυτή τήν έρμηνευτική έκδοχή υπάρχουν πολλά πρώτα φίλα.

Όστόσο τό πλατωνικό κείμενο επιδέχεται και άλλη άνάγνωση: Η σειρά τών φιλικών σχέσεων στό 219c 5 κ.έ. έχει καθολικότερο χαρακτήρα και όσα λέγονται από τό Σωκράτη ισχύουν γιά κάθε φιλική σχέση: *όλες γενικά οί φιλικές σχέσεις συγκλίνουν τελικά σέ ένα και μοναδικό φιλικό πράγμα, τό πρώτον φίλον*· κάθε επιμέρους φιλικό πράγμα, ανεξάρτητα από τό φιλικό κύκλωμα στό όποιο άνήκει, είναι *είδωλον*, δηλαδή όμοίωμα τής μιάς και μοναδικής άθθεντικά φιλικής άντικειμενικότητας, του *πρώτου φίλου*. Στο πλαίσιο αυτής τής δεύτερης έκδοχής τό σημασιολογικό άντίκρουσμα τών φράσεων πού παραθέσαμε πίο πάνω [*τά άλλα... πάντα*, 219d 1, *τάλλα πάντα*, 219d 3, *αύται αί... φιλίαι*, 220b 2-3] είναι κάθε φιλικό πράγμα έν γενεί και κάθε φιλική σχέση ανεξάρτητα από τή συγκεκριμένη παραπεμπτική σειρά στην όποία άνήκει.

Τό κείμενο βαστάζει και τίς δύο έρμηνευτικές έκδοχές χωρίς νά δίνει λαβή υπέρ τής μιάς ή τής άλλης από αυτές. Άρκούμαστε έδω νά έπισημάνουμε ότι ή δεύτερη έκδοχή εύνοεί τή σύνδεση του *πρώτου φίλου* μέ τίς βασικές έννοιες τής πλατωνικής όντολο-

γίας και τῆς μεταφυσικῆς ἐνώ ἡ πρώτη ἐκδοχή δίνει στό ἐπιχείρημα λογικό μᾶλλον χαρακτήρα.

"Ἀσχετα πάντως ἀπό τή μιᾶ ἢ τήν ἄλλη ἐκδοχή, θέβαιο εἶναι ὅτι καί ἀπό τίς δύο «ἀναγνώσεις» τοῦ κειμένου συναγεται ὅτι τό αὐθεντικά φιλικό πράγμα –εἴτε γιά ἓνα πρόκειται, εἴτε γιά πολλά– δέν εἶναι ἀγαπητό γιά χάρη κάτινος ἄλλου, ἀλλά γιά ὅ, τι εἶναι αὐτό τό ἴδιο: τό τελικό αἶτιο, τό ἐνεκά του, ἔχει συναιρεθεῖ στήν οὐσία τοῦ ἀληθινά φιλικοῦ πράγματος. Μέ τήν ἐπισημάνση, λοιπόν, τῆς λογικῆς δυσκολίας τῆς ἀναγωγῆς στό ἄπειρο ἔγινε πρόδηλος ὁ ἀπόλυτος χαρακτήρας τῆς αὐθεντικά φιλικῆς ἀντικειμενικότητας καί διαφάνηκε ἓνας καθολικά ἔγκυρος γνώμονας γιά τή διάκριση τοῦ ἀληθινοῦ φιλικοῦ πράγματος ἀπό τά κίβδηλα καί κατ' ἐπίφαση φιλικά: «ὅλη αὐτή ἡ ἐκτίμηση δέν ἀπευθύνεται στά πράγματα πού γίνονται γιά χάρη κάτινος ἄλλου, ἀλλά σ' ἐκεῖνο ἀκριβῶς τό ἄλλο πού γιά χάρη του γίνονται ὅλα αὐτά», 219e 7 κ.έ.: «ὅταν, δηλαδή, λέμε ὅτι ἓνα πράγμα μᾶς εἶναι ἀγαπητό καί φιλικό γιά χάρη κάποιου ἄλλου πράγματος, πού κι αὐτό εἶναι ἀγαπητό, φαίνεται ὅτι τοῦτο εἶναι μόνο καί μόνο τρόπος τοῦ λέγειν· γιατί ἀληθινά φιλικό καί ἀγαπητό φαίνεται ὅτι εἶναι ἀποκλειστικά ἐκεῖνο, στό ὁποῖο καταλήγουν ὅλες αὐτές οἱ ἄς τίς ποῦμε φιλίες» 220a 7 κ.έ.

Ἡ παρεμβολή τῆς ἔννοιας τοῦ πρώτου φίλου ἦταν νέο σημαντικό στοιχείο, πού ἐπέβαλε νά ἐπαναπροσδιοριστεῖ ἡ ἰδιαιτερη φύση τοῦ φίλου, νά ἐπαναβεβαιωθεῖ ὁ αἰτιακός ρόλος τοῦ κακοῦ καί γενικότερα νά ἐπανεξεταστεῖ ἡ ἐγκυρότητα τοῦ συμπεράσματος στό ὁποῖο εἶχαν καταλήξει οἱ συνομιλητές στό 218c 1-2 («...αὐτό πού δέν εἶναι οὔτε κακό οὔτε ἀγαθό αἰσθάνεται φιλία γιά τό ἀγαθό ἐξαιτίας τῆς παρουσίας τοῦ κακοῦ»), πρὶν διακοπεῖ ξαφνικά ἡ συζήτηση ἐξαιτίας τῆς ἀτοπωτάτης ὑποψίας τοῦ Σωκράτη. Ἔτσι λοιπόν, στήν κρίσιμη αὐτή καμπή τοῦ διαλόγου ὁ Σωκράτης ρωτάει ἂν τό ἀγαθό εἶναι φιλικό καί ἀγαπητό, 220b 7. Τῆ φράση αὐτή ἐμεῖς τή συνδέουμε ἄμεσα μέ τό προσωρινό συμπέρασμα τοῦ 218c 1-2 καί ταυτίζουμε τό ἀγαθόν πού ἀναφέρει ἐδῶ ὁ Σωκράτης μέ τό ἀγαθόν τοῦ 218c 2 καί τοῦ 219b 1. Πιστεύουμε, λοιπόν, ὅτι τό νόημα τῆς ἐρώτησης τοῦ Σωκράτη εἶναι τό ἀκόλουθο: «Ἄς δοῦμε

τώρα –πού ξέρουμε πιά ὅτι τὸ πραγματικὰ φίλο δέν μᾶς εἶναι ἀγαπητὸ γιὰ χάρη κάτινος ἄλλου, ὅπως λαθεμένα εἴχαμε ὑποθέσει (219b 2)– ἂν αὐτὸ τὸ αὐθεντικὰ φιλικὸ πρᾶγμα ταυτίζεται πράγματι μὲ τὸ ἀγαθόν: «κι ἄς δοῦμε ἀκόμη», συνεχίζει ὁ Σωκράτης, «ἂν συμβαίνει πράγματι τὸ ἀγαθὸ νὰ ἀγαπιέται ἐξαιτίας τοῦ κακοῦ».

Σχετικὰ μὲ τὸ πρῶτο ἐρώτημα γίνεται ἀμέσως δεκτὸ ὅτι ἀγαπητὸ εἶναι τὸ ἀγαθόν, 220b 7-8· δεκτὸς γίνεται ἐπίσης καὶ ὁ αἰτιακὸς ρόλος τοῦ κακοῦ –ὕστερα ἀπὸ μιὰ σύντομη ἐξέταση κατὰ τὴν ὁποία ἐφαρμόζεται ἡ ὑποθετικὴ μέθοδος, 220c κ.έ. Παράλληλα, μὲ τὴν ἐπανεισαγωγή τῶν *τριῶν γενῶν* ἐπίσης στό 220c, ἡ συζήτηση ξαναμπαίνει στήν τροχιά πού ἀκολούθησε ἀπὸ τὸ 216d 5 κ.έ. καί πού διαταράχτηκε ἐξαιτίας τῆς παρεμβολῆς τῆς ἔννοιας τοῦ πρῶτου φίλου. Ἄλλὰ σχεδόν ἀμέσως μετὰ, στό 220d 8, ὁ Σωκράτης διακόπτοντας πάλι τὴν ὀμαλὴ ροὴ τῆς συζήτησης κάνει μιὰ ἀπροσδόκητη σύγκριση: ξαναγυρίζοντας στό *πρῶτο φίλο*, τὸ συγκρίνει μὲ τὰ κίβδηλα, τὰ κατ' ἐπίφαση φιλικὰ πρᾶγματα ἐνῶ συγχρόνως θεωρεῖ ὡς αὐτονόητο πὼς ἡ διαπίστωση σχετικὰ μὲ τὸν αἰτιακὸ ρόλο τοῦ κακοῦ ἰσχύει καί γιὰ τὸ πρῶτο φίλο. Ἀπὸ τὴ σύγκριση αὐτὴ προκύπτει μιὰ ἐξίσου ἀπροσδόκητη ἀντίθεση: Ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία τὰ κατ' ἐπίφαση φιλικὰ πρᾶγματα χαρακτηρίζονται ὡς φιλικὰ εἶναι πάντοτε κάποιον ἄλλο φιλικὸ πρᾶγμα (*φίλου ἔνεκα*, 220e 3), ἐνῶ ἀπεναντίας ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία χαρακτηρίζεται ὡς φιλικὸ τὸ αὐθεντικὰ φιλικὸ φαίνεται πὼς εἶναι κάποιον ἐχθρικό πρᾶγμα (*ἐχθροῦ ἔνεκα*, 220e 4). Μὲ ἐκδηλῆ ἀδιαφορία γιὰ τὴ διαφορετικὴ φύση τῶν δύο αἰτίων (τελικὸ αἴτιο: γιὰ χάρη –πραγματικὸ αἴτιο: ἐξ αἰτίας) ὁ Πλάτων τὰ ἐξομοιώνει φραστικά (*φίλου ἔνεκα*: γιὰ χάρη τοῦ φιλικοῦ –*ἐχθροῦ ἔνεκα*: ἐξ αἰτίας τοῦ ἐχθρικοῦ) καί τὰ μεταχειρίζεται ὡς λογικὰ ταυτόσημα. Ἡ αὐθαίρετη αὐτὴ φραστικὴ καὶ ἔννοιολογικὴ ἐξομοίωση εἶναι σαφῆς ἔνδειξη ὅτι στό σημεῖο αὐτὸ ἡ διερεύνηση νοθεύεται σκόπιμα.

Η ΦΙΛΙΑ ΕΙΝΑΙ ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΤΟΥ ΟΙΚΕΙΟΥ (221c - 222e)

Λοιπόν; Μήπως αϊτία τῆς φιλίας εἶναι πραγματικά ἐκεῖνο πού ἀναφέραμε πρὶν λίγο, δηλαδὴ ἡ ἐπιθυμία; μήπως ἡ φιλικὴ σχέση ἀναπτύσσεται ἀνάμεσα σ' αὐτό πού αἰσθάνεται τὴν ἐπιθυμία καὶ στό ἀντικείμενο τῆς ἐπιθυμίας, γιὰ ὅσο χρόνο, φυσικά, διαρκεῖ αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία; καὶ μήπως ὅ,τι θεωρούσαμε προηγουμένως φιλικό καὶ ἀγαπητό ἦταν ἀνόητες φλυαρίες, σάν μακρόσυρτο ποίημα; –Πιθανόν, εἶπε. –Ὡστόσο, εἶπα, ἐγώ, ὅποιος αἰσθάνεται κάποια ἐπιθυμία τὴν αἰσθάνεται γιὰ κάτι πού τοῦ λείπει· ἔτσι δὲν εἶναι; –Ναί. –Ἐπομένως ὅποιος ἔχει στερηθεῖ κάτι αἰσθάνεται φιλία γι' αὐτό τό κάτι πού τοῦ ἔχουν στερήσει. –Νομίζω. –Κι ἔχει στερηθεῖ αὐτό πού τοῦ ἔχουν ἀφαιρέσει. –Ἀσφαλῶς. –Καθὼς φαίνεται λοιπόν, Μενέξενε καὶ Λύσι, καὶ ὁ ἔρωτας καὶ ἡ φιλία καὶ ἡ ἐπιθυμία προσανατολίζονται σ' αὐτό πού τοὺς εἶναι οἰκεῖο. Συμφώνησαν καὶ οἱ δύο. –Συνεπῶς καὶ ἐσεῖς, ἀφοῦ εἰστε φίλοι, θά ἔχετε κάποια συγγενικότητα μεταξύ σας. –Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπαν καὶ οἱ δύο. –Ἀλλά, παιδιὰ μου, εἶπα ἐγώ, ὅποιοσδήποτε αἰσθάνεται ἐπιθυμία γιὰ κάποιον ἄλλο ἢ καὶ τόν ἀγαπάει, δὲν θά αἰσθανόταν αὐτὴ τὴν ἐπιθυμία καὶ δὲν θά τόν ἀγαποῦσε οὔτε θά ἦταν φίλος του, ἂν δὲν τύχαινε νά ὑπάρχει ἀνάμεσα σ' αὐτόν καὶ στόν ἄλλο ψυχικὴ συγγένεια, ἢ τουλάχιστον κάποια στενὴ σχέση σέ ὀρισμένα χαρακτηριστικά ἢ τρόπους ἢ καταστάσεις τῆς ψυχῆς. –Βέβαια, εἶπε ὁ Μενέξενος· ὁ Λύσις δὲν μίλησε. –Πολὺ καλά, εἶπα ἐγώ.

Είναι πιά φανερό ότι κατανάγκη αισθανόμαστε αγάπη γι' αυτό που είναι από τη φύση του συγγενικό μέ εμάς. – Έτσι φαίνεται. – Είναι επομένως αναγκαίο νά βρῖσκει ὁ ἀληθινός ἐραστής ἀνταπόκριση στό ἀγαπημένο πρόσωπο καί
 b ὄχι αὐτός που προσποιεῖται τόν ἐραστή. – Ὁ Λύσις καί ὁ Μενέξενος μόλις καί μετὰ βίας ἔκαναν ἕνα καταφατικό νεῦμα, ἐνῶ ὁ Ἴπποθάλῃς ἀλλάζε ἀποχρώσεις ἀπό τήν ἀγαλλίαση.

Κι ἐγώ, θέλοντας νά ἐξετάσω πιό προσεκτικά αὐτή τή σκέψη, εἶπα: Νομίζω, Λύσι καί Μενέξενε, πῶς ὅ,τι εἶπαμε σχετικά μέ τό ποιός εἶναι ὁ φίλος ἔχει ἴσως κάποια ἀξία μόνο ἐφόσον τό συγγενικό διαφέρει κάπως ἀπό τό ὅμοιο. Ἐν ὅμως τό ὅμοιο καί τό συγγενικό ταυτίζονται, δέν εἶναι εὐκόλο νά ἀγνοήσουμε ἐκείνη τήν προηγούμενη ἀποψη, δηλαδή ὅτι τό ὅμοιο εἶναι ἄχρηστο στό ὅμοιό του, στό
 c βαθμό που εἶναι ὅμοιο μέ αὐτό· καί θά ἦταν λάθος νά δεχτοῦμε ὅτι τό ἄχρηστο εἶναι ἀγαπητό. Θέλετε λοιπόν μιά καί, θά ἔλεγα, ἔχουμε πελαγῶσει ἐξετάζοντας τοῦτο τό θέμα, νά δεχτοῦμε καί νά ποῦμε ὅτι τό συγγενικό εἶναι διαφορετικό ἀπό τό ὅμοιο; – Βέβαια. – Τί ἀπό τά δύο συμβαίνει λοιπόν; Τό ἀγαθό εἶναι συγγενικό μέ τά πάντα, ἐνῶ ἀπεναντίας τό κακό εἶναι ξένο καί ἐχθρικό; Ἡ τό κακό εἶναι συγγενικό μέ τό κακό, τό ἀγαθό μέ τό ἀγαθό καί αὐτό που δέν εἶναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό μέ αὐτό που ἐπίσης δέν εἶναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό; – Εἶπαν ὅτι, κατά τή γνώμη
 d τους, καθένα ἀπ' αὐτά τά τρία ζεύγη εἶναι συγγενικό. – Ἐπομένως, παιδιά, σχετικά μέ τή φιλία ξαναγυρίζουμε στά λόγια που εἶχαμε ἀπορρίψει προηγουμένως· γιατί σύμφωνα μέ αὐτή τήν ἀποψη ὁ ἀδίκος δέν θά εἶναι λιγότερο φίλος μέ τόν ἀδικο οὔτε ὁ κακός μέ τόν κακό ἀπ' ὅσο ὁ ἀγαθός μέ τόν ἀγαθό. – Πραγματικά, εἶπε. – Ἀλλά καί κάτι ἄλλο: ἂν δεχτοῦμε ὅτι τό ἀγαθό καί τό συγγενικό ταυτίζονται, δέν ἐπεται ὅτι ὁ ἀγαθός μόνο μέ τόν ἀγαθό μπορεῖ νά εἶναι φίλος; – Βέβαια. – Θά θυμάστε ὅμως, πι-

στεύω, ότι ακριβώς αυτή ή άποψη μās είχε φέρει πριν λίγο σε λογικό άδιέξοδο· ή μήπως δέν τό θυμάστε; –Τό θυμόμαστε.

- e Τί άλλο, λοιπόν, θά μπορούσαμε, νά σκεφτούμε; "Η μήπως είναι φανερό πώς τίποτε; Γι' αυτό, όπως κάνουν και οι έμπειροι συνήγοροι στά δικαστήρια, άς ξανασκεφτούμε από τήν άρχή όλα όσα έχουμε πεί ώς τώρα. Γιατί άν ούτε αυτοί πού αγαπιούνται ούτε αυτοί πού αγαπούν ούτε οι όμοιοι ούτε οι άνόμοιοι ούτε οι καλοί ούτε οι συγγενικοί ούτε όλα εκείνα τά άλλα –πού, τουλάχιστον εγώ, δέν τά θυμάμαι πιά, τόσα πολλά πού ήταν– άν λοιπόν τίποτε άπ' όλα αυτά δέν είναι φιλικό και αγαπητό, εγώ δέν έχω πιά τί νά πώ.

Τό πρόβλημα τής φιλίας διερευνάται τώρα μέ άξονα τήν ψυχική διάθεση τής έπιθυμίας πού ώς ένα βαθμό καλύπτει τό κενό πού προέκυψε από τήν άμφισβήτηση του αίτιακού ρόλου του κακού στη φιλική σχέση. Ός αίτιο λοιπόν τής φιλίας άναγνωρίζεται έδώ ή έπιθυμία. Αυτή μās σπρώχνει άκατανίκητα σε κάτι πού τό είχαμε και πού μās αφαιρέθηκε, σε κάτι πού αισθανόμαστε ότι μās λείπει (*ένδέές*, 221d 7, 222e 1) και πού χωρίς αυτό ή ύπαρξή μας είναι λειψή και άνολοκλήρωτη· τόσο συγγενικό, τόσο «δικό μας» τό αισθανόμαστε (*οικείον*, 221e 3, *φύσει οικείον*, 222a 5). Κατά τόν Gadamer, *Logos und Ergon im platonischen Lysis* σ. 62, ή έννοια του οικείου προσφέρει στην έπιθυμία μία σταθερότερη ψυχολογική βάση, πού εξασφαλίζει μεγαλύτερη διάρκεια στη σχέση της μέ τήν πλήρωση. Γιατί αντίθετα μέ άλλες έπιθυμίες, ή έπιθυμία του οικείου δέν παύει νά ύπάρχει, μόλις ίκανοποιηθεί, όπως λ.χ. σταματάει ή έπιθυμία νά πιούμε νερό, μόλις σβήσει ή δίψα.

Παρόλο ότι ή έπιθυμία του οικείου γίνεται ή άφετηρία μās αυτοτελους φάσης στη διερεύνηση του προβλήματος τής φιλικής σχέσης, είναι σωστή ή παρατήρηση του ν. Arnim, *Platons Jugenddialoge* κλπ. σ. 49, πώς μόλις δεχτούμε ότι πόλοι τής

φιλικής σχέσης είναι τό *ἀγαθόν* καί τό *οὐδέτερο*, «αὐτόματα σχεδόν ὑπαισέρχεται στό *φιλεῖν* καί ἓνα στοιχεῖο βούλησης καί ἐπιθυμίας». Ἔτσι, ἥδη στό 217e 8-9 γίνεται σχεδόν συνωνυμική χρήση τῶν λέξεων *ἐπιθυμία* καί *φιλία*, ἐνῶ, παράλληλα, ἦταν φανερό καί στό ἐπιχείρημα τῆς προηγούμενης ἐνότητας (220c - 222e), ὅτι προϋπόθεση γιά νά ἐκδηλωθεῖ ὁ αἰτιακός ρόλος τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ ἐπιθυμία τοῦ ὑποκειμένου τῆς φιλικῆς σχέσης νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τήν παρουσία τοῦ κακοῦ.

Στήν ἐνότητα αὐτή ἡ λογική διερεύνηση τοῦ προβλήματος ἀρχίζει πάλι νά διαπλέκεται μέ τό προσωπικό στοιχεῖο τοῦ διαλόγου. Ἔτσι, ἡ ἀφηρημένη ἄποψη ὅτι φιλία εἶναι ἡ ἐπιθυμία τοῦ συγγενικοῦ (221e 3-4) συσχετίζεται ἄμεσα μέ τή φιλία τοῦ Μενέξενου καί τοῦ Λύσι, 221e 5-6, καί ἔμμεσα μέ τίς φιλικές σχέσεις Μενέξενου - Κτησίππου, Ἴπποθάλη - Λύσι, 222a κ.έ. Κατά τόν ν. Arpim, ὅπ.π. σ. 59, ἡ μετατόπιση αὐτή ἀποτελεῖ οὐσιαστικά ἓνα *argumentum ad hominem* κατά τῆς ἄποψης τοῦ 221e 3-4: συσχετίζοντας ὁ Σωκράτης αὐτή τήν ἄποψη μέ τίς πιό πάνω περιπτώσεις φιλικῆς σχέσης «ἐπιδιώκει νά γελοιοποιήσῃ τή θεωρία περί τοῦ οἰκείου», ὅπ.π. Παράλληλα ὁμως μέ τή διαφοροποίηση τῶν ἀντιδράσεων τῶν δύο παιδιῶν (*Βεβαιότατα, εἶπε ὁ Μενέξενος· ὁ Λύσις δέν μίλησε*, 222a 4) καί τήν ξαφνική ἀναφορά στόν Ἴπποθάλη (*ἄλλαξε ἀποχρώσεις ἀπό τήν ἀγαλλίαση*, 222b 1) ἐνεργοποιεῖται πάλι ὁ σκηνικός - δραματικός παράγοντας τοῦ διαλόγου καί προετοιμάζεται ὁ ἀναγνώστης γιά τήν τελική σκηνή.

Ἡ συζήτηση ὁδηγεῖται σέ ἀδιέξοδο μέ τήν ἀπάντηση τῶν παιδιῶν στό 222c 7-d1. Ἡ ἐρώτηση τοῦ Σωκράτη εἶχε δύο ἀνομοιογενή καί ἄνισα διαζευκτικά σκέλη: Ἡ οἰκείοτητα τοῦ ὑποδηλώνεται στό πρῶτο σκέλος τῆς διάζευξης, *τάγαθόν οἰκείον (ἤσομεν παντί*, [τό ἀγαθόν εἶναι συγγενικό μέ τά πάντα] 222c 4, εἶναι μεταφυσική - ὄντολογική καί σχετίζεται μέ τήν παραδοχή ὅτι ὅλα ἀνεξαιρέτως τά πράγματα συγγενεύουν μέ τό ἀγαθόν, ἀφοῦ διαφορετικά δέν θά μπορούσαν νά συγκρατηθοῦν στήν τάξη τοῦ εἶναι, ἀλλά θά χάνονταν στήν ἄβυσσο τοῦ μή ὄντος. Πρβ. *Συμπόσιον* 205c. Ἐπεναντίας, τό δεῦτερο σκέλος, *ἡ τό μέν κακόν τῶ*

κακῶ οἰκεῖον κλπ. 222c 5-7 [Ἡ τό κακό εἶναι συγγενικό μέ τό κακό, τό ἀγαθό μέ τό ἀγαθό κι αὐτό πού δέν εἶναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό μέ αὐτό πού ἐπίσης δέν εἶναι οὔτε ἀγαθό οὔτε κακό;] ἔχει καθαρὰ λογικό χαρακτήρα: Ἡ οἰκειότητα συνίσταται ἐδῶ στήν τυπολογική ὁμοιογένεια καθενός ἀπό τά τρία γένη, στά ὁποῖα ἔχει ὑποδιαιρεθεῖ τό εἶναι, (*τρία ἄττα εἶναι γένη*, 216d 6-7). Ἀκόμη, τά δύο σκέλη τῆς διάζευξης, ψυχολογικά τουλάχιστον, προβάλλονται ἀπό τό Σωκράτη μέ τρόπο ἄνισο, ἀφοῦ μόνο στό δεύτερο σκέλος ἔχουν ἐκδιπλωθεῖ οἱ ἐπιμέρους περιπτώσεις. Γιὰ νά ὀλοκληρωθεῖ, λοιπόν, τό φάσμα τῶν περιπτώσεων, πού εἶναι δυνατό νά προκύψει ἀπό τήν ἄποψη ὅτι φιλία εἶναι ἡ ἐπιθυμία τοῦ οἰκεῖου (221e 3-4, 222a 5-6), θά ἔπρεπε νά ἀναπτυχθοῦν καί ὅλες οἱ δυνατές περιπτώσεις τοῦ πρώτου σκέλους (222c 4). Καθώς ὁμως ὁ Λύσις καί ὁ Μενέξενος ἐπιλέγουν ἀνεπιφύλακτα τό δεύτερο σκέλος τῆς διάζευξης, τό πρῶτο σκέλος τῆς (*τό ἀγαθό εἶναι συγγενικό μέ τά πάντα* 222c 4) μένει κατά θάση ἀνεξέταστο. Καί ἐπειδή ἡ ἄποψη ὑπέρ τῆς ὁποίας ἀποκλίνουν τά παιδιά πρόδηλα συγκρούεται μέ συγκεκριμένα συμπεράσματα πού προηγουμένως εἶχαν γίνει ἀποδεκτά ἀπό ὅλους (ἡ ἐπιλογή αὐτή τῶν παιδιῶν δηλώνεται μέ μιὰ χαρακτηριστικά ἐμφαντική πρόταση πού μοιάζει νά θέλει νά ὑπογραμμίσει τήν ἀνωριμότητά τους: *Εἶπαν ὅτι κατά τή γνώμη τους καθένα ἀπ' αὐτά τά τρία ζεύγη εἶναι συγγενικό* 222c 7 - d1· παρατήρηση τοῦ V. Schoplick, *Der platonische Dialog Lysis* σ. 64) ἡ συζήτηση καταλήγει σέ ἀδιέξοδο.

Πιο ἀναλυτικά: Ἡ ἀπάντηση τῶν παιδιῶν ὑπέρ τῆς 2. ἐκδοχῆς, *ἕκαστον ἐκάστῳ οἰκεῖον εἶναι*, 222c 7 - d1, περικλείει τά ἀκόλουθα τρία ζεύγη οἰκειότητας καί ἐπομένως, σύμφωνα μέ τό 222a 5-6, φιλίας:

- 2.1. τό κακό μέ τό κακό
- 2.2. τό ἀγαθό μέ τό ἀγαθό
- 2.3. τό οὐδέτερο μέ τό οὐδέτερο.

Ἡ Σωκράτης ἐπισημαίνει ἀμέσως (222d 1-4), ὅτι στό πλαίσιο τοῦ *ἕκαστον ἐκάστῳ οἰκεῖον* οἱ τρεῖς αὐτές κατηγορίες φιλικῆς σχέσης ἀντιμετωπίζονται ἐντελῶς ἰσότιμα καί ὅτι στό καθένα ἀπό

τά τρία γένη αναγνωρίζεται ή ίδια δυνατότητα νά συνάπτει φιλικές σχέσεις. Τοῦτο ἔχει ὡς ἐπακόλουθο ή φιλική σχέση μεταξύ κακῶν καί ἀδίκων (περίπτωση 2.1.) νά μή διαφοροποιεῖται ἀπό τήν φιλική σχέση μεταξύ ἀγαθῶν, δηλαδή ἀπό τήν φιλία τοῦ ἀγαθοῦ μέ τόν ἀγαθό (2.2.). Τό ἕκαστον ἐκάστῳ οἰκεῖον ἀγνοεῖ κάθε ἀξιολογική διαφοροποίηση τῶν τριῶν γενῶν καί ἀναγνωρίζει ὡς φιλία ἐξίσου τήν οἰκειότητα τοῦ ἀγαθοῦ μέ τό ἀγαθό ὅσο καί τοῦ κακοῦ μέ τό κακό, 222d 3-4. Ἀλλά αὐτή ή ἰσοπέδωση, παρατηρεῖ ὁ Σωκράτης, 222d 1-2, οὐσιαστικά ἔχει ἀπορριφθεῖ ἤδη στήν ἀρχή τῆς συζήτησης, ὅταν ὁ Λύσις συμφωνοῦσε ὅτι οἱ πονηροί καί οἱ ἀδικοὶ δέν εἶναι δυνατόν νά συνάψουν σχέση φιλίας (214b 8 - c 6).

Ἡ παρατήρηση αὐτή τοῦ Σωκράτη, πού δέν συναντᾶ ἀντίρρηση, (ἔοικεν, 222d 5), παρασύρει δλόκληρη τήν ἄποψη τοῦ ἕκαστον ἐκάστῳ οἰκεῖον καί ἔτσι ξαναγυρίζουμε γιά μιᾶ στιγμή στήν ἐκδοχή τοῦ 1. σκέλους τῆς ἀρχικῆς διαζευκτικῆς ἐρώτησης, δηλαδή στήν ἄποψη ὅτι τό ἀγαθόν συγγενεῦει μέ ὅλα, (τάγαθόν οἰκεῖον θήσομεν παντί, 222c 4), τήν ὁποία ὁμως τώρα ἐμφανίζει ὁ Σωκράτης ὡς ταύτιση τοῦ ἀγαθοῦ μέ τό οἰκεῖο, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ οἰκεῖον ἂν ταῦτὸν φῶμεν εἶναι, 222d 5-6 [ἂν δεχτοῦμε ὅτι τό ἀγαθὸ καί τό συγγενικό ταυτίζονται]. Ἀπό τήν ἐξομοίωση αὐτή ἀπορρέει ή πρόταση τοῦ 222d 6: ὁ ἀγαθὸς τῷ ἀγαθῷ μόνον φίλος [ὁ ἀγαθὸς μόνο μέ τόν ἀγαθό μπορεῖ νά εἶναι φίλος] πού κι αὐτή ὁμως, ὅπως ὑπενθυμίζει ὁ Σωκράτης στά παιδιά, ἔχει ἤδη ἀνασκευαστεῖ (215a-b). Ἔτσι ή συζήτηση καταλήγει σέ ἀδιέξοδο.

Ὡστόσο ή ἄποψη πού περιεχόταν στό πρῶτο σκέλος τῆς ἐρώτησης τοῦ Σωκράτη, δηλαδή ὅτι τό ἀγαθὸ εἶναι οἰκεῖο μέ ὅλα, ἔμεινε οὐσιαστικά ἀδιερεύνητη. Τό ζετύλιγμα αὐτῆς τῆς πρότασης θά ἔδινε τά ἀκόλουθα ζεύγη οἰκειότητας καί φιλίας:

- 1.1. Τό ἀγαθὸ μέ τό ἀγαθὸ
- 1.2. Τό ἀγαθὸ μέ τό οὐδέτερο
- 1.3. Τό ἀγαθὸ μέ τό κακό

Ἀπό αὐτές τίς τρεῖς περιπτώσεις φιλικῆς σχέσης ή 1.3. ἔχει ἤδη ἀναιρεθεῖ (214b 8 - c 6) ὡς πρόδηλα ἄτοπη (πρβ. καί 222c 4, τὸ δὲ κακὸν ἀλλότριον [ἐνν. παντί]). Ἡ περίπτωση 1.1. ἀντιστρατεύεται

τό συμπέρασμα του 215a 5 - c 2, όπου είχε γίνει δεκτό ότι η αὐτάρκεια τοῦ ἀγαθοῦ μηδενίζει τή διάθεσή του γιά φιλική προσέγγιση. Μένει ἡ περίπτωση 1.2., δηλαδή ἡ φιλία πού πόλους της ἔχει τό ἀγαθό καί τό οὐδέτερο. Αὐτή ὅμως ἡ τόσο σημαντική ἐκδοχή μένει τελικά ἐντελῶς ἀδιερεύνητη.

Ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ (223a-b)

- 223 Μόλις τὰ εἶπα αὐτὰ σκόπευα νά καλέσω κάποιον ἀπό τούς πῖο μεγάλους γιά νά συνεχίσω τή συζήτηση μαζί του. Μπήκαν ὅμως τότε σάν δαίμονες οἱ παιδαγωγοί τοῦ Μενέξενου καί τοῦ Λύσι ἔχοντας μαζί τους καί τὰ ἀδέλφια τῶν δύο παιδιῶν καί τούς καλοῦσαν ἐπιτακτικά νά γυρίσουν στό σπίτι· γιατί ἡ ὥρα ἦταν πιά περασμένη. Στήν ἀρχή προσπαθοῦσαμε καί ἐμεῖς καί ὅσοι ἦταν γύρω μας νά τούς διώξουμε. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνοι δέν μᾶς ἔδιναν σημασία, ἀλλά ἀπεναντίας δυσανασχετοῦσαν κι ἐξακολουθοῦσαν
- b παρά τίς ἀντιδράσεις μας νά τούς φωνάζουν μέ τή χαρακτηριστική ξενική προφορά τους, καί ἐπειδὴ μᾶς φάνηκε ὅτι τὰ εἶχαν ἔσούξει ἄλλο στή γιορτή τοῦ Ἑρμῆ κι ὅτι δέν ἦταν δυνατό νά συνεννοηθοῦμε μαζί τους, ὑποχωρήσαμε καί διαλύσαμε τή συντροφιά. Ἐγώ ὅμως, καθώς ἐφευγαν πιά τὰ παιδιά, Νά λοιπόν, τούς εἶπα, Λύσι καί Μενέξενε, πού ντροπιαστήκαμε καί ἐγώ, γέρος ἄνθρωπος, καί ἐσεῖς. Φεύγοντας, ὅλοι αὐτοί γύρω θά ποῦν γιά μᾶς –βάζω καί τόν ἑαυτό μου μ' ἔσαῶς– ὅτι ἔχουμε τήν ἰδέα πῶς εἴμαστε φίλοι. τί εἶναι ὅμως ὁ φίλος, δέν μπορέσαμε, θά ποῦν, νά τό βροῦμε.

Πολύ συχνά στούς πλατωνικούς διαλόγους διακηρύσσεται ἡ ἀπόλυτη προτεραιότητα τῆς ἐρώτησης «Τί εἶναι Χ;» ἀπέναντι σέ κάθε ἄλλη ἐρώτηση πού μέ ὅποιοδήποτε τρόπο ἀφορᾶ στό Χ. Ἔτσι λ.χ. στό *Μένων* 71b, 86d κ.έ. καί στόν *Πρωταγόρα* 360ε 6 -

361a, υποστηρίζεται ότι δεν μπορούμε να ξέρουμε αν η ἀρετή είναι κάτι διδακτό ή όχι, εφόσον δεν ξέρουμε τί είναι ἀρετή· στον *Λάχη*, 189e - 190a, ότι για να πούμε πώς ή ἀνδρεία είναι κάτι χρήσιμο και ευεργετικό πρέπει προηγουμένως να ξέρουμε τί είναι ἀνδρεία. Έτσι κι ἐδῶ, στό τέλος τοῦ διαλόγου, ὁ Σωκράτης υποστηρίζει ὅτι, ἀφοῦ στή διάρκεια τῆς συζήτησης δέν κατορθώθηκε νά προσδιοριστεῖ τί ἀκριβῶς εἶναι ὁ φίλος, εἶναι ἀστεῖο νά πιστεύουν –αὐτός καί τά παιδιά– ὅτι μποροῦν νά λογίζονται φίλοι.

Ἡ ἀπότομη διακοπή τῆς συζήτησης τή στιγμή πού ὁ Σωκράτης ἐτοιμαζόταν, καθῶς λέει, νά τή συνεχίσει μέ κάποιον ἄλλο, πῶς ὄριμο, συνομιλητή (223a 1), εἶναι σαφῆς ὑπαινιγμός ὅτι ἡ ἐξέταση τοῦ θέματος δέν ὀλοκληρώθηκε καί ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νά ἐπιχειρηθεῖ μιὰ νέα προσέγγιση τοῦ προβλήματος, σέ πῶς ψηλό ἐπίπεδο τή φορά αὐτή.